STEFAN ZWEIG • AMOK • USTA İŞİ

Stefan Zweig

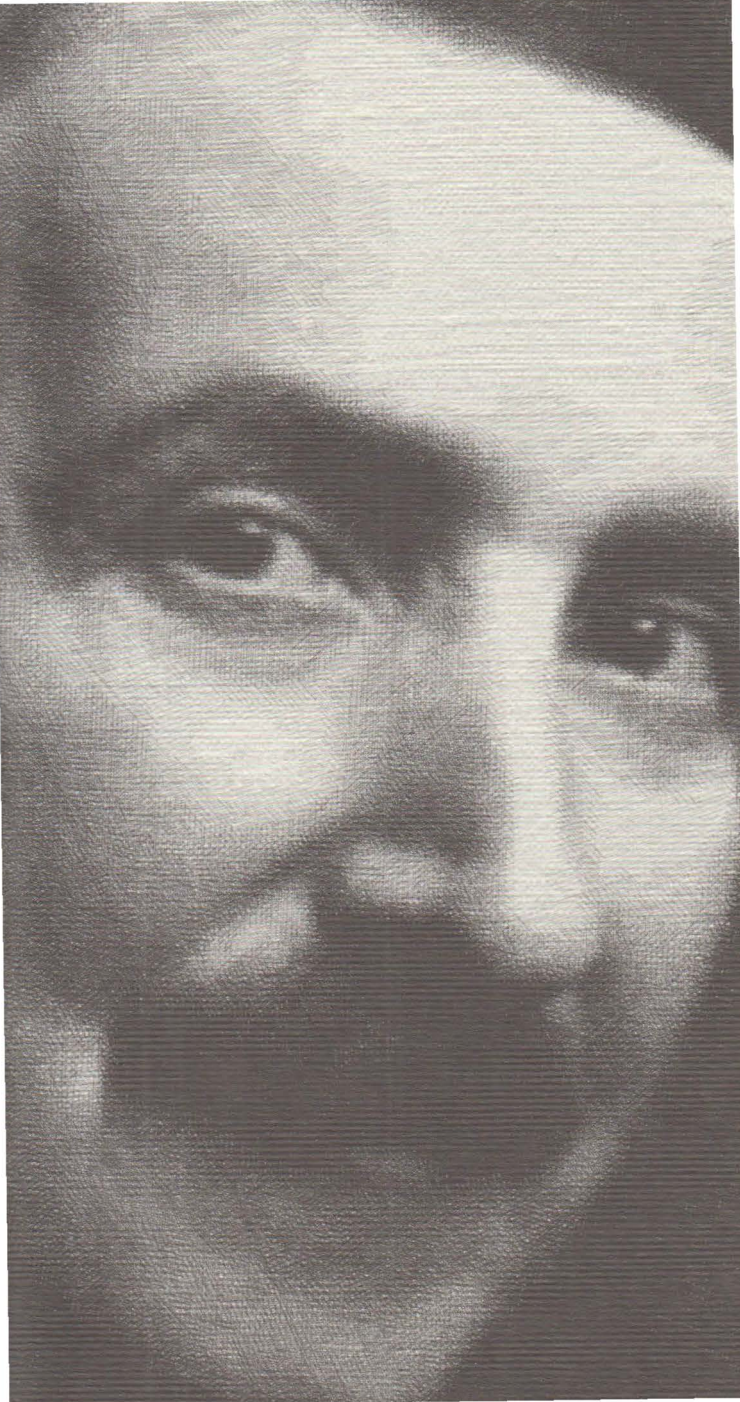
AMOK
USTA İŞİ

ÖYKÜLER

TÜRKÇESİ
TAHSİN YÜCEL

Yordam Kitap

2. basım

Tahsin Yücel (1933, Kahramanmaraş -)

Öykü ve roman yazarı, denemeci, eleştirmen ve çevirmen.

1953'te Galatasaray Lisesi'nden, 1960'ta İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Aynı fakültede akademik hayatını sürdüren Yücel, 1978'de profesör oldu.

Yüze yakın esere çevirmen olarak imza atan Yücel'in çok sayıda roman, öykü ve deneme kitabı bulunuyor. Sait Faik Hikâye Armağanı, TDK Öykü Ödülü, Yunus Nadi Roman Ödülü, Orhan Kemal Roman Armağanı, Azra Erhat Çeviri Üstün Hizmet Ödülü başta olmak üzere çok sayıda ödüle değer görülmüştür.

Peygamberin Son Beş Günü (1992), *Yalan* (2002), *Gökdelen* (2006), *Sonuncu* (2010), romanlarından; *Uçan Daireler* (1954), *Haney Yaşamalı* (1955), *Ben ve Öteki* (1983), *Golyan Devrimi* (2008), öykü kitaplarından bazılarıdır.

Tahsin Yücel'in "Amok", "Usta İşi" ve "Görünmez Koleksiyon" adlı öykü çevirileri ilk olarak 1954 yılında (*Usta İşi* ve *Amok* içinde, Varlık Yayınları) yayınlanmıştır.

Yordam Kitap'ta
Stefan Zweig Eserleri

Korku
Türkçesi: Behçet Necatigil

Amok / Usta İşi
Türkçesi: Tahsin Yücel

Satranç Ustası / Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu
Türkçesi: Tahsin Yücel

Bir Kalbin Ölümü / Mürebbiye
Türkçesi: Salâh Birsel

Merhamet
Türkçesi: Deniz Banoğlu

Yıldızın Parladığı Tarihsel Anlar
Türkçesi: Deniz Banoğlu

Karışık Duygular
Türkçesi: Ali Avni Öneş

Yakan Sır
Türkçesi: Ali Avni Öneş

Sahaf Mendel
Türkçesi: Hamdi Varoğlu

(Yakında Çıkacaklar)

Dünya Fikir Ustaları
Türkçesi: Deniz Banoğlu

Stefan Zweig

AMOK
USTA İŞİ

ÖYKÜLER

TÜRKÇESİ
TAHSİN YÜCEL

Yordam Kitap

Yordam Kitap: 181 • **Amok / Usta İşi** • Stefan Zweig
ISBN 978-605-5541-84-2 • *Türkçesi:* Tahsin Yücel
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Sayfa Düzeni:* Gönül Göner
Birinci Basım: Şubat 2013 • *İkinci Basım:* Ağustos 2014
© Tahsin Yücel, 2011; © Yordam Kitap, 2011

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 10829)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat:3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 **Faks:** 0212 528 19 09
W: www. yordamkitap. com • **E:** info@yordamkitap. com
www.facebook.com/YordamKitap • www.twitter.com/YordamKitap

Baskı: **Yazın Basın Yayın Matbaacılık Turizm Tic.Ltd.Şti.** (Sertifika No: 12028)
İ.O.S.B. Çevre Sanayi Sitesi 8. Blok No:38-40-42-44
Başakşehir - İstanbul
Tel: 0212 5650122 - 0212 5650255

AMOK
USTA İŞİ

ÖYKÜLER

Stefan Zweig: Bir Hümanistin Sanatçı Olarak Portresi

Stefan Zweig, varlıklı bir Yahudi ailenin çocuğu olarak 1881 yılında Viyana'da dünyaya geldi. Yetişme çağında, ailesinin toplum içindeki saygınlığını yükseltecek ciddi bir eğitim alması sağlandı. Felsefe doktorası yaptı; edebiyat, psikiyatri ve müzikle ilgilendi. Akademik eğitimin yanı sıra, Viyana'nın zengin, kozmopolit kültüründen alabildiğine beslendi. İngilizce, Fransızca, İtalyanca, Latince ve Yunanca biliyordu. Sahip olduğu kültürel donanım Zweig'ı, Batı'nın hümanist geleneğine bağlamış ve 20. yüzyılın birleşik Avrupa idealine doğru yönlendirmiştir.

I. Dünya Savaşı başladığında, Zweig silah taşımayı reddetti ve vatani görevini, Savunma Bakanlığı'nın arşivinde hizmet vererek yerine getirdi. Çok geçmeden, arkadaşı Fransız yazar Romain Rolland gibi barış yanlısı bir politik tutumu benimseyerek Avusturya'yı terk etti ve savaşın sonuna dek İsviçre'de kaldı. Zweig barış fikrini savunmayı yaşamı boyunca sürdürecek; ne var ki savaş tamtamlarının kulakları sağır ettiği dünyada barış ve sağduyu çağrısı yankı bulmayacaktı.

İlk dünya savaşını izleyen 1920'li yıllar, Stefan Zweig'ın yazarlık kariyerindeki en verimli dönemidir. Edebiyata şiirle başlamış ve ilk şöhretini Baudelaire, Verlaine gibi şairlerden yaptığı çevirilerle sağlamış olsa da, bu dönemde yazdığı uzun ve kısa öyküler ile usta bir yazar olduğunu kanıtlamıştır. *Korku* (1920), *Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu* (1922), *Amok* (1922), *Bir Kalbin Ölümü* (1927), *Karışık Duygular* (1927), *Bir Kadının 24 Saati* (1927), *Sahaf Mendel* (1929) gibi çoğu uzun öykü (*novella*) türündeki anlatıları bugün 20. yüzyıl klasikleri arasında sayılıyor.

Zweig'ın karakter yaratma ve karakterlerinin ruhsal gerilimlerini aktarma becerisini Freud'la olan dostluğuna ve onun kurucu teorisine borçlu olduğu hep söylenegelmiştir. Öte yandan, hikâye anlatıcılığındaki mahareti ve daha ilk sayfalarda yükselttiği gerilimi anlatının sonuna dek dorukta tutabilme ustalığıyla da benzersizdir. Pek çok eserinin sinemaya uyarlanmış olduğunu, iç ve dış "çatışma"ları yansıtmada ne denli başarılı olduğunun bir ispatı olarak belirtelim.

Zweig, biyografi türünde de çok sayıda eser üretmiş; tarih, felsefe ve edebiyat alanındaki araştırmalarını renkli ve şiirsel üslubuyla bezeyerek pek çok ünlü şahsiyetin hayatını kalemiyle canlandırmıştır. Biyografisini yazdığı ünlüler arasında Nietzsche, Erasmus, Montaigne gibi düşünürler; Marie Antoinette, Maria Stuart gibi kraliçeler; Balzac, Dickens, Dostoyevski, Stendhal, Tolstoy gibi edebiyat dehaları bulunmaktadır. Deneme tarzında yazdığı *Yıldızın Parladığı Tarih-*

sel Anlar (1927) başlıklı kitabında, tarihe mal olmuş on dört kişinin hayatlarından kısa kesitleri minyatür gibi işlemiştir.

1933'te Nazilerin ateşe attığı kitaplar arasında Stefan Zweig'ın yazdıkları da bulunuyordu. Zweig 1934 yılında Avusturya'yı bir kez daha terk etmek zorunda kaldı ve İngiltere'ye yerleşti. Hitler ordularının Fransa'yı işgalinden sonra Atlantik'i geçerek ABD'ye, oradan da Güney Amerika'ya gitti. Son büyük eserlerinden *Merhamet* (1939) ile ölümünden sonra yayınlanan *Satranç Ustası* (1942), Zweig'ın ikinci eşi Lotte ile birlikte oradan oraya sürüklendiği bu ümitsiz yılların ürünüdür.

Lotte ve Stefan Zweig, 1940 yılının Ağustos'unda Brezilya'nın Rio de Janerio kenti yakınlarına yerleşmeye karar verdiler. Burada tamamladığı ve Avrupa'nın savaş öncesi kültürel hayatını, özellikle de Viyana'yı anlattığı otobiyografik metin *Dünün Dünyası* (1942), Zweig'in en son yapıtı oldu. Avrupa'nın kendini imha ettiğine ve bir daha eski haline asla dönemeyeceğine inanıyordu. 22 Şubat 1942'de Lotte ile veda notlarını yazdılar; çok miktarda ilaç alarak son uykularına daldılar. Uzun yıllar sonra başka bir yazar (Clive James) Zweig'ın, "hümanizmin tecessüm etmiş hali, canlı bir örneği" olduğunu söyleyecekti. Yazık ki temsil ettiği hümanist değerler ölürken dünyada savaş cinneti, faşizm ve hoşgörüsüzlük hâlâ sürüyordu.

İçindekiler

Amok
15

Usta İşi
91

Görünmez Koleksiyon
139

Amok

Yıllardan 1922, aylardan marttı, Napoli Limanı'nda büyük bir transatlantik boşaltılırken garip bir kaza oldu. Gazeteler bu kaza hakkında bir sürü bilgiler verdi, ama baştan sona düşlemlerle süslediler bu bilgileri.

Oceania'nın, sözü geçen geminin yolcularındandım, ama bu tuhaf olayı başkaları gibi benim de görme olanağım olmadı. Çünkü gece, kömür alınıp yükler boşaltılırken oldu bu iş. Gürültüden kurtulmak için kahvelere, tiyatrolara koşmuştuk, oralarda geçirecektik zamanımızı. Ama bu heyecanlı olayın gerçek açıklaması, o zaman gazetelere bildirmediğim birtakım varsayımlardadır bence. Şimdi bunca yıl geçti aradan, bu ilginç olaydan hemen önce yapılmış olan, gizli bir konuşmadan yararlanabilirim.

Kalküta Denizcilik Ajansı'na gitmiştim, Avrupa'ya dönmek için Oceania'da bir yer ayırtmak istiyordum. Görevli "Üzgünüm!" der gibilerden omuz silkti; bana bir kamara ayrılabilir miydi, ayrılamaz mıydı, bilmiyordu; çünkü yağmur mevsiminin başladığı dönemdi, gemi Avustralya'dan yola çıkar çıkmaz imanına kadar dolmuş oluyordu. Görevli, bana bir yanıt verebilmek için Singapur'dan gelecek telgrafı beklemek zorundaydı.

Ertesi gün müjdeyi verdi, bir yer ayırabilecekti bana; ama pek rahat olmayan bir kamaraydı bu, geminin ortasında, güvertenin altında bulunuyordu. Ülkeme dönmek için sabırsızlanıyordum, uzun süre duralamadım, kamarayı ayırttım.

Adamın hakkı varmış. Gemi tıklım tıklım dolu, kamara kötüydü; makine dairesinin yanına sıkışmıştı, tek bir lombozun donuk ışığıyla aydınlanan dört köşe bir yerdi.

Hava ağır, durgundu, yağ ve küf kokuyordu. Aklını yitirmiş bir çelik yarasa gibi başınızın üstünde dönüp duran vantilatörün vızıltısından bir an bile kurtulmaya olanak yoktu. Altta makine, durmadan aynı merdiveni tırmanan, kömür yüklü, soluk soluğa bir hamal gibi hınklayıp sızlanmaktaydı. Yukarıda, güvertenin üstünde dolaşanların sonu gelmez gidiş gelişi duyuluyordu. Kül rengi kirişlerle bölmelere ayrılmış olan bu pis kokulu, bu mezara benzeyen yere bavulumu atar atmaz ben de güverteye koştum. Derinliklerden çıktım, dalgaların üzerinde esen, tatlı ve ılık kokulu toprak yelini amber gibi ciğerlerime doldurdum.

Ama güvertede de sıkıntıdan, gürültü patırtıdan başka bir şey yoktu: Hapse atılmış, durgunluğa yargılı insanların sinirli heyecanı içinde durmadan inen, çıkan, boş boş konuşan yolcuların büyük kargaşası... Kadınların cıvıltılı şakaları, dönüp dolaşıp aynı noktaya gelen konuşmaların uğultusu içinde yolcu yığınlarının dizilmiş iskemleler önünde, gü-

vertenin dar koridorlarında sonu gelmez dolaşmaları, adlandıramadığım bir huzursuzluk veriyordu bana.

Benim için yepyeni olan bir ülkeyi dolaşmıştım, çılgınca bir çabuklukla birbiri üstüne yığılan bir yığın imge kalmıştı kafamda. Şimdi, gözlerime çöken bu gürültülü ülkeye bir biçim vermek için tüm gördüklerimi düşünmek, aydınlatmak, sıralamak istiyordum, ama burada, bu kalabalıkla dolup taşan bulvarda bir dakika dinlenmeye, rahat etmeye olanak yoktu. Bir kitap açacak olsam, gevezelik hastalığına tutulmuş büyük kalabalığın devingen gölgeleri altında satırlar kayboluyordu. Bu gemi koridorunda, bu kalabalıkla dolup taşan gölgesiz sokakta, biraz olsun kendimi toplamama olanak yoktu.

Tam üç gün yalnızlığa alışmaya çalıştım. İnsanları ve denizi boyun eğişle izliyordum. Güneş batarken sular üzerinde birdenbire renk renk havai fişek tutuşmaları bir yana, deniz hep aynı kalıyordu; insanlara gelince, üç yirmi dört saat boyunca hepsini bir güzel tanıdım.

Tüm yüzleri tanıyordum, doygunluk gelmişti hepsinden de; kadınların gevrek gevrek gülüşleri beni ilgilendirmiyordu artık, komşum olan iki Hollandalı subayın gürültülü patırtılı tartışmaları da öyle... Kala kala kamarama çekilmem kalıyordu, ama kamaram ateş gibiydi, buhar doluydu içi; salonda da genç İngiliz kızları durmak dinlenmek bilmeden acımasızca piyanoyla oynuyor, bozuk-dü-

zen valsler çalıyorlardı. En sonunda zaman düzenini değiştirdim, öğleden sonra birkaç kadeh birayla kafayı dumanladıktan sonra, ötekiler yemek yiyip dans ederken biraz kestirebilmek düşüncesiyle hemen kamarama indim.

Uyandığımda küçük tabutum kapkaranlık ve nemliydi. Vantilatörü durdurmuştum, nemli ve yağlı hava şakaklarımı yakıyordu. Duyularım uyuşmuş gibiydi; nerede olduğumu ve saati anlayıncaya kadar dakikalar geçti. Gece yarısını geçmiştik kuşkusuz. Çünkü ne müziği işitiyordum, ne de sonu gelmez ayak seslerini. Yalnız makine, Leviathan'ın soluğu kesilmiş yüreği, soluk soluğa, dalgaları yara yara girdiği "görünmez"e doğru itiyordu durmadan gemiyi.

Oraya buraya tutunarak güverteye çıktım. Issızdı. Başımı dumanlı bacaya, hayaletler gibi dikilmiş direklere doğru kaldırınca, içime eşsiz bir aydınlık doldu birden. Gökyüzü pırıl pırıldı. Yıldızların çevresinde, ak kıvılcımlarıyla delik deşik olmuş bir karanlık vardı, gene de gökyüzü ışıl ışıldı. Sanki çok güçlü bir ışık önüne kadifeden bir perde konmuştu, yıldızlar bu anlatılmaz ışığın aralarından geçtiği oyuklar ve çatı pencereleri gibiydi. Gökyüzünü bu geceki gibi görmemiştim hiç. Çelik mavisiydi rengi, gene de ışıl ışıl, parıl parıl, gürül gürüldü, ışıkla dolup taşıyordu, aydan, yıldızlardan gelen, tılsımlı bir ocakta yanar gibi görünen bir ışıkla. Ay ışığında, geminin tüm çizgile-

ri denizin kadife yüzeyinde ak leke gibi açık açık parlıyordu; halatlar, serenler, geminin tüm aletleri, tüm yöreler bu dalgalı parıltıda yitip gidiyordu. Direklerdeki ışıklar, daha yukarıda direk üstü nöbet yerinin yuvarlak gözü, gökyüzünün ışıklar saçan yıldızları arasında solgun yeryüzü yıldızları gibi, boşluğa asılmışa benziyordu.

Büyülü Güney Burcu, başımın tam üstünde, gözler kamaştıran elmas çivilerle sonsuzluğa çakılmış gibiydi, yürür gibi görünüyordu. Oysa göğsü inip inip kalkan dev yapılı bir yüzücü gibi, karanlık dalgaların keyfince yalpalanarak yoluna gitmekte olan gemiydi bu devinim duygusunu veren. Ayaktaydım, çevremi seyrediyordum.Bir sıcak su banyosundaydım sanki. Arada bir fark vardı yalnız, akan ışıktı, ak ak, ılık ılık ellerimin üstüne düşüyor, hafif hafif omuzlarımı, başımı sarıyor, varlığıma sızmak ister gibi görünüyordu. Tüm uyuşukluğum gitmiş gibiydi. Kurtulmuştum, dinginlik içinde soluk alıyordum; yepyeni bir hazla meyvelerin soluğunu, uzak adaların hoş kokusunu getiren havanın dupduru, şipşirin, saf bir içki gibi, sarhoş edici tadını çıkarıyordum dudaklarımın üzerinde. Gemiye bindim bineli ilk kez, düş kurma isteği uyandı içimde. Gözlerimi ak hiyerogliflere çevirip uzanmak istedim. Ama dinlenme koltukları da, güverte iskemleleri de kaldırılmıştı, ıssız güvertenin hiçbir yerinde şöyle rahat rahat düşlere dalınacak bir yer yoktu.

Benliğime işlemek üzere gittikçe güçleniyormuşçasına bir canlılıkla düşer gibi görünen bu ışıktan gözlerimin önü karara karara, oraya buraya tutuna tutuna, geminin pruvasına kadar ilerledim. Yıldızların bu ak, bu donuk, bu göz kamaştıran ışığı beni şimdiden rahatsız etmeye başlamıştı; ama karanlıkta bir yerlere sokulmak, bir hasırın üstüne uzanmak, bedenimde hiçbir şey duymaz olmak, yalnız üstümde, karanlıklara gömülü bir evin içinden bir görünüme bakar gibi, varlıklardan yansıyan bu parıltıyı duymak istiyordum. Halatlara sürtüne sürtüne, demir desteklerden geçe geçe geminin ucuna ulaştım en sonunda; pruvanın karanlıkta ilerleyişini, ay ışığının talyamarın iki yanında köpüklene köpüklene fışkırışını izledim. Bu deniz sabanı durmadan kalkıyor, kara dalgaların tarlasına gömülüyordu. Bense bu kıvılcımlar saçan oyunda, yenilmiş tarafın tüm acısını, dünya gücünün tüm sevincini duyuyordum. Bu gözlem içinde zaman kavramını yitirmiştim; bir saatten beri bu plastraya mı dayanmaktaydım, yoksa yalnız birkaç dakika mı geçmişti?.. Gemimiz, bu dev beşik, yalpalanmaya uyarak beni sallıyor, zamanın ötelerine götürüyordu. Yalnız bir şey duyuyordum: Bir yorgunluk çöküyordu üstüme, şehvet gibi bir yorgunluk. Uyumak, düşler görmek, ama bu büyüden uzaklaşmamak, tabutuma inmemek istiyordum. Ayağım kendiliğinden bir halat yığını buldu altında. Üzerine oturdum, gözlerim kapalıydı, ama karanlıkta değildi. Onların üstünde

de, benim üstümde de gümüş rengi bir parıltı vardı. Aşağıda suyun usul usul gürleyişini, yukarıda belirsiz bir sarsıntıyla bu evrenin ak ak akışını duyuyordum. Yavaş yavaş damarlarıma sokuldu bu gürültü, varlık kavramını yitirdim. Bu soluk benim miydi, yoksa geminin yürek vuruşları mı, bilmiyordum artık; gece dünyasının sonu gelmez mırıltısına gömülmüş, kaybolmuştum.

Yanı başımda hafif, kuru bir öksürük duydum, yerimden sıçradım. Beni neredeyse sarhoş etmiş olan düşlemlerden sıyrılıverdim, ürperdim. Uzun süredir kapalı göz kapaklarıma düşen parıltıyla körelen gözlerim, bir şeyler görebilmek için kırpıştı; tam karşımda, plastranın gölgesinde bir çift gözlük camı gibi bir şey parlıyordu. Bir pipo ateşinden gelme, iri, yuvarlak bir kıvılcım sıçradı. Oturunca yalnız aşağıya, geminin köpüklü talyamarına ya da yukarıya, Güney Burcu'na bakmıştım, komşumun varlığını ayrımsamamıştım. Ne zamandır kımıldamadan duruyor olmalıydı burada. Kafam hâlâ uyuşuktu, hiç düşünmeden "Affedersiniz," dedim. Karanlıklardan gelen bir ses "Estağfurullah," diye yanıt verdi.

Karanlıkta bedenlerimiz birbirine dokunacak biçimde, birbirimizi görmeden komşuluk edişimiz ne kadar tuhaftı, ne kadar korkunçtu, anlatamam. Bu adamın dikkatle bana baktığını seziyordum, ben

de gözlerimi ona dikmiştim; ama üstümüzdeki ışık, bu ak kıvılcımlı ışık dalgası öylesine güçlüydü ki, birbirimizin gölgedeki görüntüsünden başka bir şey göremiyorduk. Yalnızca adamın soluk alışını, piposundaki tütünün çıtırtısını duyar gibiydim.

Sessizlik çekilecek gibi değildi; gitmek istiyordum, ama bu davranış çok kaba, çok acele gibi geliyordu bana. Şaşkın şaşkın bir sigara çıkardım. Kibrit çıtırdadı. Dar yörede bir saniye bir ışık titredi. O zaman gözlük camlarının ardında, yemeklerde de, dolaşırken de hiç karşılaşmadığım bir yüz gördüm. Işık gözlerimi bozduğu için miydi, yoksa bir göz aldanmasından mıydı neydi, bu yüz korkunç harap olmuş gibi geldi bana, hüzünlüydü, gnomların* yüzünü andırıyordu. Ama daha ben ayrıntılarını seçemeden, şöyle bir aydınlanmış olan yüzü gene karanlığa gömüldü, gölgede büzülmüş karanlık bir görüntüden, piposunun arada sırada boşlukta beliren kırmızı halkasından başka bir şey seçemez oldum. Sessiz sessiz duruyorduk olduğumuz yerde, bu sessizlik sıcak bölgelerin havası gibi ağır, eziciydi.

En sonunda dayanamadım, kalktım: "İyi geceler," dedim. Karanlıktan yükselen, sert, kısık, paslı bir ses "İyi geceler," diye yanıtladı.

Oraya buraya tutunarak, güçlükle yürüdüm. Arkamda bir ayak sesi, hızlı, belirsiz!.. Biraz önceki komşumdu bu. Elimde olmadan durdum. Öyle

* İbrani sihirbazlarının yeraltında hazineler sakladıklarını söylediği biçimsiz tümcelere verilen ad.

pek yaklaşmadı yanıma, karanlıkta yürüyüşünde derin bir iç sıkıntısı gibi, bitkinlik gibi bir şeyler seziyordum.

"Affedersiniz," dedi aceleyle, "sizden bir ricam var. Ben... Ben..." –Kekeledi, susmak zorunda kaldı, öylesine şaşkındı– "Benim... Benim buraya... çekilmemin tümüyle kişisel nedenleri var... Bir yas... Gemide topluluktan kaçınıyorum... Sizin için söylemiyorum... Yalnız bir ricam var sizden... Gemidekilerden hiçbirine, beni gördüğünüzü söylemezseniz size minnettar kalırım... Şimdi benim insanlara yaklaşmama engel olan kişisel nedenler var. Evet... Şimdi... Şimdi... Burada, geceleyin bir adam gördüğünüzü söylemeniz benim için iyi olmaz... Benim..." Gene söyleyecek söz bulamadı. İstediğini yerine getireceğime söz verdim, yatıştırdım. El sıkıştık. Sonra kamarama girdim, karmakarışık rüyalarla dolu, derin bir uykuya daldım.

Sözümü tuttum, hiç kimseye söz etmedim, bu tuhaf karşılaşmadan. Oysa tam yeriydi. Deniz yolculuğunda en küçük bir şey, örneğin çevrede bir yelken, yeni anlaşılan bir flört, önemsiz bir şaka, başlı başına bir hadise olurdu. Sonra, bu başkalarına benzemeyen adama ilişkin merakım aklımı başımdan alıyordu. Belki adına rastlarım umuduyla yolcu listesini karıştırdım, onunla ilgisi olabilirmiş gibi görünen tüm yolcuları gözden geçirdim. Gün boyunca sabırsız bir sinirlilik içindeydim, ona gene rastlayıp rastlamayacağımı anlayabilmek için ak-

şamı iple çekiyordum. Tinsel gizlemlerin üzücü bir gücü vardır benim üzerimde; eşyalar arasındaki bağıntıları bulabilmek için tüm varlığımla yanar tutuşurum; hele başkalarına benzemeyen, tuhaf insanlar korkunç bir öğrenme tutkusu uyandırır içimde. Bir kadının şehvet tutkusu bile böylesine yakıcı olamaz. Gün alabildiğine uzun geldi bana, avuçlarımda boşluktan başka bir şey bırakmadan ufalandı. Erkenden yattım. Bu olayın beni uykudan sıyırıvereceğini, gece yarısı uyanacağımı biliyordum.

Gerçekten de tam bir gün önceki saatte uyandım. Radyomlu saatimin kadranı üzerinde akreple yelkovan üst üste gelmişti, ışıklı bir çizgi oluşturuyorlardı yalnızca. Bunaltıcı kamaramdan çabucak çıktım, daha bunaltıcı bir geceyle karşılaştım.

Yıldızlar dün geceki gibi parlıyor, sallanan geminin üstüne dağınık bir ışık yayıyorlardı; çok yükseklerde Güney Burcu alev alev tutuşmuştu. Her şey dünkü gibiydi, tropikal bölgelerde gecelerle gündüzlerin daha düzenli bir karşıtlıkları vardır çünkü, ama artık üzerimde, dün geceki dalgalı ve düşsel sallantı yoktu. Bir şey beni çekiyor, heyecanlandırıyordu, nereye doğru çekildiğimi biliyor, anlaşılmaz adamın gene orada kımıldamadan oturup oturmadığını bilmek istiyordum... Yukarıda geminin çanı çaldı, yola düştüm. Adım adım, bir yanım istek, bir yanım nefret, yola bıraktım kendimi. Daha sereçkeye bile gelmeden, kırmızı bir göz gibi bir şey gördüm. Piposuydu... Demek o oradaydı!

Elimde olmadan durdum. Az sonra geri dönüyordum. Ama orada, karanlıklarda bir şey kımıldadı, iki adım ilerledi, kibar, ezik sesini duydum birden:

"Affedersiniz", dedi, "yerinize dönmek istiyorsunuz sanırım, beni görünce kaçmak istediniz gibi geliyor bana. Rica ederim, rahat rahat oturun, ben gidiyorum."

Kalmasını rica ettim. Sırf onu rahatsız etmemek için geride kaldığımı söyledim.

"Beni rahatsız etmiyorsunuz," dedi acı acı. "Tam tersine bir kez olsun, yalnız olmadığıma memnunum. On günden beri ağzımdan tek sözcük çıkmadı. Daha doğrusu yıllardan beri... Her şeyi içinde saklamak öyle acı ki, boğar adamı... Kamarada, bu... Bu tabutta kalamam... Dayanamıyorum artık, insanlara da katlanamıyorum, bütün gün gülüyorlar çünkü... Kamarama kadar geliyor sesleri, kulaklarımı tıkıyorum. Bilmiyorlar, doğru... Sonra, sonra yabancılara ne bundan?"

Gene durdu, sonra birden çabuk çabuk ekledi:

"Ama canınızı sıkmak istemem... Bağışlayın gevezeliğimi."

Eğildi, gidecekmiş gibi davrandı. Ama ısrar ettim:

"Canımı sıktığınız yok. Ben de şöyle rahat rahat bir şeyler konuştuğum için çok memnunum. Bir sigara içmez misiniz?"

Ateş verdim. Yüzü yeniden aydınlandı, ama bu kez tam bana dönüktü, gözlüklerinin ardında gözleri, bir bunalımın şiddetiyle canlanmış gibi, ısrarla yüzümü inceliyordu. Bir titreme dolaştı bedenimde. Bu adamın konuşmak istediğini, konuşması gerektiğini anladım. Ona yardım etmek için susmak gerektiğini de biliyordum.

Bir güverte iskemlesi daha vardı, bana verdi. Oturduk, sigaralarımız yanıyordu, onunkinin karanlıkta oynayışından elinin titrediğini anladım. Ama sustum... O da sustu. Sonra birden, alçak sesle sordu:

"Yorgun musunuz?"

"Hayır, değilim."

Karanlıktan gelen ses yine duraladı.

"Bir şey sormak isterdim size... Yani bir şey anlatmak isterdim. İlk önüme çıkan insanla böyle konuşmam saçma, biliyorum, biliyorum ama... Korkunç... Korkunç bir ruhsal durum içindeyim ben... Ne olursa olsun konuşmam gereken bir durumdayım, yoksa mahvolurum... Anlattığım, evet, anlattığım zaman beni anlayacaksınız... Bana yardım edemezsiniz, biliyorum, ama böyle susmak öldürüyor beni, bir hasta başkalarına tuhaf gelir hep..."

Sözünü kestim, üzülmemesini söyledim. Bana anlatmak istiyorsa eğer... Hiçbir söz veremezdim ona, ama en azından biraz iyi niyet göstermek de bir görevdi. Bir insanı umutsuzluk içinde bulunca, kendisine yardım etmek isterdik elbette...

"Görev... Birazcık iyi niyet gösterme görevi... Deneme görevi... Demek siz de, siz de birtakım görevlerimiz bulunduğunu düşünüyorsunuz... İyi niyet göstermenin bir görev olduğunu..."

Aynı tümceyi üç kez yineledi. Titretti bu beni. Deli miydi bu adam, yoksa sarhoş muydu? Düşündüklerimi söylemişim de işitmiş gibi bambaşka bir sesle konuşmaya başladı birden:

"Belki beni ayyaş ya da deli sanıyorsunuz. Hayır, değilim... Değilim daha. Yalnız söylediğiniz sözcük beni sarstı. Çok tuhaf, çünkü benim aklımı karıştıran da bu, insanın birtakım görevleri var mıdır, bilmek isterdim... Görev..."

Hâlâ kekeliyordu, sonra birden durdu; hemen sonra da sürdürdü konuşmasını:

"Ben doktorum. Bir doktor da öyle durumlarla, öyle korkunç durumlarla karşılaşır ki!.. Evet, olağandışı durumlar diyelim, görevimiz var mı, yok mu, bilmediğimiz durumlar... Gerçekten, tek bir görev –başkasına karşı görev– yoktur, kendi kendine karşı bir görev vardır... Yardıma koşabilecek durumda bulunmak gerekir kuşkusuz; tam, doktorun zorunluluğudur bu. Ama bu düşünceler varsayımdan başka bir şey değildir. Ne ölçüde yardım edebilir görünmeli?.. Siz bir yabancısınız, ben size yabancıyım ve sizden, beni gördüğünüzü söylememenizi rica ediyorum... Güzel! Siz de susuyorsunuz, görevinizi yerine getiriyorsunuz. Benimle konuşmanızı rica ediyorum, susmak beni öldürüyor çünkü...

Beni dinlemeye hazırsınız... İyi... İyi ama, kolay bir şey bu... Ya beni boğmanızı, gemiden aşağı atmanızı isteseydim! Burada kolaylık, iyilikseverlik kalmaz elbette. Bir yerlerde bir sınır vardır kuşkusuz... Kendi varlığımızın, kendi sorumluluğumuzun başladığı yerde... Böyle bir sınır bulunması zorunlu... Hiç kuşkusuz görev sınırlıdır. Yoksa bir doktor için görevin sınırı yok mudur? Latince sözcüklerle yazılı bir diploması var diye kurtarıcı olması, herkesin kurtarıcısı olması mı gerekir? Bir kadın... Bir adam gelip de soylu davranmasını, yardım etmesini, iyilikte bulunmasını istediği zaman hemen koşmalı mıdır? Evet, görev, görev bir yerde durur... Artık yapılamayacağı yerde, tam orada..."

Gene durdu, birden ayağa kalktı:

"Kusura bakmayın... Çok heyecanlıyım... Ama sarhoş değilim... Sarhoş değilim daha... Şimdi sık sık başıma gelen bir şey bu, dolambaçlı sözlere kaçmadan söylüyorum, bu çetin yalnızlık içinde... Düşünün bir kez, yedi yıldır yerlilerle hayvanlar arasında yaşıyorum. İnsan kibarca konuşmayı unutur bunca zamanda... Bir kez açılmaya başlayınca da tam başlar, sözlerinin sonu gelmez... Ama durun... Evet, biliyorum şimdi... Size bir şey sormak, hizmet etmenin, gerçekten melekçesine, temiz yüreklilikle hizmet etmenin bir görev olup olmadığını söz konusu eden bir durum göstermek istiyordum... Ama öykünün uzun sürmesinden korkarım. Bıkmadınız mı gerçekten? Yorulmadınız mı?"

"Hayır, yorulmadım."

"Teşekkür ederim... İster misiniz?"

Karanlıkta eliyle bir şeyler araştırdı ardında. Bir kadeh sesi, bir şişe tokuşması işittim. Bir sürü şişe koymuştu arkasına. Bir kadeh viski ikram etti, hemen dudaklarıma götürdüm; o, bir dikişte yuvarlayıverdi. Bir an sessiz durduk. Sonra çan çaldı: saat yarımdı.

"Bakın, şunu anlatmak isterdim size, bir... Kasabada... Daha doğrusu bir köyde... Bir hekim düşünün... Öyle bir hekim ki... Öyle bir hekim ki..."

Gene durdu, sonra birdenbire iskemlesini benimkine yanaştırdı.

"Yok, böyle olmaz. Her şeyi anlatmam gerek size, doğrudan doğruya, başından başlayarak. Yoksa anlayamazsınız... Böyle bir şey, bunun gibi bir şey, bir örnek gibi, bir varsayım gibi ortaya konulamaz... Tam kendi durumumu anlatmalıyım size. Ayıp bir şey, gizlenecek bir şey yok bunda. İnsanlar benim önümde de soyunur, idrarlarını, pisliklerini gösterirler. Yardım istendi mi hık-mık etmemeli, her şeyi söylemeli... Uydurma bir hekimin öyküsü değil size anlatacağım. Kendimi çırılçıplak ortaya koyuyorum, 'ben' diyorum... Bu cehennem yalnızlığında, ruhunuzu kemiren, iliklerinizi emen bu lanetli ülkede utanmayı unuttum."

Bir devinimim olmuştu sanırım, hemen durdu.

"Ya, karşı çıkıyorsunuz, öyle mi? Anlıyorum... Uzak ülkelerin, tapınakların, hurma ağaçlarının coş-

kusu, iki aylık bir yolculuğun tüm romantizmi var içinizde. Evet, trenden, otomobilden, 'rikscha'dan bakınca güzeldir o ülkeler; yedi yıl önce ilk kez geldiğimde ben de farklı bir şey duymamıştım. Ne düşler kurmadım o zamanlar! Dilleri öğrenmek istiyordum, kutsal kitapları ilk dillerinden okumak istiyordum, yerlilerin ruhunu incelemek istiyordum, kısacası, insanlığın, uygarlığın bir öncüsü olmak istiyordum. Bu yandan gelen herkes aynı düşü kurar. Ama orada, yolcuların gözünden kaçan boğucu 'ser'de gücü çabuk tükenir adamın; sıtma, -istediğiniz kadar kinin yutun, gene de yakalanırsınız- sıtma bedeni kemirir; ilgisiz olur, tembel olur adam, sudan çıkmış balık oluverir. Avrupalı, büyük kentlerden ayrılıp da bu bataklıklar arasında yitmiş duraklardan birine geldi mi varlığından sökülüp alınmış gibidir; kaçınılmaz silleyi er geç yiyecektir. Kimi içer, kimi afyon çeker, kimi dayak atmaktan başka bir şey düşünmez, odunun biri oluverir; hepsi bir delilik edinir. Avrupa'nın özlemi tutuşur yüreklerde, bir gün yeniden bir sokakta yürüme, beyaz insanlar arasında, aydınlık bir taş odada oturma düşü kurulur. Yıllar boyunca düşlenir bu, sonra, izin zamanı gelince, adam bu yolculuğu göze alamayacak kadar tembelleşmiş, gevşemiştir. Avrupa'da unutulduğunu, artık bir yabancı, okyanusta bir midye, herkesin ayaklar altında çiğnediği bir midye olduğunu bilir. Böyle kalınır işte bu sıcak,

nemli ormanlarda, böyle alıklaşılır. Kendimi bu pis çukura attığım güne lanet olsun!..

"Öyle kendi isteğimle de olmadı bu iş. Öğrenimimi Almanya'da bitirmiştim, doktor, hatta iyi bir doktor olmuştum. Leipzig kliniklerinden birindeydim, o zaman *Medizische Blaetter*'in bilmem hangi numarasında ilk benim uyguladığım bir aşı, büyük yankılar yaratmıştı.

"O sıralarda bir kadın öyküsü girdi işin içine: Hastanede tanıdığım biri, sevgilisini öylesine deli etti ki, adam tabancayla ateş etti üzerine. Hemen sonra ben de onun kadar çılgına döndüm. Beni deli edecek ölçüde gururlu ve soğuk davranıyordu. Ben her zaman görkemli ve kibirli kadınlara oyuncak olmuştum, ama bu kemiklerimi çatırdatacak kadar aşağılara eğdi beni. Her istediğini yapıyordum. Ben...

"Neden saklayacakmışım? Sekiz yıl geçti aradan... Onun için hastanenin kasasından para aşırdım. Durum anlaşılınca ok yaydan çıktı. Bir amcam açığı kapattı, ama işimden olmuştum. Tam o sıralarda Hollanda hükümetinin kolonilerde çalıştırmak için doktor aradığını, avans da verdiğini öğrendim. Böyle avanslar verdiklerine göre güzel bir iş olsa gerek, diye düşündüm! Sıtmanın beşiği olan bu bölgelerde ölüm oranının bizdekinden üç kat daha fazla olduğunu biliyordum. Ama adam genç oldu mu sıtmaya da, ölüme de boş verir. Kısacası, benim için

hepsi birdi. Rotterdam'a gittim. On yıllık bir sözleşme imzaladım. Bir deste banknot aldım güzelce, yarısını amcama yolladım; öbür yarısını da liman mahallelerinde çok rastlanan kadınlardan biri yedi. Varımı yoğumu sömürdü, çünkü o lanetli şırfıntıya benziyordu. Parasız, saatsiz, düşlemsiz kaldım, Avrupa'ya sırtımı çevirdim. Limandan ayrıldığımız zaman en ufak bir keder duymuyordum.

"Sizin şu durumunuzdaki gibi, herkes gibi güverteye oturdum. Bir gün Güney Burcu'nu, hurma ağaçlarını gördüm. Yüreğim çiçeklendi. Ormanlarla, yalnızlıkla, içe kapanışla dolup taşıyordu düşlerim.

"Yalnızlık değildi elimden gidecek. Batavia'ya, ya da Soerabaya'ya, insanları, kulüpleri olan, golf oynanılabilen, kitaplar, gazeteler gelen bir kente yollamadılar beni, adının önemi yok – en yakın kente iki günlük bir uzaklıkta olan şu sancak istasyonlarından birine yolladılar. Çevremdeki tüm topluluk birkaç can sıkıcı memurla iki 'yarı-imtiyazlı'ydı. Dört bir yanımda orman, fidanlıklar, fundalık ve bataklık vardı.

"Başlangıçta biraz katlanılabiliyordu. Bir sürü incelemelere giriştim. Bir gün vali yardımcısı, denetlemede otomobilini devirip de bacağını kırınca tek başıma ameliyat ettim onu, çok söz edildi bundan. Gücümü tutabilmek için, zehir ve yerli silahları koleksiyonu yapıyordum; daha bir sürü şeyle uğraşıyordum.

"Ama Avrupa'dan kalan gücümün etkisi tükeninceye kadar sürdü bu, ondan sonra uyuştum. Arada sırada gördüğüm Avrupalılar ancak canımı sıkıyorlardı; onlarla tüm ilişkimi kestim, içkiye verdim kendimi, kendime düşlemlerden bir kabuk örmeye başladım.

"Artık iki yılım bile kalmamıştı, ondan sonra özgürdüm, bir onur aylığı alacaktım. Avrupa'ya dönüp yeni bir yaşama başlayabilecektim. Beklemekten başka bir şey yapmıyordum artık doğrusu. Rahat rahat uzanıp bekliyordum. Daha da bekleyecektim, o... Bu iş olmasaydı..."

Karanlıkta konuşan ses durdu. Pipo artık yanmıyordu. Suyun köpüklenip geminin teknesinde kırıldığı makinenin uzak ve boğuk yürek çarpıntısını duydum, öylesine derin bir sessizlik başlamıştı birden. Canım bir sigara istiyordu, ama kibritin parlak ışığından bilinmedik adamın yüzüne vuracak yansımadan korkuyordum. Susuyordu, hep susuyordu. Sözlerini bitirmiş miydi, düş mü kuruyordu, uyuyor muydu, bilmiyordum. Öylesine fazlaydı sessizlik...

Vapurun çanından sert ve güçlü bir ses çıktı, saat birdi. Kalkıverdi birden. Yeniden bir kadeh tıngırtısı duydum. Eliyle viskiyi aradığı belliydi. Hafiften bir sıvının aktığını duydum. Sonra birden gene başladı ses, bu kez daha coşkulu, daha ateşliydi.

"Durun biraz... Evet, anımsadım. Orada, o lanetli çukurumdaydım, ağıma çekilmiş bir örümcek gibiydim, aylardan beri kımıltısızdım. Yağmur mevsiminin sonuydu tam. Haftalar, haftalar boyunca sular çatımı dövüp durmuştu. Kimsecikler gelmemişti; hiçbir Avrupalı; evimde, sarı kadınlarım ve viskimle geçirmiştim zamanımı. Tümden yıkılmıştım; yüreğime Avrupa'nın öldürücü özlemi çökmüştü, içinde aydınlık sokaklar, ak kadınlar geçen bir roman okudum mu ellerim titremeye başlıyordu. Bu durumu olduğu gibi anlatamam size; sıcak ülkelerde bir tür hastalıktır bu; bazı bazı yakanıza yapışan, çıldırtıcı, güçten düşürücü bir yurt özlemi. Bir gün, bir atlasın üzerine eğilmiş, yolculuk düşleri kuruyordum. İşte birden kapı vuruluyor, uşağım dışarıda, kadınlardan biri de... İkisinin de gözleri büyük büyük açılıveriyor. Tuhaf tuhaf hareketler yapıyorlar: Bir bayan var dışarıda, bir 'lady', bir beyaz kadın!..

"Hemen kalkıyorum. Ne bir araba, ne de bir otomobil sesi işitmiştim. Burada, bu çölde bir beyaz kadın, ha?

"Tam merdivenden inecekken geriliyorum. Aynaya bir göz atıyorum, aceleyle üstümü başımı düzeltiyorum. Sinirliyim, üzgünüm, aklım kötü bir önseziye karışmış gibi, çünkü dünyada bana gelecek bir dost tanımıyorum. İniyorum en sonunda...

"Kadın sofada bekliyor, bana doğru koşuyor. Bir otomobil örtüsüyle yüzü saklı. Selamlamak istiyorum, hemen sözümü kesiyor:

'Günaydın doktor,' diyor akıcı, hatta gereğinden fazla akıcı, önceden hazırlanmış izlenimi veren bir İngilizceyle, 'Bağışlayın, sizi şaşırtıyorsam, ama istasyondaydık, otomobilimiz orada kaldı.'

"Neden buraya kadar otomobille gelmemişti, bir şimşek gibi aklımdan geçti bu düşünce. 'O zaman burada oturduğunuzu anımsadım. Sizin sözünüzü çok duymuştum; vali yardımcısına yaptığınız ameliyat gerçek bir mucizeymiş; ayağı çok iyi şimdi, gene eskisi gibi golf oynuyor; evet, aramızda herkes bundan söz eder hâlâ. Aramıza katılmış olsaydınız, bizim o suratsız cerrahı, ayrıca üstüne de iki doktor daha verirdik. Sahi, neden hiç göründüğünüz yok oralarda? Yogiler gibi mi yaşıyorsunuz gerçekten?..'

"Gittikçe artan bir hızla benim tek sözcük bile söylememe olanak bırakmadan gevezelik edip duruyordu böyle. Bu boş sözlerde bir sinirlilik, bir kaygı vardı; benim de canım sıkılmaya başlıyordu artık. 'Neden bu kadar çok konuşuyor?' diyordum kendi kendime. 'Neden kendini tanıtmıyor? Yüzündeki tülü niçin kaldırmıyor? Ateşi mi var? Hasta mı? Deli mi?' Gittikçe sinirlerim geriliyordu, çünkü kendimi böyle ayakta, bu sözleri dinlerken gülünç buluyordum. En sonunda duruyor biraz, yukarı çıkmasını rica edebiliyorum. Uşağa geride kalmasını işaret ediyor, önümden merdivenleri çıkıyor. Odama bakıyor, 'Ne hoş bir yer burası!' diyor. 'Ah, kitaplar, kitaplar! Hepsini okumak isterdim!' Etaje-

re doğru gidiyor, kitapların adlarını gözden geçiriyor. Geldiğinden beri ilk kez bir dakika susuyor.

'Çay ikram edebilir miyim size?' diye soruyorum.

'Hayır, doktor, teşekkür ederim,' diyor, dönmüyor, kitaplara bakmayı sürdürüyor.

'Hemen gitmemiz gerek. Çok zamanım yok... Küçük bir gezinti yapıyoruz yalnızca. Oo! Flaubert de var sizde! Öyle severim ki onu. Hoş, gerçekten hoş. *L'Education Sentimentale*... Evet, Almanlar her şeyi öğrenir okulda... Tüm dilleri bilmek olağanüstü bir şey... Vali yardımcısı her zaman sizden yanadır, ancak sizin bıçağınızın altına yatabileceğini söyler hep. Bizim oradaki cerrah briç oynar yalnızca, başka bir şey gelmez pek elinden... Sonra bakın...', bunu söylerken bile dönmedi benden yana, 'bugün size kendimi muayene ettirmek geldi aklıma... Nasıl olsa tam evinizin önünden geçiyorduk... Aklıma esti... Ama şimdi çok işiniz vardır belki... Başka bir zaman geleyim, daha iyi.'

'En sonunda anlıyorum numaralarını,' diye düşündüm ama belli etmedim, ne zaman isterse istesin, kendisine hizmet etmenin benim için onur olduğunu söyledim.

'Ciddi bir şey değil,' diyor; yarı yarıya dönmüş, bir yandan da raftan aldığı bir kitabı karıştırıyor, 'ciddi bir şey yok... Anlamsız şeyler... Kadın işleri... Baş dönmeleri, zayıflık. Bu sabah bir virajda yığılıverdim birden; tümden kaybettim kendimi... Uşak

otomobilde beni kaldırmak, gidip su aramak zorunda kaldı... Şoför çok hızlı sürüyordu da ondandı belki. Ne dersiniz, doktor?'

'Şimdilik bir şey söyleyemem. Sık sık böyle zayıflıklar gelir mi böyle?'

'Hayır, yani evet, son zamanlarda evet, en son zamanlarda... Tamam... Zayıflık, baş dönmeleri.'

"İşte gene kitaplığın önüne dikilmiş. Kitapların birini bırakıp bir başkasını alıyor, karıştırmaya başlıyor. Tuhaf şey! Neden hep böyle sayfaları karıştırıp duruyor... Böylesine sinirli? Neden şu örtüyü kaldırmıyor gözlerinin üstünden? Özellikle bir şey söylemiyorum, onu böyle bekletmek hoşuma gidiyor. Sonra o hem beceriksiz, hem tumturaklı havasıyla gene konuşmaya başlıyor:

'Öyle değil mi, doktor, korkacak hiçbir şey yok, değil mi? Tropik iklimle ilgili bir şey, tehlike yok.'

'Ateşiniz var mı yok mu, görmeliyim. Nabzınıza bakabilir miyim?'

"Ona doğru ilerliyorum... Ama hafiften çekiliyor.

'Hayır, hayır, ateşim yok... Kesinlikle, kesinlikle yok... Şeyden... Bu güçsüzlükler başıma geleli beri her gün baktım ateşime... Hiç yok, her zaman 36,4. Midem de çok iyi.'

"Bir an duralıyorum. Ne zamandır bir kuşku doğdu içime, hissediyorum; öyle sezinliyorum ki bu kadın bana bir şey sormak istiyor. Flaubert'den söz etmek için bu çöle gelinmez. Bırakıyorum, bekliyor bir dakika, bir dakika daha...

'Bağışlayın', diyorum, o zaman açık açık, 'size çekinmeden birkaç soru sorabilir miyim?'

'Elbette, doktor', diye yanıtlıyor, 'siz doktorsunuz.'

"Ama daha şimdiden sırtını çeviriyor bana, kitaplarla oynuyor.

'Çocuğunuz oldu mu?'

'Evet, bir oğlum...'

'Peki önce... Yani o zaman demek istiyorum... Bunlara benzer rahatsızlıklar geçirdiniz mi?'

'Evet.'

"Şimdi sesi bambaşka. Kesin, güvenli, geveze de değil, sinirli de değil.

'Peki acaba, acaba şimdi de, hanımefendi... Bağışlayın böyle sormamı... Böyle bir durumda olmanız olanaklı mı?'

'Evet.'

"Bu bıçak gibi, alaylı, kesin sözcük dökülüyor dudaklarından. Yüzünde tek çizgi kıpırdamıyor, sırtını büsbütün çeviriyor.

'En iyisi, hanımefendi, şöyle genel bir muayene yapmalıyım. Rica edebilir miyim... Yandaki odaya geçer misiniz lütfen?'

"Birden bana dönüyor. Tülün altından beni seyretmeye karar vermiş, açıkça, soğuk bir bakış sezinliyorum.

'Hayır... Yararı yok... Kesinlikle eminim durumumdan.'"

Adamın sesi biraz kesildi. Dolu bardak yeniden parladı karanlıkta.

"Demek dinliyorsunuz, ama önce durumu gözlerinizin önüne getirmeye çalışın. Yalnızlığında çürüyen bir adama bir kadın geliyor, yıllardan sonra evine giren ilk kadın bu... Ve birden odada korkunç bir şey, gerçek bir tehlike olduğunu sezinliyorum. Yalnız bir önsezi... Önce boş sözlerle ortaya çıkıp da şimdi böyle zorluk çıkaran bu kadından korkmaya başladığımı duyuyorum. Benden ne istediğini biliyordum çünkü, hemen anlamıştım. Kadınların benden böyle bir şey istedikleri ilk kez olmuyordu; ama onlar başka türlü çıkarlardı ortaya! Utangaçtılar, yalvarırlardı, ağıtlarla, karşı çıkışlarla başlarlardı. Ama bunda bir... Evet, erkekçe, demir gibi bir kararlılık vardı... Daha ilk dakikada, bu kadının benden güçlü olduğunu... İsteğini istediği gibi kabul ettirebileceğini sezinlemiştim... Ama... Benim de amacım kötüydü... Kendini savunan, kızgın bir adam gibiydim, çünkü... Dedim ya... Daha ilk anda, evet, daha onu görmeden bile bu kadında bir düşmanlık sezinlemiştim...

"Önce sustum; inatla, kızgınlıkla sustum. Kışkırtıcı, hükmeden bir bakışla tülünün altından bana baktığını, beni konuşmak zorunda bırakmak istediğini biliyordum. Ama o kadar kolay indirmedim yelkenleri. Konuşmaya başladım başlamasına,

ama... Baştan savarcasına... Evet, elimde olmadan onun o geveze, kaygısız konuşmasına öyküdüm. Onu anlamıyormuş gibi yaptım, çünkü -bilmem bunu kavrayabilir misiniz- içindekileri açıkça söylemeye zorluyordum onu; ona girişim fırsatı vermek istemiyordum... Rica etmesiydi benim istediğim... Tam böyle, bu kadar kuruntuyla önüme çıkan bu kadının benden ricada bulunmasıydı. Sonra ben kadınlar böyle gururlu, böyle soğuk oldukları zaman hemen yakayı kaptırıverirdim.

"Bir sürü boş, yersiz sözlerle, bunun korkulacak bir şey olmadığını, bu tür güçsüzlüklerin işin normal akışından olduğunu, normal bir sağlığın güvencesi sayılabileceğini anlatmaya giriştim. Klinik dergilerinden alınma durumlar saydım... Sorunu önemsiz bir şey sayıyor, ilgisizce, hafiften hafiften anlatıyor, anlatıyordum... Her an sözümü kesmesini bekliyordum, bu davranışıma fazla katlanamayacağını biliyordum çünkü.

"Bütün bu yatıştırıcı sözleri durdurmak ister gibi bir hareket yaptı eliyle:

'Bu değil beni kaygılandıran, doktor,' diye sözümü kesti. 'Eskiden, çocuğumu doğurduğum zaman sağlık durumum çok iyiydi... Ama şimdi *all right** değilim artık... Kalp hastalığı var bende.'

'Ha! Kalp hastalığı mı?' diye yineledim kaygılı bir sesle. 'Hemen görmeliyim.'

All right: mükemmel.

"Kalkmak, gidip bir stetoskop getirmek ister gibi davrandım, ama hemen atıldı, keskin ve kesindi şimdi sesi, emreder gibiydi.

'Kalbimden hastayım, doktor, rica ederim, inanın söylediğime... Muayenelerle zaman yitirmek istemem. Bence daha fazla güvenebilirdiniz bana. Bana gelince, ben hiç değilse yeter derecede güvendim size.'

"Şimdi çarpışma başlamıştı, düello ilan edilmişti. Kabul ettim.

'Güven samimilik ister, sınırsız bir samimilik. Açık konuşun, ben doktorum. Her şeyden önce şu tülünüzü kaldırın da oturun, bırakın kitapları. Yüzde bir örtüyle doktora gelinmez.'

"Mağrur mağrur, dik dik gözlerime baktı. Bir an duraladı, sonra oturdu, örtüsünü kaldırdı. Tam korktuğum gibi bir yüz gördüm. Anlaşılmaz, ters, sert bir yüz, yaş göstermeyen bir güzellik, ela gözler, İngilizlerinki gibi, içlerinde her şeyin dingin göründüğü, ama ardında her tutkunun beklenebileceği gözlerden... Bu büzük, bu ince ağız, istemedikten sonra gizlerini belli etmezdi. Bir dakika bakıştık, o hem kendini saydıran, hem soran bir bakışla, bir türlü katlanamadığım, elimde olmadan gözlerimi çevirdiğim, öylesine soğuk, öylesine dondurucu bir acımasızlıkla bakıyordu bana.

"Parmağıyla hafif hafif masaya vurdu. Sinirliydi de demek! Sonra birden:

'Doktor, sizden ne istediğimi biliyor musunuz, bilmiyor musunuz?' diye sordu.

'Bildiğimi sanıyorum, ama çift anlamlı bir şey çıkmamalı. Bu duruma son vermek istiyorsunuz, sizi dermansızlıklarınızdan, mide bulantılarınızdan kurtarayım istiyorsunuz, nedeni... Nedeni ortadan kaldırarak... Bu mu istediğiniz?'

'Evet.'

"Sözcük giyotin bıçkısı gibi iniverdi.

'Bu tür girişimlerin tehlikeli olduğunu da biliyor musunuz? İki yan için de?..'

'Evet.'

'Yasanın bunu bana yasakladığını da biliyor musunuz?'

'Yasak olmadığı durumlar da vardır, hatta yapılması bile emredilir.'

'Ama böyle durumlarda hekim kanıtı gerekir.'

'Siz bir kanıt bulursunuz. Hekimsiniz.'

"Bunları söylerken ısrarla, kımıldamadan bana bakıyordu. Bir buyruktu bu. Ben de zayıf adamın biriydim, bu şeytanlara yaraşır buyrultu gücü önünde hayranlıkla titriyordum, ama eğilmiyordum daha, yenildiğimi göstermek istemiyordum. O kadar da çabuk değil, güçlükler çıkaralım, yalvarması için zorlayalım onu, içimde bir tür şehvetle dallanıp budaklanan duygu buydu.

'Her zaman doktorun isteğine bağlı değildir bu. Ama hastanedeki meslektaşlarımdan biriyle yapmaya hazırım.'

'Meslektaşınızı istemiyorum, ben size geldim.'

"Soğuk soğuk yüzüme baktı.

'Söylememi engelleyen bir şey yok. Herkesten uzak yaşadığınız için, beni tanımadığınız için, sonra -ilk kez duralıyordu- özellikle hatırı sayılır bir parayla dönebilecek durumda olunca bu ülkede uzun süre kalmayacağınız için.'

"Bu sözler beni dondurdu. Bu tüccar soğukluğuna, bu kesin hesaba şaştım. Rica şöyle dursun, rica etmek için dudakları bile aralanmamıştı o zamana kadar! Uzun süredir her şey ölçülüp biçilmişti, üstüme çullanmak için önceden incelemişti beni. Bu zorlu istemin pençesinde olduğumu duyuyordum; ama tüm gücümle savunmadaydım. Olumlu, neredeyse alaycı kalmaya zorladım kendimi bir kez daha.

'Bu hatırı... Bu hatırı sayılır parayı da benim avucuma mı koyacaksınız?'

'Evet, yardım etmeniz ve hemen gitmeniz için.'

'Böyle yapınca, maaşımdan olacağımı biliyor musunuz?'

'Zararı karşılayacağım.'

'Çok kesin konuşuyorsunuz... Ama ben daha fazla kesinlik isterim. Ameliyatım için ne hesapladınız?'

'On iki bin florin. Amsterdam'da çekle ödenilebilir.'

"Titredim, kızgınlıktan titredim... Hem de hayranlıktan! Her şeyi hesaplamıştı, beni gitmeye zor-

layacak parayı ve ödeme biçimini... Bana bir değer biçmiş, daha tanımadan satın almıştı; buyrultusunun önsezisiyle kullanmıştı beni. Onu tokatlamak geliyordu içimden... Ama titreye titreye kalkıp, –o daha ayaktaydı– gözlerinin içine bakarken, bu hiç yalvarmaya yanaşmayan, inatçı ağzı, bu eğilmek istemeyen gururlu alnı görünce içimin birdenbire bir... Bir şiddetli istekle doluverdiğini duydum. Sezmiş olmalıydı bunu, içimizden birini uzaklaştırmak istediğimiz zamanlarda yaptığımız gibi kaşlarını çattı: Birdenbire kin diye bir şey kalmadı aramızda. Bana gereksinimi olduğu için benden nefret ettiğini biliyordum, ben de yalvarmaya yanaşmıyor diye nefret ediyordum ondan. Bu sessizlik dakikasında, bu tek, bu biricik anda, ilk kez tam bir içtenlikle belirttik düşündüğümüzü. Sonra birden, sürüngenler gibi bir şey kıvrıldı, bir şey yükseliverdi içimde. Ona dedim ki...

'Ama durun, yanlış anlayabilirsiniz yaptığımı... Size önce bunu açıklamalıyım.'"

Kadeh gene tıngırdadı karanlıkta. Sonra sesi eskisinden daha canlı çıktı:

"Kendimi haklı çıkarmak, kusurumu gizlemek, kendimi suçsuz göstermek istediğimden değil... Ama böyle yapmayınca anlayamazsınız... İyi bir adam denilebilir mi bana, orasını bilmem, ama...

Ama her zaman başkalarının yardımına koşan bir adam oldum sanıyorum. Oradaki sefil yaşamda duyduğum tek sevinç, beynimin içine yerleştirdiğim bilimin yardımıyla herhangi bir canlının yaşamını kurtarabilmekti... Tanrısal bir sevinçti bu bir bakıma. Gerçekten de en mutlu saatlerim, bir yılan sokmasıyla ayağı şişmiş, korkudan mosmor kesilmiş, bir sarı derili çocuk, ayağını kesmemem için bağıra bağıra yanıma geldiği zaman, onu kurtarabilmemdi. Herhangi bir kadın hummadan yatağa düştüğü zaman fersah fersah yol gidiyordum. Avrupa'da, fakülte kliniğinde, bu yabancı kadının istediğini de yapmıştım. Ama onda bu yaratığın size muhtaç olduğu seziliyordu hiç değilse, birinin ölümden ya da umutsuzluktan kurtarıldığı biliniyordu ve başkalarına yardım edebilmek için, başkalarının size muhtaç olduğunu kesinlikle sezmeniz gerekiyordu...

"Ama bu kadar, -bilmem, anlatabilecek miyim bunu size- beni kızdırdı, sıradan bir konuk gibi gelince beni kaygılandırmaya, gururuyla kendine karşı koymaya zorladı; kışkırttı -nasıl anlatayım?- içimde sıkışmış, gizlenmiş olanı, kötü olanı kışkırttı. Hanımefendilik numaraları, yaşamla ölümün söz konusu olduğu bir işte gururla soğukkanlılığa sapışı aklımı başımdan alıyordu. Sonra... Golf oynarken gebe kalmazdı ya bir kadın... Biliyordum... Yani birden, dehşet verici bir kesinlikle neyi anımsadım, biliyor musunuz? Bu mağrur, bu soğuk

kadın, ben kendisini izlerken, daha doğrusu kendimi savunmaya çalışırken, çelik gözler üstünde sert sert kaş çatan bu kadın iki üç ay önce bir adamın kolları arasındaydı, bir yatağa belenmişti, belki de bir hayvan gibi hazdan hırlamıştı, bedenleri iki dudak gibi birbirine yapışmıştı... O bana haydutça, bir İngiliz subayı gibi soğuk bir gururla bakarken bunları düşündüm işte... Tek bir isteğim vardı artık... Kendisini alçaltmak düşüncesiyle tutsağı oldum onun... Bu andan sonra, giysisinin altındaki çıplak bedenini görür oldum... Artık tek düşüncem, ona sahip olmak, inim inim inleyen sert dudaklarını sıkıştırmak, bu mağrur, bu donmuş ruhun şehvetle yenilmiş, ötekinin... O tanımadığım ötekinin duyduğu gibi şehvetle yenilmiş olduğunu duymaktı... İşte bunu... Bunu anlatmak istiyordum size. Gözden düşmüş bir doktordum, ama doktorluk uğraşımı ilk kez kötüye kullanıyordum... Bu da haz düşkünlüğünden değildi, kadın gereksiniminden değildi, gerçekten değildi öyle... Öyle olsa niçin söylemeyeyim? Bu, yalnız onun gururuna egemen olma isteğiydi... Ona erkekliğimle egemen olmak... Dedim ya, mağrur ve soğuk davranışlı kadınlar her zaman egemen olmuştu bana, ama şimdi bir de, yedi yıldan beri tek beyaz kadınla yatmadan yaşamış olmam vardı işin içinde, o zamandan beri hiç direnç görmemiştim... Çünkü buranın kızları, bu ince, geveze hayvancıklar bir beyaz, 'bir bay' kendilerini istedi mi saygıyla titrerler... Alçak gönüllü-

lüğün ta kendisi oluverirler; tavuk sesini andıran tatlı bir gülüşle hizmete hazırdırlar, her zaman boyun eğerler... Zevki bu boyun eğiş, bu alçalış bozar işte. Şimdi anlıyorsunuz değil mi, gururla, kinle dolu, tırnak uçlarına kadar gizle, yeni bir şehvetin gizemiyle yüklü olan bu kadın birdenbire karşıma çıkınca yıkıcı bir etki yaptı üzerimde... Böylesine bir adamın, yapayalnız, yalnız olduğu kadar aç, aç olduğu kadar dünyadan el etek çekmiş bir insan-hayvanın odasına böyle bir kadın girince... Bu... Bu... Gerisini anlamanız için söyledim bunu yalnız... Sonra olanı. Böylece... Kötü bir istekle doldu içim, onu çıplak görmek düşüncesiyle zehirlenmiştim, kendimi topladım, kaygısızca:

'On iki bin florin mi?' dedim soğuk soğuk. 'Hayır, bunun için yapamam.'

"Biraz sarardı, bana baktı. Bu karşı koymada para isteğinin hiçbir yeri olmadığını anlıyordu. Gene de:

'Ne istiyorsunuz öyleyse?' diye sordu.

"Soğukluğu bir yana bırakıyorum.

'Kâğıt oynayalım, diyorum, tüccar değilim ben... *Romeo ile Juliet*'in, zehrini *alçak bir altın'a* satan zavallı eczacısı değilim. Daha çok tüccarın tersiyim... İsteğinizi bu yoldan gerçekleştiremezsiniz.'

'Kabul etmiyorsunuz demek?'

"Bir saniyelik bir sessizlik oldu. İlk kez soluduğunu işittim, öylesine tam bir sessizlikti bu...

'Başka ne isteyebilirsiniz?'

"Artık hiç sıkılmadan konuşmaya başladım:

'Her şeyden... Her şeyden önce, bir bakkalla konuşur gibi değil de bir insanla konuşur gibi konuşmanızı istiyorum. Yardıma gereksiniminiz oldu mu hemen... Hemen o alçak paranızı ortaya koymamalısınız... Rica etmelisiniz... Ben size yardım edecek adamım, siz de bir insansınız... Yalnızca doktor değilim, günümün tüm saatleri de "muayene" saatleri değil... Başka saatlerim de var... Belki de bu saatlerden birine rastladı gelişiniz...'

"Bir an susuyor, sonra hafiften dudak büküyor, çabuk çabuk konuşmaya başlıyor:

'Gene de pazarlık etmek istiyorsunuz; ancak ben söz verdikten sonra rica etmek istiyorsunuz. Önce yalvarmalısınız, yanıtımı bundan sonra veririm...'

"Kızgın bir at gibi dikiliveriyor başı. Yüzüme öfkeyle bakıyor:

'Hayır! Size yalvarmayacağım. Ölürüm daha iyi!' dedi.

"O zaman hiddetleniyorum, köz gibi, duygusuz bir öfkeyle doluyor içim:

'Peki! Yalvarmak istemediğinize göre, ben bir koşul koyacağım. Daha açık konuşmama gerek yok herhalde. Sizden ne istediğimi biliyorsunuz. Sonra... Sonra size yardım edeceğim.'

"Bir an gözlerini ayırmadan bana baktı. Sonra, –ah, ne korkunçtu, ne korkunçtu, anlatamam– sonra yüzündeki çizgiler gerildi ve sonra... Kahkahayı

koyverdi... Beni çılgına döndüren... Hem de mest eden, anlatılmaz bir küçümsemeyle, yüzüme tükürür gibi güldü... Öyle beklenmedik, öyle şiddetli, öyle devcene bir şeydi ki bu –bu küçümseyen kahkaha– yere kapanabilir... Yerlere kapanıp ayaklarını öpebilirdim. Bu durum bende yalnız bir saniye sürdü... Şimşek gibi bir şeydi, tüm bedenim alev alev yanıyordu... Dönmüştü bile, hızlı adımlarla kapıya doğru gidiyordu.

"Aklımdan bile geçirmiyordum, ama arkasından koşmaya hazırlanıyordum... Özür dilemek için... Yalvarmak için... Gücümü tümden yitirmemiştim daha... Ama bir kez daha döndü:

'Arkamdan gelmeye, ya da benimle ilgilenmeye kalkmayın,' dedi, daha doğrusu emretti... 'Sonra pişman olursunuz!'

"Kapı kapanmıştı bile..."

Gene bir duralama... Gene sessizlik... Gene yalnız sonsuz uğultusu duyuldu denizin, sanki dalgalar üstünde koşan ay ışığıydı. Sonra ses gene başladı:

"Kapı birden çarpılıp kapandı... Ben olduğum yerde kalakaldım, kımıltısız... Buyruğu dondurmuştu beni... Merdivenden indiğini, kapıyı kapattığını duydum... Her şeyi duyuyordum, tüm istemim ona doğru uzanıyordu... Niçin? Ne bileyim... Onu geri çağırmak, dövmek, gırtlağını sıkmak için bel-

ki... Ne olursa olsun, onun ardından koşuyordu... Onun ardından koşuyordu... Gene de bir şey yapamazdım... Kollarım, bacaklarım felce uğramıştı... Vurulmuştum, bu bakışın güçlü mü güçlü parıltısıyla can evimden vurulmuştum... Açıklanacak, anlatılacak şeyler değil bunlar, biliyorum... İnsan gülünç bulabilir, ama donup kaldım işte... Olduğum yerden kımıldayıncaya kadar dakikalar geçti, belki beş, belki on...

"Ama ayağımı kımıldattıktan hemen sonra güçle, hızla dolup taşıyordum... Göz açıp kapayıncaya kadar inmiştim merdivenden. Bölge merkezine götüren yoldan gidebilirdi ancak. Bisikletimi almak için arabalığa koşuyorum, anahtarı unutmuşum... Kapıyı kırıyorum, ağaçlar çatırtıyla sıçrıyor... Bisiklete atlıyorum, izlerinin üstünden koşuyorum... Otomobiline varmadan yetişmeliyim ona... Onunla mutlaka konuşmalıyım.

"Çevremde yolun tozları yükseliyor... Orada, biraz önce ne kadar devinimsiz kaldığımı ancak şimdi ayırımsıyorum. Onu ileride, ormanın dirseğinde, istasyondan az önce görüyorum, acele ediyor, dik dik, sert sert yürüyor, uşağı yanında... Onun da beni gördüğü kesin, işte uşakla konuşuyor, uşak geride kalıyor, o yalnız gidiyor yoluna. Ne yapmak istiyor? Neden yalnız kalmak istiyor?.. Kör bir öfkeyle pedallara basıyorum... Birden bir şey çıkıyor yolumun üstüne... Uşak... Bisikleti çevirecek zamanı zor bulabildim... Yerdeyim.

"Kalkıyorum, küfürler savuruyorum... O alımağı devirmek için yumruğum kendiliğinden kalkıyor, ama o uzaklaşıyor. Bineyim diye bisikletimi kaldırıyorum, ama herif önüme çıkıyor, tekerleği yakalıyor, kötü bir İngilizceyle bağırıyor: *'You remain here!'*

"Tropikal bölgelerde yaşamadınız siz... Bir sarı derili, böyle bir velet, bir beyazın, bir 'beyefendi'nin bisikletini yakalasın, ona, 'beyefendi'ye, orada durmasını buyursun! Bu ne küstahlıktır, bilemezsiniz. Tek yanıt olarak yumruğumu suratına indiriyorum... Sendeliyor, ama hâlâ tüm gücüyle tutuyor bisikletimi... Gözleri, ufacık, korkak gözleri büyük büyük açılmış, köleliğin kederi içinde... Ama bisikleti tutuyor, akıllara hayret veren bir ısrarla tutuyor... *'You remain here!'* diye kekeliyor bir kez daha. Bereket versin ki yanımda tabanca yoktu, olsa hemen o dakikada vururdum. 'Çekil önümden, hayvan!' diye bağırmakla yetindim. Yüzüme saygıyla bakıyor, ama bisikleti bırakmıyor. Tepesine bir yumruk daha indiriyorum, hâlâ bırakmıyor. O zaman köpürüyorum... Bir boksör yumruğu indiriyorum çenesine... Dört adım öteye yuvarlanıyor. Bisikletim serbest şimdi... Ama biner binmez yürümeyeceğini anlıyorum. Çarpışırken gidon eğilmiş... Ateşli ellerim düzeltmeye çalışıyor... Başaramıyorum... Yola atıyorum bisikleti, kanlar içinde kalkıp geri çekilen veletin yanına... Sonra da, hayır, anlayamazsınız ne kadar gülünçtür orada bu, herkesin gözleri önünde

bir Avrupalı... Ama ben ne yaptığımı bilmiyorum artık... Tek düşüncem arkasından koşmak, ona yetişmek!.. Koşmaya başlıyorum, deli gibi koşmaya... Yol boyunca, sarı budalaların toplandığı evlerin önünden geçiyorum, şaşıyorlar, olacak şey mi: Bir beyaz, bir doktor böyle koşsun!..

"Kan ter içinde merkeze vardım... 'Otomobil nerede?' oldu ilk sözüm. Az önce gitmişti... İnsanlar şaşkın şaşkın bana bakıyorlardı; böyle ter içinde, böyle pis, durmadan sorduğumu görünce aklımı kaçırdım sanmışlardır... Orada, yolun üstünde, otomobilin kaldırdığı ak tozların döne döne yükseldiğini görüyorum... Başardı... Sertliğiyle, hesaplarının eğilmez doğruluğuyla başardığı her şey gibi, başardı...

"Ama kaçmak neye yarar? Tropikal bölgelerde, Avrupalılar arasında hiçbir şey gizli kalamaz... Ondan ona söylenir gider... Şoförün bir saat valinin evinde kalması boşuna değildi... Birkaç saat sonra her şeyi biliyorum... Kim olduğunu... Orada, trenle sekiz saat uzaklıktaki başkentte oturduğunu... Onun... Büyük bir tüccarın karısı diyelim, son derece zengin, seçkin bir İngiliz olduğunu... Biliyorum. Kocasının beş aydan beri Amerika'da olduğunu, onu Avrupa'ya götürmek için bugünlerde geri döneceğini biliyorum.

"Biliyorum, –ve bu düşünce bir zehir gibi damarlarımı yakıyor– fazla fazla üç ay önce gebe kaldığını biliyorum...

"Şimdiye kadar her şeyi anlatabildim size... Belki bu dakikaya kadar kendi kendimi de anlayabiliyorum da ondan. Sonra hekim olarak, kendi durumuma bir tanı koyabiliyordum. Ama bu andan sonra humma gibi bir şeye yakalandım. Kendimi denetleyemez oldum... Tüm yaptıklarımın saçma olduğunu biliyordum, ama kendimi dizginleyemiyordum artık. Kendimi anlayamıyordum. Bir tek düşüncem vardı: amacıma ulaşmak... Ama durun bir dakika... Gene de anlatabilirim belki... *Amok* nedir, bilir misiniz?"

"*Amok* mu?.. Galiba anımsıyorum. Malezyalıların bir tür sarhoşluğudur bu..."

"Sarhoşluktan daha fazladır... Deliliktir. Kitap gibi konuşalım; bir tür insan kuduzudur... Duygusuz, öldürücü bir 'monomani' bunalımı. Hiçbir alkolün etkisi bununla karşılaştırılamaz. Orada kaldığım günlerde ben de kimi durumlarını inceledim, -söz konusu başkaları oldu mu her zaman daha anlayışlı, daha olumludur insan- ama başlangıcın iç ürperten gizine ulaşamadım... Nedeni iklimdir kuşkusuz, bir bora gibi sinirleri sıkan, sıkan, en sonunda çatlatıveren çok yoğun ve boğucu havadır. Yani... *Amok*... Evet, *amok*, bakın nedir: Bir Malezyalı, sıradan, iyi, sevimli adam, ağır ağır içkisini içmektedir... Gevşek gevşek oturmuştur öyle, kaygısızdır, güçsüzdür... Benim odamda oturuşum gibi... Sonra

birden yerinden sıçrar, hançerini kapmasıyla sokağa fırlaması bir olur... İleriye atılır, koşar, hep ileriye, dosdoğru, nereye gittiğini bilmeden... İnsan olsun, hayvan olsun, yolunun üstündeki herkesi deviriverir, kan kokusu azgınlığını daha da artırır... Koşarken salyalar akar ağzından, deliler gibi bağırır... Ama koşar, durmadan koşar, sağını solunu görmeden, bağıra bağıra koşar bu korkunç gidişte, elinde kanlı hançeri... Köylüler, bu kanlı delilik bunalımına tutulmuş olanı dünyada hiçbir gücün durduramayacağını bilirler... Geldiğini görenler, uğursuz haberi olabildiğince uzaklara duyurmaya çalışırlar: 'Amok! Amok!' Herkes kaçar... Ama o duymaz, yoluna devam eder, hiçbir şey görmeden koşar, önüne geleni öldürür... Bir kuduz köpek gibi öldürülünceye kadar, ya da bitkin bir durumda kan ter içinde devrilinceye kadar...

"Bunu bir gün evimin penceresinden görmüştüm... Korkunçtu... Onu gördüğüm için bu saatlerdeki durumumu anlıyorum... Çünkü ben de öylece, dosdoğru önüme dikilmiş bu bakışla, sağda solda hiçbir şey görmeden, bu deliliğin baskısı altında, ileriye atıldım... Bu kadının ardından... Nasıl yaptım, bilmiyorum; her şey öyle hiddetle, öyle duygusuz bir çabuklukla olup bitti ki... On dakika sonra... Hayır beş, yok iki... Her şeyini, adını, evini, durumunu biliyordum, kiraladığım bisikletle evime dönüyordum aceleyle; bir bavula bir giysi atıyor, para alıyor, arabayla tren istasyonuna doğ-

ru uçuyordum... Bölge şefine gittiğimi bildirmeden gidiyordum... Yerime kimseyi bırakmadan, her şeyi yerli yerinde, kapımı ardına dek açık bırakarak... Hizmetçiler çevremi sarıyor, kadınlar şaşıyor, sorular yağdırıyorlardı; yanıt vermiyordum, dönmüyordum. İstasyona koşuyordum, ilk trenle kente gidiyordum... Kısacası, bu kadın evime girdikten bir saat sonra geçmişimi fırlatıp atmıştım, boşluğa atılıyordum, bir amok gibi...

"Dosdoğru ilerliyordum, başımı kompartımanın bükmesine dayamıştım... Akşam altıda varıyordum... Altıyı on geçe evindeydim, geldiğimi bildirtiyordum... Biliyor musunuz, yaptıklarımın en saçması buydu. Ama amok'un gözleri dumanlıdır; nereye atıldığını görmez... Birkaç dakika sonra, hizmetçi geri döndü. Kibar, ama soğuk bir dille bayanın rahatsız olduğunu, beni kabul edemeyeceğini bildirdi.

"Sendeleye sendeleye dışarı çıktım. Tam bir saat evinin çevresinde dolaştım, belki de beni görüp anlayacağını umuyordum, saçmaca... Sonra Kıyı Oteli'nde bir oda tuttum, iki şişe viski getirttim... Viskilerle bir çift 'veronal' imdadıma yetişti... Karışık, devingen bir uykuya daldım en sonunda, yaşamla ölüm arasındaki koşuda tek duruştu bu..."

Geminin çanı çaldı; titreşimi, yumuşak, durgun havada uzayan ve sonu gelmez, hafif uğultuya ka-

rışmak üzere geminin omurgasına geri dönen iki sert, tok vuruş. Karanlıkta karşımda oturan adam ürkmüş olmalıydı, sesi kesildi. Yeniden elinin şişeyi aradığını işittim. Sonra yatışmıştı, daha durgun bir sesle sürdürdü konuşmasını:

"Bundan sonraki saatleri anlatmak çok zor. O zaman hummalıydım sanıyorum, bugün her ne olursa olsun, deliliğe götüren şiddetli bir coşku içindeydim, amok'tum söylediğim gibi. Ama salı akşamı geldiğimi unutmayın ve cumartesi günü –bu arada sorunu öğrenmiştim– kocasının Yokohama'dan gelecek transatlantikten inmesi gerekiyordu. Üç günüm kalıyordu yani, bir karar vermem ve onu kurtarmam için üç zavallı gün. Şurasına iyi dikkat edin; yardımımın onun için zorunlu olduğunu biliyordum, ama ona bir şey söyleyemezdim. Gülünç davranışımı, azgın çılgınlığımı bağışlatma gereksinimi sinirlerimi büsbütün bozuyordu. Her anın ne kadar değerli olduğunu biliyordum; onun için bunun bir ölüm kalım sorunu olduğunu bilmiyor değildim, ama ona yaklaşma, bir sözcük fısıldama, bir küçük işaret yapma olanağından yoksundum. Çünkü ne kadar duygusuz olursa olsun, davranışım onu ürkütmüştü. Şeye benzerdi bu... Evet, durun biraz... Kendisini bir katilin kovaladığını bildirmek için ardından koştuğumuz birinin, sizi katil sanıp ölüme atılmasına benzerdi... Kendisini rezil etmek düşüncesiyle ardından koşan bir deli sanıyordu beni, ama ben, –sorunun acı saçmalığı buradaydı–

ben artık hiç düşünmüyordum bunu... Artık yalnız yardım etmek, hizmet etmek istiyordum. Ona yardım edebilmek için cinayet işleyebilirdim, birini öldürebilirdim... Ama o bunu anlamıyordu. Sabah kalkar kalkmaz ona koştuğum zaman, uşak, suratına yumruk attığım uşak kapıdaydı. Uzaktan beni görünce –beni bekliyor olmalıydı– çarçabuk içeri girdi. Belki de geldiğimi gizlice haber vermek içindi... Belki de... Ah! Belki de beni kabul etmek için her şeyi hazırlamışlardı... Ama o sırada uşağı görünce, yaptıklarımı anımsadım; gelişimi yenilemeyi göze alamadım... Dizlerim titriyordu. Eşiğe kadar gelmişken geri döndüm, gittim... Belki o da benim kadar heyecanla beni beklerken, gittim.

"Toprağı ateş gibi, tabanlarımı yakan bu yabancı kentte ne yapacağımı bilemiyordum artık... Birden, bir düşünce geldi aklıma: Bir araba kiraladım, bölgemde ameliyat ettiğim vali yardımcısına gittim. Gelişimi bildirttim... Görünüşümde bir tuhaflık olmalıydı, şaşkın şaşkın baktı bana, kibarlığında da bir kaygı seziliyordu... Belki de bir amok durumu görmüştü bende. Birden karar verip, beni kente almasını, eski yerimde daha fazla yaşayamayacağımı... Kesinlikle bir değişiklik gerektiğini söyledim... Bana baktı... Hastaya bakan bir doktor gibi baktı tıpkı... 'Bu bir sinir bunalımı, doktor', dedi, 'Anlıyorum. Bakarız çaresine; ama bekleyin biraz... Dört hafta diyelim... Her şeyden önce yerinize birini bulmamız gerek.' 'Bekleyemem', diye yanıtladım, 'bir

gün bile bekleyemem...' Gene şaşkın bakışları üzerime dikildi. 'Bu zorunlu bir durum doktor, bölgeyi doktorsuz bırakmak olanaksız. Ama bugünden tezi yok, gereken her şeyi yapacağım, söz size!' Dişlerimi sıkmış, duruyordum oracıkta. İlk kez satılmış bir adam, bir köle olduğumu iyice anlıyordum. Ama o kibarca: 'Benzerlerinizle bağıntınız yok', dedi, 'bu da uzadı mı bir hastalığa dönüşür. Kente hiç gelmemenize, hiç izin almamanıza hepimiz şaşıyoruz. Topluluğa, eğlenmeye gereksiniminiz var. Bu akşam gelin, valinin evinde bir toplantı var, kolonide bulunan herkesi göreceksiniz orada; içlerinde kaç kişi uzun süredir tanımak ister sizi, sık sık sordular, burada göreceklerini umdular.'

"Bu son sözler yeni bir ufuk açtı önümde. Beni sormuşlardı. O muydu acaba? Bir başka adam oluverdim birden. Çağrısına büyük bir saygıyla teşekkür ettim, tam saatinde geleceğimi söyledim. Gerçekten de tam saatinde, hatta saatinden önce gittim.

"Sabırsızlığımdan valilik sarayına herkesten önce gittiğimi söylememe gerek var mı? Çeyrek saat sessiz sessiz kaldım orada, çıplak ayakları üzerinde sallana sallana gidip gelirken -şaşkınlık içinde düşündüğüm gibi- benimle alay eden sarı uşaklarla çevriliydim. Aralarında tek Avrupalı bendim. Yeleğimin cebinde saatimin tiktakını duyuyordum, öylesine yalnızdım. En sonunda yönetimin birkaç memuru, sonra da vali geldi, benimle uzun bir konuşmaya daldı. Sanırım, şeye... Anlaşılmaz bir sinir

bunalımının ardından kendimden geçip kekelemeye başlayıncaya kadar, rahat rahat yanıt verdim. Sırtım kapıya dönüktü, ama birden onun girdiğini, burada olduğunu sezinledim; nasıl sardı bu kesinlik içimi, anlatamam. Ama valiyle konuşurken, sesi kulaklarımda çınlarken, arkamda bir yerde *onun* varlığını duyuyordum. Bereket versin ki adam konuşmasını bitirdi, yoksa birden dönüverirdim kuşkusuz, bu çekim öylesine bir oyuncak durumuna getirmişti sinirlerimi, onu görme isteğim öylesine şiddetliydi.

"Gerçekten de başımı çevirir çevirmez, hem de tam sezinlediğim yerde onu gördüm. Sarı bir balo giysisi giymişti, güzelim omuzlarına, donuk bir fildişi görüntüsü veriyordu bu, bir topluluğun ortasında konuşuyordu. Gülümsüyordu, ama gene de üzgün görünüyordu bana. Yaklaştım –beni görmüyordu ya da görmek istemiyordu–, incecik dudaklarını hafiften titreten güzel gülümsemeyi izledim. Bu gülümseme yeniden sarhoş etti beni, çünkü... Çünkü biliyordum, yalandı bu, –sanat ya da bilim– içindekini gizlemekte gösterdiği kusursuzluktu. Düşündüm: Bugün çarşamba, cumartesine de kocası gelecek... Nasıl gülebilir böyle, öylesine... Öylesine güven içinde, öylesine dingin, büyük bir iç sıkıntısıyla yırtınacak yerde nasıl böyle bilinçsizce yelpazesiyle oynayabilirdi? Ben, bir yabancı, iki gündür bu dönüşün düşüncesiyle titriyordum; ben, bir yabancı, onun korkunç acısını yaşıyordum, bü-

yük korkusunu tüm şiddetiyle duyuyordum... Oysa baloya gidiyor, gülümsüyor, gülümsüyor, gülümsüyordu...

"Arkada müzik yükseldi. Dans başladı. Onu yaşlı bir subay çağırdı, özür diledi, konuşanlardan ayrıldı. Kavalyesinin kolunda, öbür odaya giderken benden yana yöneldi. Beni görünce yüzü birden –yalnız bir saniye– şiddetle gerildi, sonra rastlantıyla tanışılmış birine yapıldığı gibi, beni selamlayıp selamlamamaya karar veremeden, kibarca başını eğdi: 'Tünaydın, doktor!' deyip geçti. Bu ela gözlerde gizleneni kimse anlayamazdı, ben bile bilemiyordum. Niçin selamlıyordu beni?.. Neden birden tanıyıveriyordu? Savunma ya da yaklaşma yolu mu, yoksa bir şaşkınlığın heyecanı mı yalnızca? Ne büyük bir heyecan içindeydim, anlatamam size; yüreğim altüst olmuştu, sıkılmıştı, patladı patlayacaktı. Aynı zamanda da onun, alnında kaygısız bir dinginlik ışığı, subayın kolunda vals ederken, onun... Onun da benim gibi bunu... Yalnız ikimizin bildiği korkunç gizi düşündüğünü biliyordum... O vals ederken, onun vals edişini izlerken, sıkıntım, arzum, şaşkınlığım tutkumu eskisinden çok daha güçlü bir duruma getirdi. Beni gözetleyen oldu mu, bilmem, ama ben bu durumumla işi onun gizlediğinden çok daha fazla ortaya koyuyordum kuşkusuz. Gözlerimi ondan başka bir yana çeviremiyordum. Onu görmem gerekiyordu, evet, görmeliydim onu; tüm gücümü topluyordum. Bakışımın değişmezliği onda

hiç de hoş olmayan bir duygu uyandırdı kuşkusuz, yanımdan adamla yeniden geçerken, bir an, gitmemi buyurur gibi, keskin, egemen bir bakışla baktı; alnında gene o bildiğim, mağrur öfke çizgisi belirdi.

"Ama... Ama... Söyledim ya... Ben amok hastalığına tutulmuştum, sağa sola bakmadan koşuyordum. Anlıyordum onu, 'dikkati çekme', diyordu bu bakış, 'tut kendini!' Biliyordum ki o... Nasıl söyleyeyim?... Böyle herkesin içinde benden düzgün bir davranış istiyordu... Şimdi gidecek olursam ertesi gün beni kesinlikle kabul edeceğini sezinliyordum. Şimdi, yalnız şimdi, benim tuhaf yakınlığımın görülmesini istemiyordu, beceriksiz davranıp bir sorun çıkarmamdan çekiniyordu. Yerden göğe kadar haklıydı... Görüyorsunuz ya... Her şeyi biliyordum, ela gözlerinin buyruğunu anlıyordum ama... Ama içimde bir güç, tutamadığım bir güç, beni konuşmaya zorluyordu. Sendeleye sendeleye onun konuştuğu topluluğa doğru ilerledim. Yalnızca sesini duymak için, aralarından ancak ikisini tanımama karşın, hiçbir şeye aldırmadan vardım yanlarına; bakışları altında, dayak yemiş bir köpek gibi korkakça başımı eğiyordum. Yerimden kımıldadığım yoktu, onun bir sözüne susamıştım, bir işaret bekliyordum. Orada, gözlerimi bir noktaya dikmiş, konuşanlar arasında duruyordum. Davranışım şimdiden herkesi şaşırtmış olmalıydı, evet, çünkü hiç kimse bana bir şey söylemiyordu, gülünç varlığım ona acı çektiriyor olmalıydı.

"Ne kadar kaldım böylece, bilmiyorum, belki bir sonsuzluk boyunca... Şaşkınlığımı yenemiyordum bir türlü, sinirliliğim son sınırına ulaşmıştı, beni felce uğratıyordu. Birden, o insanı sarhoş eden hafifliğiyle çevresindekilere döndü: 'Ben biraz yorgunum', dedi. 'Bugün erken yatmak istiyorum... İyi geceler!' İşte soğuk bir incelikle beni selamlıyor, yanımdan geçiyordu. Alnındaki kırışıklığı gene gördüm, sonra yalnız sırtını, çıplak, taptaze, apak sırtını... Ben gittiğini, onu artık bir daha göremeyeceğimi, bu akşam, kurtarılabileceği son akşam, onunla konuşamayacağımı anlayıncaya kadar bir saniye geçti... Yani gerçeği kavramamdan önce bir an kımıldamadan durdum... Sonra... Sonra...

'Ama durun... Durun biraz... Yoksa yaptıklarımın tüm saçmalığını anlayamazsınız... Önce çevreyi anlatmalıyım. Hükümet sarayının büyük salonundaydık, her yer aydınlıktı, koca salon neredeyse boştu, çiftler dansa, erkekler oyuna dönmüşlerdi... Yalnız bir iki grup köşelerinde konuşuyordu... Salon boştu yani... Her edim dikkati çekiyordu, hemen belli oluyordu ışıkta. O, ağır ağır, şuna buna selamlar vererek, anlatılmaz bir biçimde... O eşsiz dinginlik ve beni hayran bırakan dondurucu gururuyla bu salondan geçti işte! Ben... Ben yerimden kımıldamamıştım, dedim ya, onun gittiğini anlayıncaya kadar felce uğramış gibiydim... Anladığım zaman salonun ta öbür ucunda, kapının önündeydi... O zaman... Of! Şimdi bile kızarıyorum bunu düşününce... Birden

bir güç geldi bedenime, koştum –işitiyor musunuz, yürümüyordum, koşuyordum– ardından koştum, ağır potinlerimin gürültüsüyle salon çınlıyordu... Ayak seslerimi duyuyordum, tüm bakışların şaşkın şaşkın bana çevrildiğini görüyordum... Utançtan eziliyordu yüreğim... Anlamıştım çılgınlığımı, gene de koşuyordum... Ama artık geri dönemezdim! Kapıda ona yetiştim... Döndü, ela gözleri çelikten bir bıçak gibi içime işledi, burun delikleri öfkeden titriyordu... Tam konuşmaya başlayacaktım ki... O zaman... Tam bu sırada... Birden kahkahayı koyverdi... Yüksek sesle, doğal, içten bir gülüşle güldü, herkes işitti... 'Ah! Doktor, çocuğum için gerekenler şimdi mi geldi aklınıza?.. Ah, bu bilim adamları!'

"Yakında bulunan birkaç kişi güldü... Anladım... Bir çırpıda, tehlikeyi atlatıveren soğukkanlılığı başımı döndürüyordu... Cüzdanımı karıştırdım, bir bloknottan boş bir kâğıt yırttım, önemsemeden aldı... Gitmeden önce dingin bir teşekkür gülümsemesini de unutmadı... Önce kendimi hafiflemiş buluyordum. Onun soğukkanlılığı sonucu saçma davranışım düzelmiş, görünüş kurtarılmıştı... Ama benim için her şeyin bittiğini anlamakta gecikmedim, azgın çılgınlığımla bu kadının kinini, ölümden de güçlü kinini kazanmıştım şimdi. Kapısını ne kadar çalsam boşunaydı artık, bir köpek gibi dışarı atardı beni.

"Salonda sendeliyordum... Herkesin gözü üzerimdeydi... Çok tuhaf olmalıydı görünüşüm... Bü-

feye gittim, iki, üç, dört kadeh konyak içtim, art arda... Bu da gücümü yitirmemi, bayılmamı önledi... Sinirlerim bitmiş, kırılmış gibiydi. Sonra suçlu gibi, yan kapıların birinden çıktım. Gülüşünün yankıları duvarlarında olan bu odaya dünyada girmezdim bir daha... Bir meyhaneye gittim... İçmeye başladım... Unutuşu sarhoşlukta arayanlar gibi içiyordum... Ama duygularım bulanmıyordu... O gülüş, o tiz, kötü gülüş içimdeydi... Bir türlü hafifletemiyordum bu lanetli gülüşü... Sonra limanda boş boş dolaşmaya başladım. Tabancamı odamda bırakmıştım, yoksa çoktan öldürürdüm kendimi. Başka bir şey düşündüğüm yoktu, otele döndüm... Bavulumun sol yanını düşüne düşüne... Yalnız bu düşünceyle... Silah sol yanındaydı...

"Kendimi neden öldürmedim? Yemin ederim, korkaklıktan değil!.. Tetiğin soğuk çeliğine basmak benim için bir kurtuluş olacaktı... Ama nasıl anlatmalı bunu size? Yerine getirilecek bir görevim olduğunu düşünüyordum...

"Evet, şu yardım görevi, şu berbat görev... Bana gereksinimi olur düşüncesi, bana gereksinimi olması deli ediyordu beni... Ben perşembe günü şafakta varmıştım, cumartesi günü de... Dedim ya... Gemi geliyordu ve bu gururlu, bu kendini beğenmiş kadının, ayıbını kocasına ve başkasına haber vermektense ölümü yeğleyeceğini biliyordum... Düşüncesizce yitirilen zamanı, tüm yardım umutlarını suya düşüren çılgın koşumu düşünerek ne kadar acı çektim!

Saatler boyunca, evet, saatler boyunca, yemin ederim, odamda dolaştım durdum, ona nasıl yaklaşacağımı, kusurlarımı nasıl düzelteceğimi, nasıl yardım edeceğimi düşüne düşüne beynimi parçaladım... Çünkü, hiç kuşkum yoktu, evine almayacaktı artık beni. Gülüşü hâlâ iliklerimi sarsıyordu, burun deliklerini titreten öfke titreyişlerini hâlâ görüyordum... Saatler boyunca üç metrelik odamı geniş adımlarla dolaştım... Ortalık aydınlanmaya başlıyordu, sabah olmuştu...

"Birden masaya atıldım, bir deste mektup kâğıdı çıkardım, ona yazmaya... Bir köpeğin yalvarışları gibi acıklı bir mektup yazmaya başladım. Af diliyordum, deli olduğumu, suçlu olduğumu söylüyordum... Bana güvenmesi için yalvarıyordum... Hemen sonra kentten, koloniden silinecektim, isterse dünyayı bile terk edecektim. Beni bağışlaması, bana güvenmesi, ameliyat etmeme izin vermesi gerekiyordu, zamanıydı, şimdi, tam zamanıydı. Yirmi sayfa yazdım böylece... Delicesine, inanılmaz, saçma sapan bir mektup olmalıydı bu, masadan kalktığım zaman kan ter içindeydim... Çevremde her şey titriyordu, bir bardak su içmek zorunda kaldım... Sonra mektubu okumak istedim, ama daha ilk sözcüklerde titredim... Ellerim titreye titreye katladım; bir zarf alıyordum... Bu sırada tüm bedenimde bir titreme dolaştı. Asıl yazılacak şeyi, son sözü anımsamıştım birden. Yeniden kaleme sarıldım, son sayfaya 'Burada, Kıyı Oteli'nde beni bağışlamanızı

bekliyorum. Saat yedide yanıt alamazsam beynime bir kurşun sıkacağım', diye yazdım.

"Mektubu aldım, uşağı çağırdım, verdim, hemen götürmesini söyledim. Gereken her şeyi söylemiştim en sonunda, her şeyi!.."

Bir kadeh sesi, içilen içkinin sesi. Sinirli bir devinimle viski şişesini devirmişti. Ararken eliyle yokladığını, sonra sert bir devinimle kavradığını işittim; boş şişeyi tüm gücüyle denize fırlattı. Birkaç dakika sesi çıkmadı, sonra ateşin etkisiyle yeniden başladı, her zamankinden daha heyecanlı, daha taşkındı.

"Tanrı'ya inanmıyorum artık... Ne cennet, ne cehennem var bana kalırsa... Cehennem diye bir şey olsa bile, hiç kuşkum yok, o öğle sonundan akşama kadar yaşadığım saatlerden daha korkunç olamazdı... Bir küçük oda düşünün, güneşin altında, kavrulan bir oda... Öğlenin kazanında gittikçe daha yakıcı... Bir yatak, bir iskemle, bir masayla daracık bir oda... Masanın üstünde bir saatle bir tabanca, başka hiçbir şey... Önünde bir adam... Yalnız masadaki saate bakan bir adam... Yemeyen, içmeyen, bir sigara olsun tüttürmeyen, kımıldamayan bir adam... Üç saat... İşitiyor musunuz, tam üç saat süresince... Gözlerini kadranın ak yuvarlağıyla ak yuvarlağın çevresinde tik taklar yaparak dönüp duran iğneye dikmiş adam... Bugünü böyle geçirdim, böylece

bekledim, bekledim, bekledim... Ama bir amok gibi düşüncesizce, hayvanca, bu şiddetli inatla, yalnız önüme bakarak bekledim.

"Size bu saatleri anlatmayacağım... Olanaksız bunu anlatmak... Ben bile şey... Yani deli, deli olmadan nasıl böyle anlar geçirilebileceğini anlayamıyorum. Neyse... İkiyi yirmi geçe... Tam ikiyi yirmi geçe... Gözlerimi saate dikmiştim... Kapı vuruluyor birden... Avının üstüne atılan bir kaplan gibi fırlıyorum; bir sıçrayışta bir ucundan bir ucuna varıyorum odanın, kapıdayım, hemen açıyorum. Önümde ezile büzüle bir küçük Çinli duruyor, elinde katlanmış bir kâğıt parçası, hemen kapıyorum, çocuk yerinden sıçrıyor, kayboluyor.

"Mektubu çabucak açıyorum, okumak istiyorum... Olanak yok... Her şey sıçrıyor, her şey kıpkırmızı gözlerimin önünde... Bir düşünün çektiğim acıyı, en sonunda, en sonunda ondan beklediğim şey elime geçmiş... Bu kez de her şey göz bebeklerimde titriyor, dans ediyor... Başımı suya sokuyorum... Şimdi daha açık görüyorum. Gene alıyorum kâğıdı, okuyorum:

'Çok geç! Ama orada bekleyin. Gene de çağırırım belki sizi.'

"Bu yıpranmış, eski bir plandan kopmuş kâğıtta imza yok... Kurşun kalemle, aceleyle çiziktirilmiş, sıradan bir yazı... Bu kâğıdın önünde niçin böylesine bir heyecan duyuyordum, bilmem... Gizem dolu, korkunç bir şeyler vardı, bir pencere kenarında ya

da bir arabada kaçarken çiziktirilmiş gibiydi... Bu kâğıttan gelme, sıkıntıyla, aceleyle, korkuyla yoğrulmuş, anlatılmaz bir şey donduruyordu... Gene de... Gene de mutluydum: Bana yazmıştı, ölmemeliydim daha, ona yardım edebilirdim... Belki... Belki... En akla gelmez umutlar, varsayımlar içinde yitip gidiyordum... Yüz kez, bin kez yeniden okudum mektubu, dudaklarıma götürdüm... İnceledim, unutulmuş, gözden kaçmış bir sözcük aradım... Düşlemim durmadan derinleşiyordu, gittikçe karışıyordu, gözleri açık uyuma biçimini alıyordu... Bir tür felç, bir tür uyuşukluk, bununla birlikte uykuyla uyanıklık arasında, bir devinim, belki dört saat, belki de saatlerce sürdü bu...

"Birden ürperiverdim... Kapı mı çalınmıştı ne? Soluğumu tuttum... Bir dakika, iki dakika tam bir sessizlik... Sonra yeniden, bir şey kemiren bir farenin çıkardığı ses gibi hafif, ama canlı bir vuruş... Gene heyecanla kapıya fırlıyorum, birden açıyorum... Bir uşak görüyorum dışarıda, onun uşağı, suratını dağıttığım uşak... Esmer yüzü kül rengini almıştı; karmakarışık olmuş, mutsuzluğunu haber veriyordu. Korkunç yıkımı sezinledim birden...

'Ne... Ne oldu?' diye kekeledim güçlükle.

'*Come quickly*', dedi... Bir sözcük bile söylemedi başka... Hemen dörder dörder indim merdivenleri, o da ardımdan... Bir küçük araba, bir *sado*, bizi bekliyordu, bindik... 'Ne oldu?' diye sordum. Dudaklarını sıktı, titreye titreye bana baktı... Bir kez

daha sordum. Yanıt yok... Yeniden suratına yumruğu indirmek isterdim, ama... Ona köpek gibi bağlı oluşu beni sarstı... Bir şey sormadım artık... Küçük araba sokağın kalabalığı arasından öyle çabuk gidiyordu ki, insanlar küfürler savurarak yol veriyorlardı; bir şimşek gibi, Avrupalılar mahallesinden deniz kıyısına, aşağı kente ve ötelere, çok daha ötelere geçti, Çinliler mahallesinin ateşli kargaşasına girdi... En sonunda tümüyle açıkta bir sokağa saptık... *Sado* basık bir evin önünde durdu... Pisti, sıcaktan kendi üstüne kıvrılmış gibiydi; önü şamdanla aydınlanmış bir dükkândı. Afyon içilen ya da fuhuş yapılan dükkânlardan biri, bir hırsızlar yatağı ya da çalıntı mallar saklanan bir in... Uşak tüm gücüyle kapıyı çaldı. Bir ses sorular fısıldadı aradan... Sabrım tükenmişti, yerimden fırladım, birden aralık kapıyı ittim, yaşlı bir Çinli kadın hafif bir çığlık koparark kaçtı... Uşak arkamdan geldi, beni koridordan geçirdi... Bir kapı açtı... Karanlık, alkol ve pıhtılaşmış kan kokan bir odaya açılan bir kapı... İniltiler duyuluyordu... Oraya buraya tutunarak ilerledim."

Ses gene kesildi. Bundan sonra işittiklerim konuşmadan çok hıçkırıkları andırıyordu.

" El yordamıyla ilerledim... Ve orada... Kirli bir hasırın üstünde... Orada, acılar içinde, inim

inim inleyen bir insan yatıyordu... Oraya uzanmıştı... Karanlıkta yüzünü göremiyordum... Gözlerim alışmamıştı daha... Yalnızca yokladım... Elim eline rastladı, sıcak... Yakıcı... Öylesine yüksekti ateşi... Titredim... Her şeyi biliyordum... Benden kaçıp buraya gelmişti... Sıradan, pis bir Çinli kadının ellerine bırakmıştı kendini, harap olmuştu... Burada gizinin daha iyi saklanacağını umuyordu çünkü... Bana güvenmektense şeytanın büyücüsüne kendini öldürtüyordu... Çünkü ben duygusuzdum, çünkü gururuna katlanamamıştım, hemen yardım etmemiştim ona... Çünkü benden korktuğu kadar ölümden bile korkmuyordu...

"Bağırdım, ışık istedim. Uşak koşup geldi. Pis Çinli kadın titreyen ellerinde isli bir petrol lambası getiriyordu... Namussuz karının gırtlağına sarılmamak için kendimi güç tuttum. Lambayı masanın üstüne koydular... Açık sarı bir ışık düştü örselenmiş bedenin üstüne... Birden... Birden, tüm o heyecan, öfke, tüm bu tutkunun lekeli tortusu, tüm bunlar silinivermişti... Yalnızca doktordum artık, bir düşünce adamı, bilim adamıydım... Kendimden kopmuştum... Duygularımın ve kafamın tüm uyanıklığıyla 'korkunç şey'e karşı savaşıyordum...

"Düşlerime giren çıplak beden benim için değildi artık... Nasıl anlatmalı bunu... Madde, organizma... O değildi önümdeki, ölümle savaşan yaşamdı, öldürücü acılarla kıvranan bir insandı... Kanı, sıcak, kutsal kanı ellerimi kaplıyordu, ama bu ne istek, ne

de korku uyandırıyordu bende... Yalnızca doktordum... Yalnız acıyı görüyordum... Bir de...

"Bir mucize olmadıkça her şeyin biteceğini görüverdim... Beceriksiz el, katil el onu yaralamıştı, kanı yarı yarıya akmıştı... Bu pis inde kanı durduracak bir şeyim de yoktu, temiz su bile yoktu, neye dokunsam pisti!

'Hemen hastaneye gitmeliyiz,' dedim. Ama sözlerim ağzımdan çıkar çıkmaz zavallı beden sarsıldı.

'Yok... Yok... Ölmek daha iyi... Kimsecikler bilmesin bunu... Kimsecikler... Evime... Evime.'

"Anladım... Yaşamını kurtarmaya çalışmıyordu artık, gizini saklamaya, onurunu kurtarmaya çalışıyordu... Boyun eğdim. Uşak bir sedye getirdi, onu üzerine yatırdık... Böylece, şimdiden bir ceset gibi, güçsüz sayıklayan... Gece onu taşıdık... Evine... Meraklı, şaşkın hizmetçileri kovarak... Hırsızlar gibi odasına taşıdık onu, kapıları kapattık... Sonra... Savaş başladı, ölüme karşı uzun savaş..."

Bir el var gücüyle kolumu sıktı birden, neredeyse korkudan ve acıdan bağıracaktım. Adamın yüzü karanlıkta benimkine büsbütün yaklaşmıştı, asık bir yüzdü. Sonra birden ak dişlerini gördüm, ayın hafif aydınlığında, gözlük camlarının iki kocaman kedigözü gibi parladığını gördüm. Şimdi artık konuşmuyor, öfkeyle uluyordu:

"Yabancı! Dünyayı bir seyyah gibi dolaşan, yerinde sakin sakin oturan adam! Bir insan nasıl ölür, bilir misiniz? Böyle bir şey gördünüz mü hiç? Beden nasıl kıvranır, gördünüz mü? Morarmış tırnaklar boşluğu tırmalar, her uzuv kasılır, korkunç sonuç karşısında her parmak sertleşir. Uğursuz hırıltıyı işittiniz mi, yuvalarından fırlamış gözlerdeki sözcüklerle anlatılmaz korkunçluğu gördünüz mü? Hiç gördünüz mü siz bunu, işsiz güçsüz adam, siz dünya gezgini, yardımı görev sayan adam? Ben, doktor olarak ölümü sık sık gördüm, bir şey... Bir klinik olayı, bir oluş olarak gördüm... İnceledim kısacası; ama insan olarak yalnız bir kez gördüm, yalnız o zaman, o gece acılarını duydum, paylaştım... Gittikçe yaklaşan ölüme karşı, durmadan, durmadan akan kanı durdurmak için bir şey, bir şey bulmak, bir şey yaratmak düşüncesiyle kendimi yiyip bitirdiğim, bir an olsun yataktan uzaklaşamadığım korkunç gece boyunca... Doktor olmak ne demektir, anlıyor musunuz? Tüm hastalıkların tüm özelliklerini bilmek –sizin de pek güzel söylediğiniz gibi yardımı görev bilmek– ve her şeye karşın ölen bir kadının başucunda... Bilerek ama bir şey yapamayarak... Yalnız bir şeyi, korkunç bir şeyi, bedeninizdeki tüm damarları koparıp atsanız bile hiçbir yardımınız olamayacağını bilerek... Çaresiz kalmak... Sevgili bir bedenin tüm kanından boşaldığını görmek, acılarla kıvranan, inleyen bedeni görmek, çabuk çabuk vuran, ama aynı zamanda sönen... Par-

makların altından kaçan nabzı duymak... Doktor olmak ve hiç, hiç, hiçbir şey yapamamak... Oraya oturup kalmak, kilisede bir kocakarı gibi herhangi bir dua mırıldanmak, sonra yeniden, varlığından kuşku duyulmayan bir zavallıya karşı yumruklarını sıkmak... Bunu anlıyor musunuz? Benim anladığım bir tek şey var: Öyle anlarda nasıl... Nasıl olur da kendisi de *ölmez* insanın... Sonra ertesi sabah gene uyanır, kalkar, dişlerini fırçalar, kravatını takar... Yaşadığından sonra yaşamak olanaklı olsun... Uğrunda savaştığı, ruhunun tüm gücüyle yaşatmak istediği bu insanın soluğunu, bu soluğun parmakları arasından kayışını duysun da... Dakikadan dakikaya bilinmeyene kaysın da, ateş içinde yanan beyninizde sizin için çok değerli olan varlığın yaşamını sürdürmek için bir şey bulamayın da...

"Çılgınca heyecanlarım gittikçe artarken, bir de şu... Ben başucundayken –acısını hafifletmek için bir morfin yapmıştım–, ateşli ve dingin yanaklarının dinlenişini izliyordum. Evet... Otururken, arkamda bir çift gözün korkunç bir biçimde üzerime dikildiğini duyuyordum... Uşak yere diz çökmüştü, dualar mırıldanıyordu... Gözlerim gözlerine rastlayınca... Yok, bunu anlatmak olanaksız... Köpek bakışlarında öyle yalvaran, öyle minnettar bir şey gördüm ki... Onu kurtarmam için yalvarır gibi, ellerini bana doğru kaldırmıştı... Anlıyor musunuz? Bana doğru, ellerini bana doğru kaldırıyordu, sanki Tanrıymışım gibi... Bana, her şeyi yitirdiğini bilen, yerde

sürüklenen bir karınca kadar yararsız olduğundan kuşku duymayan bana... Ah, bu bakış, bu bakış ne kadar eziyordu beni. Bu hoş umut, bilime hayvanca bağlanan umut... Ona hakaret etmek isterdim, ayaklarımın altında çiğnemek isterdim, öylesine canımı sıkıyordu... Gene de ikimizin de, ona olan aşkıyla... Gizle... Nasıl bağlı olduğumuzu biliyordum... Tam arkamdaydı, kımıldamıyordu, toparlanmıştı, bekleyen bir hayvan gibi... Ben bir şey istedim mi çıplak ayaklarının üstünde sıçrıyor, gerçek bir yardım... Kurtuluş getiriyormuş gibi titreyerek, sabırsızlıkla uzatıyordu... Biliyorum, onu kurtarmak için kendi damarlarını kesebilirdi... Böyleydi bu kadın, böyle bir egemenliği vardı erkekler üzerinde... Bense bir yüksük dolusu kanını kurtaracak güçte değildim... Ah, bu gece, bu korkunç gece, ölümle yaşam arasındaki bu sonsuz gece!..

"Sabaha doğru bir kez daha ayıldı... Gözlerini açtı... O yüksek, o soğuk havası yok olmuştu şimdi... Yalnızca ateş parlıyordu gözlerinde... Bana baktı; düşünür gibiydi, yüzümü anımsar gibiydi... Ve birden gördüm ki... Anımsıyordu... Çünkü yüzünde bir ürkme, bir karşı koyma, düşmanca, dondurucu bir hava belirdi. Kaçmak ister gibi kollarını sallıyordu... Uzaklara, uzaklara, benden çok uzaklara kaçmak ister gibi... Görüyordum bunu... Arkasından koştuğum saati düşünüyordu. Ama sonra duruldu... Daha dingin bir bakışla baktı bana. Güçlükle soluk alıyordu... Konuşmak, bir şeyler söylemek istediğini

sezinliyordum... Elleri yeniden gerilmeye başladı... Kalkmak istiyordu, ama çok zayıftı... Onu yatıştırdım, üzerine eğildim... Bunun üzerine, acıyla dolup taşan gözleri uzun süre üzerime dikildi... Dudakları hafiften titredi.

'Hiç kimse bilmeyecek, değil mi?.. Hiç kimse?' derken, sesi sönen bir sesin sonuydu.

'Hiç kimse', dedim, 'söz size!'

"Ama gözleri hâlâ kaygılıydı. Yanıp kavrulan dudaklarından güçlükle şu sözcükler döküldü:

'Yemin edin bana... Kimse bilmeyecek... Yemin edin!'

"Dua eder gibi havaya doğru kaldırdım ellerimi. Anlatılmaz bir bakışla beni izledi... Yumuşaktı, sıcacıktı, minnettardı, gerçekten minnettardı bu bakış... Bir şeyler daha söylemek istiyordu ama çok güçtü bu onun için. Harcadığı çaba onu bitirmişti, gözleri kapandı, uzun süre öylece kaldı...

"Sonra korkunç, korkunç şey başladı... Tam bir saat, korkunç bir saat boyunca çırpındı gene. Sabah olduğunda her şey bitmişti..."

Sustu. Güvertenin sessizliği içinde çan bir, iki, üç kez vurdu, saat üçtü! Ay soluklaşmıştı, havada belli belirsiz başka bir sarı ışık titriyordu, zaman zaman hafiften bir yel esiyordu, Yarım saat, bir saat daha, derken şafak söktü; parlak ışık kül

rengine kaçan ufku silmişti. Yüzünün çizgilerini daha iyi görüyordum, gölgeler o kadar kalın, o kadar kara değildi şimdi köşemizde! Kasketini çıkarmıştı, çıplak kafasının altında, allak bullak olmuş yüzü içimi ürpertiyordu. İşte parlak gözlükleri bana dönüyordu yine, bedeni kasılıyordu, o alaylı, o keskin ses gene başlıyordu:

"Artık onun işi bitmişti, ama benimki bitmemişti. Cesetle yapayalnızdım, işin en kötüsü yabancı bir evde yalnızdım, hiçbir gizi saklamayan bir kentte yalnızdım... Bir gizi saklayacaktım... Evet, bir düşünün, iyice düşünün şu durumu: Daha iki gün önce valinin balosunda dans etmiş, sağlıklı, çok sağlıklı bir yüksek çevre kadını, birdenbire yatağında ölü bulunuyor... Yanında da sözde uşağının çağırdığı bir doktor var... Evdekilerden hiç kimse içeriye girdiğini görmemiş, nereden geldiğini bilmiyor... Kadın gece bir sedyeyle getirilmiş, sonra kapıları kapamışlar... Sabahleyin de ölmüş... Evdeki hizmetçileri çağırdılar yalnız, evin içi birdenbire çığlıklarla doldu... Göz açıp kapayıncaya kadar komşular haberi almış, tüm kent duymuş olayı. Ve her şeyi yanıtlamak zorunda olan bir kişi var yalnız... Ben, yabancı, uzak bir bölgenin doktoru... Hoş bir durum, değil mi?.. Beni bekleyen tehlikeyi biliyordum... Bereket versin ki uşak, her bakışımı anlayan bu yiğit çocuk vardı yanımda. O da, bir hayvan kadar aptal bu renkli adam da yeni bir savaşa atılmak gerektiğini biliyordu. Ona yal-

nızca 'Hanım olanları hiç kimse bilmesin istiyor' demiştim. Gözleri gözlerime takıldı, ıslak köpek gözleri... Ama, bu gözlerde bir karar seziliyordu. *'Yes, Sir'*, dedi, fazla bir şey söylemedi. Sonra yerdeki kan lekelerini sildi, elinden geldiğince her şeyi yerli yerine koydu, onun kararlılığı bana da geçti.

"Yaşamımda hiçbir zaman böylesine toplamadım gücümü, bir daha da toplayamayacağım! Her şey yitirilince, kutsal kalıntıları kurtarmak için yaşamaktan umudunu kesmiş insanlar gibi savaşılır; burada kurtarılacak olan vasiyetiydi, gizdi! İnsanları tam bir soğukkanlılıkla karşıladım, aynı uydurma öyküyü anlattım hepsine: Onun isteği üzerine doktor aramaya giden uşak yolda rastlantıyla beni görmüştü. Ama ben böyle dinginlikle konuşurken her şeyin, kendisine bağlı olduğu adamı... Ölüyü ve gizini tabuta koymadan önce onu muayene etmesi gereken doktoru bekliyordum... Perşembe günü oluyordu bunlar, dikkat edin, cumartesi günü de kocası geliyordu...

"En sonunda, saat dokuzda, hükümet tabibinin geldiğini bildirdiler. Ben çağırmıştım onu. Benim üstüm, hem de rakibimdi; onun küçümsediği doktordu. Benim, yerimi değiştirmek istediğimi de biliyordu kuşkusuz. İlk bakışta anladım bunu. Bana düşmandı. Ama bu gücümü arttırdı.

"Hemencecik sormaya başladı:

'Bayan... –adını söyledi– ne zaman öldü?'

'Sabah altıda.'

'Sizi ne zaman çağırttı?'

'Gece on birde.'

'Onun doktoru olduğumu biliyor muydunuz?'

'Evet, ama çok ivediydi... Sonra özellikle beni istemişti. Başka hekim çağırmamalarını söylemişti.'

"Kımıltısız bir gözle bana baktı. Solgun ve biraz şişkin yüzünde bir kırmızılık belirdi; kızmıştı. Bana gereken de buydu; acele bir karar öncesinde tüm gücüm şahlanmıştı, sinirlerimin daha fazla dayanamayacağını biliyordum. Düşmanca yanıt vermeye hazırlanıyordu, sonra umursamazcasına:

'Siz işin bensiz olabileceğini düşünseniz bile ölüyü görmek, nasıl öldüğünü bilmek benim yasal görevim.'

"Bir şey söylemedim, yol verdim, ilerledi. O zaman yürüdüm, kapıyı kilitledim, anahtarı masanın üstüne koydum, şaşırdı, kaşları çatıldı.

'Bu da ne demek?'

"Dinginlikle önüne geçtim.

'Şimdi sorun ölümün nedenini belirlemek değil, başka bir neden bulmak', dedim. 'Bu kadın talihsiz bir çarpışmadan sonra beni çağırttı. Artık onu kurtaramazdım, ama onurunu kurtaracağıma söz verdim, kurtaracağım da! Bu işte bana yardımcı olmanızı rica ediyorum.'

"Gözleri şaşkınlıktan büyümüştü.

'Benim, yani hükümet tabibinin, bir cinayeti örtbas etmemi mi istiyorsunuz yoksa?' diye kekeledi.

'Evet, istediğim, istemek zorunda olduğum bu.'

'Cinayeti saklamak için ben...'

'Size bu kadına el sürmediğimi söylemiştim, yoksa... Yoksa şimdi burada, önünüzde olmazdım... Çoktan bitiririm işimi. Suçunun -buna suç derseniz- cezasını ödedi; herkesin bilmesi gerekmez. Şimdi ben bu kadının onurunun boşu boşuna kirletilmesine izin vermeyeceğim.'

"Kesin bir dille konuşmam onu daha da kızdırıyordu.

'İzin vermeyeceksiniz, öyle mi?.. Ha, anladım! Benim üstüm oldunuz... Ya da şimdiden olduğunuzu sanıyorsunuz... Hele bir deneyin bakalım bana emretmeyi!.. İşin içinde pis bir şey olmadıktan sonra ininizden çıkmayacağınızı düşünmüştüm... Ne güzel de oyunlar çeviriyorsunuz... Ne ustalık bu! Ama ben muayenemi yapacağım, benim imzamı taşıyan bir raporun kesinlikle doğru olacağından kuşkunuz olmasın. Bir yalanın altına imza koymayacağım hiçbir zaman.'

"Ben çok dingindim.

'Hayır!.. Bu durumda yapacaksınız bu işi. Yapmaya karar vermeden çıkamayacaksınız buradan.'

"Elimi cebime soktum, tabancam üzerimde değildi. Titredi. Ona doğru ilerledim bir adım, yüzüne baktım.

'Dinleyin, birkaç söz söyleyeceğim size... İşi uzatmamak için... Benim için yaşamın hiç önemi yok. Başka birinin yaşamı da vız gelir bana. Öyle bir durumdayım. Benim için önem taşıyan bir şey

var yalnız: sözümü tutmam, bu ölümün nedeninin gizli kalması... Söz veriyorum size, onur sözü, bu kadının... Birdenbire öldüğüne ilişkin bir rapor yazarsanız bir hafta içinde kentten de, bölgeden de ayrılacağım. İsterseniz tabut toprağa konulur konulmaz tabancamı alıp kendimi öldüreceğim, gizi de kendimle birlikte götüreceğim... İşitiyor musunuz: Hiç kimse araştırmayacak o zaman. Bu size yeter sanırım, yetmesi gerek!'

"Ama sesimde bir gözdağı, kuşkulu bir hava vardı anlaşılan, çünkü ben kendisine doğru yaklaşırken birden geriledi, elinde hançerini çılgınca sallayan amok önünden insanları kaçırtan korkuya kapılmış gibi... Birden bambaşka bir adam oluverdi... Çökmüş, felce uğramıştı; eski havası yok oldu. Son ve zayıf bir direnmeyle:

'Yaşamımda ilk kez yanlış bir rapor imzalamış olurum bunu yaparsam... Ama elbet bir yolu bulunur... Ne olduğu belli... Ama böyle, daha başlangıçta, şey edemezdim elbette...'

"Ona güven vermek istedim:

'Elbette yapamazdınız', dedim -şakaklarımda zonklamalar "Çabuk! Çabuk! Çabuk ol!" diyorlardı- ama şimdi, bir canlıyı aşağılayacağınızı, bir ölüye tüyler ürpertici bir kötülük yapacağınızı bildiğinize göre duralamazsınız artık!'

"Kabul ettiğini gösteren bir işaret yaptı. Masaya gittik. Birkaç dakika sonra rapor (sonra gazetede yayınlanan ve ölümün kalp krizinden ileri geldi-

ğini belirten rapor) hazırdı. Sonra kalktı, yüzüme baktı:

'Bu hafta gidiyorsunuz, değil mi?' diye sordu.

'Söz verdim size.'

"Gene baktı yüzüme, dingin ve kabullenmiş görünmeye çalıştığını anladım. Şaşkınlığını gizlemek için:

'Ben hemen tabutla ilgileneyim,' dedi.

"Ama benim böylesine... Böylesine tüyler ürpertici, kaygı veren bir görünüşüm mü vardı?.. Birden elini uzattı:

'Dayanın', dedi dostça, 'katlanın, atlatmaya çalışın!'

"Ne demek istediğini anlayamadım. Hasta mıydım? Deli miydim?

"Kapıya kadar götürdüm onu, açtım, ama ardından kapayacak gücü zor buldum kendimde.

"Sonra şakaklarım zonklamaya başladı, her şey titredi, döndü gözlerimin önünde. Ve yatağın tam önünde kapaklanıverdim, şey gibi... Koşusunun sonunda bitmiş, sinirleri kopmuş, kendinden geçmiş bir amok gibi...

Gene kesildi sesi, titredim: Geminin üstünde hafif hafif uğuldayan sabah yelinden miydi acaba? Sabah aydınlığının yarı yarıya ısıttığı kederli yüzü yeniden gerildi, sonra:

"Hasırın üstünde ne kadar uzanıp kaldım, bilmiyorum. Sonra birinin bana dokunduğunu duyuyorum. Birden kalkıyorum. Uşak önümde duruyor, her zamanki gibi yumuşak bağlı, sadık... Keder dolu gözleri gözlerimde:

'Biri içeriye girmek istiyor... Onu görmek istiyor...' dedi.

'Kimse giremez.'

'Evet... Ama...'

"Korku okunuyordu gözlerinde. Konuşmak istiyor, ama göze alamıyordu. Sadık hayvan acı çekmekteydi...

'Kim bu?'

"Dayak yemekten korkar gibi, titreye titreye bana bakıyordu. Sonra söyledi... Hiçbir ad çıkmadı ağzından, ama söyledi... Böyle aşağılık bir yaratığın birden, böylesine bir güvenle dolup taşması nedendir? Böylesine basit bir yaratığın birkaç saniye içinde anlatılmaz bir duyguyla coşuvermesi nedendir? Korkakça, büsbütün korkakça:

'O,' dedi.

"Yerimden sıçradım, hemen anladım, bir an içinde bu adamı tanımak isteğine kapıldım, sabrım tükendi. Çok tuhaf bir şey, görüyorsunuz ya... Tüm bu kargaşada, bu arzu ve keder ateşi içinde, bu hedefsiz koşuda onu tümden unutmuştum... Bir başka adam vardı işin içinde... Bu kadının sevdiği, bana vermediğini kendisine şehvetle verdiği bu adam vardı... Yirmi dört saat, on iki saat önce lanet eder-

dim ona, elime geçse parçalardım... Ama şimdi onu görmek için nasıl acele ediyordum... O, onu sevdi diye nasıl sevmek istiyordum, anlatamam...

"Bir sıçrayışta kapıya vardım. Karşımda sarışın, ince, solgun benizli, şaşkın, çok da genç bir subay buldum... Çocuk gibiydi, insana dokunacak kadar gençti... Adam gibi davranmaya, sakin olmaya, heyecanını gizlemeye çalıştığını görünce anlatılmaz bir heyecan duydum. Kasketine doğru giden elinin titrediğini gördüm. Tüm kalbimle kucaklamak isterdim onu... Çünkü tam bu kadına sahip olmasını dileyeceğim erkekti... Baştan çıkarıcı, kendini beğenmiş bir erkek değildi... Hayır, kendini bir delikanlıya, ince, tertemiz bir yaratığa vermişti. Genç adam önümde üzgün üzgün duruyordu. Merakla bakışım, onu böylesine karşılayışım şaşkınlığını büsbütün arttırmaktaydı. Ufacık bıyığının titremesinden belliydi bu! Bu delikanlı, bu genç subay, hıçkırmamak için kendini güç tutuyor olmalıydı.

'Bağışlayın', dedi en sonunda, 'bayanı görmek istiyordum... Son bir kez.'

"Elimde olmadan kolumu boynuna doladım, bir hasta götürür gibi götürdüm onu. Şaşkın şaşkın bana baktı, gözlerinde sonsuz bir sevgi ve minnet vardı. Aramızda bir yakınlık, bir ilgi bulunduğunu şimdiden anlamıştık... Ölüye doğru ilerledik... Orada duruyordu, ak kefeninin içinde apaktı. Varlığımın onu sıkacağını sezinledim, geri çekildim, ikisini yalnız bıraktım. Biraz daha yaklaştı, ayak-

ları titriyor, güçlükle yürüyordu. İçindeki şiddetli heyecanı, yüreğini parçalayan acıyı omuzlarında görüyordum... Kasırgaya tutulmuş gibi gidiyordu... Ve birden, tam benim düştüğüm gibi, çöküverdi yatağın önüne.

"Hemen ileri atıldım, kaldırdım, bir iskemleye oturttum. Artık utanmıyordu. Hıçkırıklarla dışarıya vuruyordu içindeki acıyı. Bir şey söyleyemiyordum, yalnızca parmaklarım, kendiliğinden, sarışın, yumuşak çocuk saçları arasında dolaşıyordu... Elimi tuttu, gözlerini gözlerime dikti:

'Gerçeği söyleyin bana, doktor', diye kekeledi, 'kendini mi öldürdü?'

'Hayır,' dedim.

'Öyleyse biri... Sanırım... Biri ölümünden suçlu?'

'Hayır,' dedim gene.

"Oysa içimden: 'Ben! Ben! Ben!.. Ve sen!.. Biz ikimiz!.. Ve onun inadı, o uğursuz inadı!' diye haykırmak geliyordu. Ama kendimi tuttum:

'Kimsenin suçu yok', diye yineledim, 'böyle yazılmış alnına!..'

'İnanamam', diye inledi, 'inanamıyorum. Daha geçen gün balodaydı, bana gülümsüyordu, dans ederlerken işaret ediyordu. Nasıl olur? Nasıl olabildi bu?'

"Uzun bir yalan uydurdum. Ona bile giz vermedim. Bundan sonraki günlerde iki kardeş gibi konuştuk. Yüzlerimizi bizi birleştiren bir ışık kaplamış

gibiydi. Açıkça söyleyemiyorduk, ama tüm yaşamımızın bu kadına bağlı olduğunu ikimiz de anlıyorduk. Bir iki kez sözcükler dilimin ucuna geldi, ona her şeyi söylemek isteğim öylesine büyüktü! Gene de dudaklarımı ısırdım. Karnında, babası olduğu bir çocuk taşıdığını... Çocuğu, kendi çocuğunu benim öldürmek zorunda kaldığımı, onu da kendisiyle birlikte mezara götürdüğünü hiçbir zaman öğrenemedi. Ama evinde gizlenirken geçirdiğim günlerde hep onu konuşuyorduk... Söylemeyi unuttum, beni arıyorlardı... Kocası, herkes bir şey söylüyordu, o da beni arıyordu... Ama ona acı çektirdiğini bildiğim bu adamı görmeye katlanamazdım... Saklandım... Tam dört gün dışarı çıkmadım, ne ben evden ayrıldım, ne de o! Kaçabilmem için takma bir adla gemide bana bir yer tuttu. Kimsenin beni tanımaması için gece bir hırsız gibi güverteye daldım... Her şeyimi bıraktım... Evimi, yedi yıllık emeğimi, tüm mal varlığımı, her şeyimi, her şeyimi... İşimden izinsiz ayrıldığım için kadrodan da adımı silmişlerdir kuşkusuz... Ama içinde her şeyin bana onu anımsattığı bu evde, bu kentte, bu dünyada yaşayamazdım artık... Ondan kurtulmak için, onu unutmak için, gece karanlığında bir hırsız gibi kaçtım...

"Ama gemiye giderken... Gece... Gece yarısı... Subay dostum benimle birlikte geliyordu... Bu sırada... Bu sırada... Maçunayla bir şey kaldırıyorlardı... Dikdörtgen şeklinde, kara bir şey... Tabut... İşitiyor musunuz: onun tabutu!.. Benim kendisini izlediğim

gibi kendisi de beni izliyordu... Ve ben bu sahneyi hiç ilgim yokmuş gibi izlemek zorundaydım, kocası oradaydı çünkü. 'Tabutu İngiltere'ye götürüyor', diye düşündüm... Otopsi yaptırmak mı istiyor acaba orada? Ona sahip oldu, o şimdi onun... Bizim değil artık... İkimizin de değil... Ama ben hep gemideyim, peşindeyim, son dakikaya kadar onu izleyeceğim... Bir şey anlayamayacak hiçbir zaman, zorunlu bu! Her şeyden, her şeyden, kendisinden kaçtığı bu hergeleden onu koruyacağım... Hiçbir şey öğrenemeyecek, hiçbir şey... Onun gizi benim, yalnız benim...

"Anlıyor musunuz? Neden insanları görmek, kahkahalarını işitmek istemiyorum, anlıyor musunuz şimdi? Onlar flört ederken, çifter çifter toplanırken, orada, aşağıda, yükler arasında, çay sandıkları, Hindistan cevizi sandıkları arasında onun tabutu duruyor... Oraya girmeme olanak yok, kapalı... Ama bunu biliyorum, tüm duygularım bunu haykırıyor, bir saniye bile unutmuyorum onu... Piyano çalınırken, tango yapılırken bile... Saçma şey bu, milyonlarca ölünün üstünde denizin dalgaları yuvarlanır, ayaklarımızın altında çiğnediğimiz her toprak parçasında bir ölü çürür... Ama gene de yapamam, o maskeli balolara, o şehvet dolu kahkahalara katlanamam, buna olanak yok... Bir ölü var gözlerimin önünde, hiç ayrılmıyor benden, ne istediğini biliyorum. Biliyorum, yerine getirilecek bir görevim kaldı... Amaca erişemedim daha... Gizi daha kurtarılmadı... Bana bırakılmadı daha..."

Geminin ortalarından bir gürültü geldi, ayak sesleri duyuldu: Tayfalar güverteyi yıkamaya başlıyordu. Birden yerinden sıçradı, gergin yüzünde derin bir keder, bir sıkıntı okunuyordu şimdi. Kalktı:

"Gidiyorum, gidiyorum ben..." diye mırıldandı.

Bakışları keder doluydu, gözleri içkiden ya da ağlamaktan şişmiş ve kızarmıştı. Alçalmış halinde utancını, o gece bana içinde taşıdığı gizi vermenin sonsuz utancını görüyordum. Elimde olmadan:

"İzin verirseniz, bugün öğleden sonra kamaranıza gelirim, görüşürüz," dedim.

Yüzüme baktı, dudakları alaylı, sert, arsız bir sırıtmayla büzüldü. Sonra her sözcükte kırılan, bozulan, şeytansı bir sesle:

"Ha!.. Şu sizin ünlü yardım göreviniz!.. O özdeyişinizle beni konuşturmayı başardınız... Ama hayır beyefendi, teşekkür ederim. Acılarım hafifledi sanmayın, şimdi her şeyi söyledim, önünüze serdim. Yaşamım tümden yıkıldı, kimsecikler düzeltemez artık... Saygıdeğer Hollanda hükümetine boşu boşuna hizmet ettim... Param elden gitti, Avrupa'ya bir köpek gibi yoksul dönüyorum... Bir tabut ardında sızlanan köpek... Bir amok'un delice koşusu cezasız süremez; sonunda deviriverir biri. Ben de sonumu bulacağım... Hayır beyim, gösterdiğiniz inceliğe teşekkür ederim... Kamaramda

dostlarım var benim... Beni sık sık avutan eden birkaç şişe viski... Sonra eski dostum, yiğit tabancam, kendisine zamanında başvurmadığım yiğit tabancam... Tüm gevezeliklerden daha etkilidir onun yardımı... Rica ederim, zahmet buyurmayın... Bir insana kalan tek hak, bir yabancının varlığıyla sıkıntı çekmeden, gönlünce gebermek değil midir?"

Alaylı bakışlarıyla, meydan okurcasına bir kez daha baktı bana. Ama ayrımındaydım, yalnızca dış görünüşüydü bu, ardında utancı, uçsuz bucaksız utancı gizliydi. Sonra başını eğdi, selam bile vermeden sırtını döndü bana, belirsiz, ağır adımlarla yeni aydınlanan güverteden geçerek kamaralardan yana yöneldi. Onu bir daha görmedim. Ertesi akşam ve geceler her zamanki yerinde aradım, ama boşuna. Kaybolmuştu ortadan. Bu arada, kolunda kara bir yas krepi taşıyan, karısının bir tropik hastalığından öldüğü söylenen Hollandalı bir şişman tüccar dikkatimi çekmemiş olsa, bir düş ya da bir hayalet gördüğüme inanabilirdim. Kalabalıktan uzakta, suratı asık, canı sıkkın bir durumda gidip geldiğini görüyordum. En gizli kaygılarını bildiğimi düşündükçe anlatılmaz bir korku beliriyordu içimde. Önümden geçtiği zaman, bakışlarımın, içini kemiren şeyler hakkında kendinden çok şeyler bildiğimi göstermemesi için hemen arkamı dönüyordum.

Napoli Limanı'nda, açıklamasının yabancının öyküsünde bulunduğunu sandığım garip bir olay oldu. Yolcuların çoğu gemiden ayrılmıştı. Ben de operaya, sonra da *via Roma*'nın aydınlık kahvelerinden birine gitmiştim. Sandalla gemiye dönerken, geminin çevresinde dolaşıp bir şeyler arayan, meşalelerle, asetilen lambalarıyla aydınlatılmış birkaç kayık, geminin karanlıklarında gizemli bir biçimde gidip gelen jandarmalar gördüm, şaşırdım. Bir tayfaya "Ne oldu?" diye sordum. Susmak zorunda olduğunu belirtecek bir biçimde sorumu yanıtsız bıraktı. Ertesi gün gemi dinginliğe kavuştu, olaydan en küçük bir iz bile bırakmadan Cenova'ya doğru yola koyuldu, gene de bir şey öğrenemedik. Daha sonra İtalyan gazetelerinde bir sözde kazanın romanlara yaraşır öyküsünü okuyabildim. Belirtildiğine göre, o gece Hollanda kolonilerinden ünlü bir bayanın tabutu vapurdan sandala indirilecekti, yolcuların bunu görmelerini önlemek için gemiden el ayak çekilmesini beklemişlerdi. Tabut, ölünün kocasının önünde, ip merdivenden indirilirken, geminin üstünden ağır bir cisim denize düşmüş, tabutu, hamalları ve ölünün kocasını da birlikte düşürmüştü... Gazetelerden biri, barbatanın tepesinden bir delinin merdivene atıldığını bildiriyordu; bir başkası yükün ağırlığı altında ipin kırıldığını söylüyordu; ne söylenirse söylensin, geminin bağlı olduğu şirket

gerçek olayı gizlemek için önlem almışa benziyordu. Kayıkların yardımıyla, hamallar ve ölü kadının kocası güç de olsa sağ olarak çıkarılmışlardı sudan; ama kurşunlu tabut hemen dibe gittiği için çıkarılamamıştı.

Aynı gazetelerde, limandan kırk yaşlarında bir adam cesedi çıkarıldığını bildiren bir haber de vardı. Bu kısacık haber halkın hiç dikkatini çekmedi. Romanlara yaraşır tabut öyküsüyle bu ceset arasında bir bağıntı bulunabileceğini düşünemediler. Bana gelince, ben bu satırları okur okumaz, gazetemin ardında bir hayaletin uçuk yüzünü ve pırıl pırıl gözlüklerini görür gibi oldum.

Usta İşi

Yıl 1931, mevsim bahardı. Parlak bir nisan sabahıydı. Hava hâlâ yağmur yüklü, ama günlük güneşlikti, olabildiğince güzel, olabildiğince hoştu. Bir şekerleme tadı vardı bu havada, yumuşacık, taptazeydi, nemli ve pırıl pırıldı. Tam bir ilkbahar havası, katıksız "ozon"du. Strasburg Bulvarı'nın göbeğinde, çiçekli çayırların insanı mest eden kokusunu duymak, tozlu bir hava solumamak herkesi şaşırtmaktaydı. Bu güzel mucize, bir sağanağın, geç kalmış bir ilkbahar için bir kartvizit işlevi yapan kaprisli bir nisan yağmurunun işiydi. Yolda, beni götüren ekspres, tarlaların üstünde bir tehdit gibi, karanlık bir çevrenin ardından koşuyordu. Meaux'ya gelmiştik; tavla zarları gibi, şuraya buraya dağılmış banliyö evleri görünümü süslemeye başlamıştı; başkaldırmış yeşillikler içinde ilk reklam levhaları bar bar bağırıyordu. Karşımdaki yaşlı İngiliz kadın, çantalarını, şişelerini toplarken, Epernay'den beri lokomotifimizle yarış eden kara bulut çatladı. Önce küçük, ak bir şimşek işaret verdi, hemen arkasından gök gürledi ve sağanağa dönüşen yağmur damlaları trenimizi dövmeye başladı. Bu sudan mermilerin öldürücü çıtırtıları altında tüm camlar ağladı. Lokomotif, teslim işareti olarak kül rengi sorgucunu yere doğru eğiyordu. Hiçbir şey görünmüyordu artık, camlara ve çeliklere çarpan yağmur damlalarının çıkardığı gürültüden başka hiçbir şey işitilmiyor, lokomotif, kıvılcımlar saçan raylar üstünde, avcıdan kaçan bir hayvan gibi

akıp gidiyordu. Ama rahat bir yere geldik işte; garda hamal beklerken önümüzü kapatan yağmur perdesinin ardında bulvar ışıklanıyor; pırıl pırıl bir güneş bulutları delip geçiyor; yapılar parlak bir bakır gibi ışıklar saçıyor birden; gökyüzü deniz mavisi bir renk alıyor; kent yağmurdan mantosunu çıkarıp attıktan sonra yaldızlı bir çıplaklık içinde, sudan yeni çıkmış Aphrodite Anadyomene'i andırıyor: Tanrısal bir görünüm bu! İnsanlar sığındıkları yerlerden göz açıp kapayıncaya kadar çıkarak seller gibi dört bir yana yayılıyor, gülümseyerek üstlerini başlarını temizliyor, yollarına devam ediyorlar; durma evresi bitti artık; yüzlerce araba anlatılmaz gürültüler arasında yola koyuluyor, her biri bir yana gidiyor; rahat bir soluk alıyor herkes, her şeyde ışığa kavuşmanın sevinci var. Bulvarın cılız ağaçları sırılsıklam hâlâ, dallarının ucundan yağmur damlaları dökülüyor, küçük, sivri tomurcuklarını, yepyeni, taptaze gökyüzüne doğru uzatıyor, havayı çok hoş kokularla doldurmaya çalışıyorlar. Paris'in göbeğinde çiçekli kestane ağaçlarının zayıf soluğu duyuluyor.

Öğleden sonra geç saatlere kadar kimseye randevu vermemiştim. Ne geldiğimi bilen vardı, ne de gelmemi bekleyen; krallar gibi özgürdüm, canımın istediğini yapabilirdim. Gönlümce dolaşabilir, gazete okuyabilirdim, aklıma eserse bir kahveye girip otururdum, yemek yerdim, bir müzeyi gezerdim, vitrinlere bakardım, istersem rıhtımda eski kitapları karıştırır, dostlarıma telefon eder, ya da yalnızca

tatlı ve ılık havayı ciğerlerime doldurmakla yetinirdim. Bereket versin, bilgece bir içgüdü en akla yakın şeyi yapmaya zorladı beni, yani hiçbir şey yapmamaya... Plana milana boş verdim, bütün amaçları, tüm arzuları attım içimden, rastlantının akışına, sokakların akımına bıraktım kendimi. Işıklı dükkân önlerini izlerken gevşeyip caddelerde şiddetlenen bu akım, beni büyük bulvarlara götürdü. Yorgunluktan bitmiştim. Montmarte Bulvarı'yla Drouot Sokağı'nın birleştiği yerde bir kahve vardı. Gidip bu kahvenin taraçasına oturdum.

Rahat bir hasır koltuğa kuruldum, bir sigara yaktım, "İşte gene karşı karşıyayız, Paris!" diyordum içimden. "İki yıldır görüşemedik, eski dost, haydi gel, birbirimizin gözüne bakalım. Haydi Paris, düş önüme, o zamandan beri neler öğrendinse hepsini göster bana, haydi, o eşsiz sesli filmini başlat önümde, durma: bulvarlarını, o ışık, renk ve devinim örneği bulvarlarını göster! Sokağının o benzersiz müziğiyle kulaklarım çınlasın! Hiçbir şeyini esirgeme benden, tüm yüreğinle yap bunu! Neler yapabileceğini göster, kim olduğunu göster, o kocaman laternanda sokakların bozuk düzen müziği çalınsın! Otomobillerin yollara düşsün, satıcıların var güçleriyle bağırsınlar, velveleye versinler ortalığı, yolcuların tabana kuvvet koşmaya başlasın, dükkânlarından ışıklar saçılsın. Bak, ben hazırım, her zamankinden daha avareyim; seni izleme, seni dinleme isteğiyle yanıp tutuşuyorum. Öyle ki göz-

lerim kararıyor, yüreğim duracak neredeyse! Haydi durma, daha çabuk, daha güçlü! Başka haykırışlar, başka çağırışlar istiyorum, yeni yeni çığlıklar istiyorum, bunlar beni yormaz! Tüm duygularım sana doğru uzanıyor. Uzaklardan gelmiş küçük bir sineğim ben, kocaman bedeninin kanını emmek istiyorum. Haydi, yeni harikalar kaynağı anlaşılmaz kent haydi, vakit tamam, ben sana nasıl kollarımı açıyorsam, sen de öyle kollarını aç bana!"

Bedenimde birtakım ürpermeler vardı, ilginç bir günümde olduğumu duyuyordum; bir yolculuktan ya da uykusuz geçen bir geceden sonra hep böyle olurum ben. Bugünlerde kendimi kendimin iki katı, üç katı olarak duyumsarım, varlığımın sınırları bana dar gelir, içimde bir şeyler beni kışkırtır, kozasından çıkan bir kurt gibi derimin dışına çıkmaya zorlar. Gözeneklerim genişler, her sinirim yakıcı bir hançer olur, gözlerim ve kulaklarım görülmedik bir güce ulaşır, aykırı denilebilecek bir uyanıklık göz bebeklerimi ve kulak zarımı biler, keskinleştirir. Böyle zamanlarımda bir elektrik akımı beni tüm benliğimle yeryüzündeki varlıklara bağlar, hastalık denecek bir merak ruhumu bana yabancı olan şeylerle birleştirir. Neye baksam gizemli bir görünüşe bürünür, yola asfalt döken basit bir işçiyi yorulmadan, bıkmadan izleyebilirim. Bu görünüm beni öylesine etkiler ki işçinin omzunu sarsan bir vuruşu tüm gücüyle kendi omuzlarımda duyarım. Tanımadığım, bilmediğim

bir evin önünde saatlerce kalabilirim. Orada oturanların ya da oturması olanaklı olanların öyküsü canlanır imgelemimde. Merakımın çekimine kapılarak bir yolcuyu saatlerce izleyip devinimlerini inceleyebilirim. Hem de beni gözetleyen bir insana, yaptıklarımın ne kadar saçma, ne kadar duygusuz görüneceğini bile bile yaparım bunu. Ama ne olursa olsun, bu imgelem, bu oyun, derli toplu bir oyundan, bir romandan daha çekicidir benim için. Bu şiddetli coşku, bu keskin gözlülük, kanın bileşimini değiştiren beklenmedik bir yer değiştirmenin, bir basınç farkının sonucu olabilir; ben bu gizemli durumu açıklamayı hiç denemedim. Ama bunu bedenimde duyduğum zaman, her günkü yaşamım uykuyla uyanıklık arası, donuk bir şey gibi gelir bana, günlük yaşamımı boş ve kaba bulurum. Ancak böyle zamanlarımda duyumsarım gerçekten yaşadığımı, yaşamın baş döndürücü değişikliğini ancak böyle zamanlarımda ayrımsarım.

İşte böylece, bu güzel nisan günü, insan ırmağının kıyısında hafif bir koltuğa oturmuş, bilmediğim bir şeyler bekliyordum. Balığın oltaya dokunmasını bekleyen bir balıkçı gibi bekliyordum. Aldanmayan bir inançla bekliyordum. Ne olursa olsun, kim olursa olsun, merakımı karşılayacak bir şeyler bekliyordum. Ama sokak, başlangıçta bir şeycikler getirmedi, yarım saat kadar bekledikten sonra kalabalığın devinimi gözlerimi yordu, hiçbir ayrıntıyı açıkça göremez oldum. Bulvardan önüme doğru akan in-

san selindeki yüzleri göremiyordum artık. Kasketlerle, şapkalarla, berelerle, beceriksizce boyanmış, üzgün bakışlı yüzlerle alaca bulaca bir renk almış devingen ve karmakarışık bir kalabalıktı bu artık, gittikçe daha donuk, daha kara akan bir ırmağın iğrenç pisliklerinden başka bir şey değildi, gözlerimi yoruyordu. Karışık ve devingen bir film izlemiş gibi yorulmuştum, gücüm tükenmişti, kalkıp gitmek üzereydim. Tam o sırada, evet tam o sırada o eşsiz insanı gördüm.

Önce durmamacasına önümden gelip geçmesi çekti dikkatimi. Akıntının bir daha getirmemek üzere alıp götürdüğü bu insanlar, görünmez bir iple çekiliyormuş gibi geçip gidiyorlardı önümden; benim için birer gölgeden, bir siluetten başka bir şey değildiler. Oysa bu adam hep aynı yere geliyordu ikide bir. Bu yüzden dikkatimi çekti... İnatçı bir dalga, çamurlu bir yosunu nasıl kıyıya bırakır, hemen arkasından gene alıp, gene koyarsa, kalabalık da bu gözleri yere dikili kuklayı aynı biçimde durmadan getirip götürüyordu. Hem de hep aynı yere... Cılız bedenine hiç yakışmayan kanarya sarısı pardösüsünden başka dikkati çekecek bir şeyi yoktu bu adamın. Kanarya sarısı pardösüsünün boyuna göre yapılmadığı kesindi; pardösünün kolları içinde elleri kayboluyordu çünkü. Modası geçmiş bir pardösü olduğu yetmiyormuş gibi, gülünç ölçüde geniş ve uzundu ona göre, bu sivri burunlu, solgun yüzlü, morarmış dudaklarının üstünde bir tutam sarı tüy

titreyen, fare kılıklı adama göre yapıldığını söyleyebilmek için yüz tanık gerekirdi.

Çarpık çarpık omuzları vardı, bakışlarında büyük bir korkunun izleri görülüyor, sarı bir gölgeye benziyordu, palyaçolar gibi yürüyordu. Kuşku uyandıracak bir biçimde kalabalığın bir sağına, bir soluna gidiyor, sonra duruyor, çevreyi izliyor, yulaf tarlasının kıyısında bir tavşan gibi kesik kesik soluk alıyor ve gene kalabalığa dalıp görünmez oluyordu. Bu cılız adam yeni bir şaşkınlık nedeni oluyordu benim için. Gogol'ün bir öykü kahramanını andırıyordu, ya miyop, ya beceriksizdi. Aceleyle gelip geçen insanlar ikide bir bu yoksunluk simgesine çarpıyor, devrilecek duruma getiriyorlardı. Ama o bunları pek de umursar gibi görünmüyordu, alçak gönüllülükle çekiliyor, başını önüne eğiyor, biraz sonra gene gelmek üzere kalabalığa dalıyordu. Yarım saat içinde, belki de on kez gelip geçti önümden.

Beni düşündürmeye başlamıştı. Önce bu adamın ne aradığını bulamadığım için kendi kendime kızıyordum. Ne kadar araştırırsam merakım o kadar artıyordu. "Çapkın dostum, burada ne arıyorsun?" dedim içimden. "Ne istiyorsun? Dilenci değilsin kuşkusuz! Hiç kimsenin elini cebine sokmaya zaman bulamadığı bir yerde durmaz dilenci dediğin. Aptallık olur böylesi!.. İşçi de değilsin! İşçi kısmı sabahın on birinde aylak aylak dolaşmaz böyle. Peki, neyin nesisin öyleyse?.. Taşralıları kenara çekip edepsiz resimler gösteren, Sodom ile Gomore'nin

tüm hazlarını tattırmayı vadeden bir muhabbet tellalı mısın yoksa?.. Yok, yok, o da değil!.. Kimselere yaklaştığın yok çünkü, korka korka kaçıyorsun herkesten, bakışlarından utangaçlık akıyor. Öyleyse kimsin sen içinden pazarlıklı adam? Ne halt etmeye önüme geliyorsun ikide bir?" Onu gittikçe artan bir dikkatle inceliyordum. Bu sarı soytarının amacını anlama isteği bende bir tutku olup çıktı. Birden kafama dank etti, anladım: Bir dedektifti o!..

Evet, bir dedektifti, bir sivil polisti, o yan yan ve çabuk çabuk bakışları, polis takımının çıraklıktan başlayarak öğrenmesi gereken bu ezici, bu herkeste bulunmayan bakışları görür görmez anlayıverdim bunu. Böyle bakışlar edinmek kolay değildir. Kuşku duyduğu bir insanı terzi makasları gibi çarçabuk, tepeden tırnağa süzüvermesi, sonra da yüzünü, polisçe aranan suçlunun yüzüyle karşılaştırıp bir karara varması gerekir. Bundan başka -işin en zor yanı da budur belki- bakışlarının dikkati çekmemesi gerekir. Hafiyenin gözleri, izlediği adamın gözlerine çarpıp da kendi kendine ihanet etmemelidir. Ama benim kahramanım idmanlıydı; düşte yürürcesine ilgisiz bir biçimde kendini kalabalığın içine kapıp koyveriyor, itip kakanlara aldırmıyor, karşılık vermiyordu... Yalnız, ikide bir ağır göz kapaklarını birdenbire kaldırarak kılıç gibi keskin bir bakışla çevreyi kolaçan ediyordu. Hiç kimse yaptıklarına dikkat etmiyor gibi geliyordu bana, bu canım nisan günü meraklı bir günümde olmasam, onu

bunca zamandır ısrarla gözetlemeseydim, ben de işin ayrımına varamayacaktım.

Uzun sözün kısası, usta bir polis olmalıydı bu adam. İşsiz güçsüz bir adamın tavırlarını, yürüyüşünü, giysilerini, daha doğrusu paçavralarını bir sihirbaz inceliğiyle kopya etmişti. Çoğu zaman bir sivil polisi ta uzaktan tanımak olanaklıdır, çünkü onlar ne kadar kılık değiştirirlerse değiştirsinler, o resmî havalarını bir türlü bırakamazlar. Bel kemikleri dimdiktir hep; yoksulluğun ağırlığı altında omuzları çöküvermiş insanların o korkak ve alçalmış havalarına bürünemezler. Ama bu öyle değildi! İşsiz güçsüz bir adamın davranışlarını en ufak ayrıntılarına kadar incelemişti. Çektiği yoksulluğu gösteren parça parça bir pantolon üstüne kanarya sarısı bir pardösü, onun üstüne de kestane rengi bir şapka giyip hoş bir biçimde yana yatırmak, ustalığın, gerçeğin ta kendisiydi; her babayiğidin yapabileceği bir şey değildi bu! Bu açıkgöz insan avcısı yoksulluğun ne olduğunu biliyordu. Yoksulluk denilen o doymak bilmez fare, giysileri ucundan kemirmeye başlar çünkü. Bu yürekler parçalayıcı kılık, karnının aç olduğunu gösteren solgun benzine, belki de ustaca takılmış ince bıyığına, gelişigüzel kazınmış sakalına tıpatıp uyuyordu; kim olduğunu bilmeyen herhangi bir insan geceyi bir bank üzerinde, ya da bir karakolun nezaret odasında geçirdiğine yemin edebilirdi. Tüm bunlara, eliyle kısmaya çalıştığı hasta öksürüklerini, yazlık bir pardösü

içinde üşüme numaralarını, kasları kurşundanmış gibi ayaklarını sürümesini ekleyin bir de... Sonuncu döneminde bir veremliyi gösteren bir klinik tablosuydu, Fregoli'nin yeni bir yapıtıydı bu...

Çekinmeden söyleyebilirim: Böyle ciddi, usta bir polis müfettişini gözetlemek beni keyiflendirmişti. Bununla birlikte, kılığını değiştirmiş bir polis memurunun, böylesine parlak bir nisan güneşi, böylesine tanrısal bir gökyüzü altında zavallı, sefil bir insanı yakalayarak bu ışıl ışıl ilkbahardan çok uzaklara, hapishanelere götüreceğini düşünmek içimi sızlatıyordu. Ne olursa olsun, çekici bir şeydi bu, devinimlerini gittikçe artan bir dikkatle inceliyordum, her yeni buluşumda bir sevinç duyuyordum. Ama sevincim, üzerine güneş vurmuş karlar gibi birdenbire eriyiverdi. Tanıma uymayan, bana yeterli gelmeyen bir şeyler seziyordum. Bir kuşku belirdi içimde. Gerçekten dedektif miydi bu adam? Bu tuhaf adamı ne kadar incelersem, o kadar artıyordu kuşkum: "Bu yoksunluk simgesi, bir polis parçasından çok daha gerçek", diyordum kendi kendime. Şu sözüm, ona ilişkin ilk kuşkularımın kaynağı oldu. Hiçbir insan böylesine pis bir şeyi çöp kutusundan alıp da seve seve boynuna takmazdı canım, hiç kimse katlanamazdı buna; yoksunluğa gömülmüş bir insan taşırdı bunu ancak. Gerçeğe uymayan ikinci nokta da, ayakkabı niyetine ayağında güçlükle sürüklediği deri parçalarıydı. Ayakkabı denemezdi bunlara... Sağ ayağındakinin bağları bildiğimiz po-

tin bağı değil, alelade bir ipti... Sol ayağındaki postalın tabanı sökülmüştü, vıraklayan kurbağaların ağızları gibi açılıp kapanıyordu. Hayır, hayır, olacak şey değildi bu. Hiç kimse kılık değiştireceğim diye ayaklarına böyle şeyler geçirmezdi!.. Kuşku götürür yanı yoktu artık işin, bu gezgin bostan korkuluğunun bir polis olması olanaksızdı, yanılmıştım. Peki bu adam dedektif değilse, neydi? Bu bitmek tükenmek bilmeyen gidip gelmelerin, bu çevreyi dikkatle inceleyen gizli bakışların anlamı neydi? Gizlemi bir türlü çözemediğim için bir öfkedir aldı beni. Neredeyse adamı yakalayıp omuzlarından sarsacak, "Ne yapıyorsun burada dostum, ne arıyorsun?" diye sorguya çekecektim...

Birden bir ürperti sardı bedenimi, bir şimşek görmüş gibi titredim. Gerçek öylesine çabuk, öylesine aniden doğuvermişti içime... Bir anda anlayıverdim sorunu, artık kesinlikle emindim... Hayır, –nasıl olmuştu da böyle aptalca yanılmıştım?– dedektif değildi bu adam! Polisin tam tersiydi, bir yankesiciydi, gerçek, usta bir yankesiciydi, uyanık bir gece hırsızı, cüzdanlarımızın, saatlerimizin, çantalarımızın ardından koşan usta bir vurguncuydu.

Hep kalabalığın en sıkışık olduğu yerlere daldığını gördükten sonra vardım işin ayrımına. Beceriksiz görünmesinin, gelip geçenlerin arasında sıkışmasının nedenini o zaman anladım. Durum gittikçe daha bir kesinlik, daha bir açıklık kazanıyordu. Bu kahvenin yanını, dört yol ağzına ya-

kın bir yeri seçmesi boşuna değildi. Bu yeğleme, bir mağazanın vitrini için özgün bir reklam hazırlamasından kaynaklanmaktaydı. Mağazadaki malların hiç de olağanüstü bir yanı yoktu. Hiçbir çekici yanı olmayan Hindistan cevizleri, Doğu işi şekerlemeler ve her türlü karamelalarla doluydu vitrini. Ama mal sahibi iyi bir fikir bulmuş, vitrinini yapay hurmalarla süsleyerek tropik bölgelerin görünümünü vermek istemiş, bu Asya görünümünün ortasına da üç küçük maymun oturtmuştu. Maymunlar camın ardında gülünç hareketler yapıyor, dişlerini gıcırdatıyor, kaşınıyor, surat asıyor, çirkin bir ses çıkarıyor, maymunluklarına yakışır bir biçimde, yani edepsizce davranıyorlardı. Açıkgöz dükkâncı hesabında yanılmamıştı, bir sürü insan vitrinin önünde birbirini ezmekteydi. Hele kadınlar bu dört elli hayvanların haykırışlarından, sıçrayışlarından çok hoşlanıyorlardı. Efendilerinin, beylerinin, erkekliğin bir karikatürünü, bir gülünç öyküsünü görüyorlardı bu devinilerde...

Kalabalık bir topluluk vitrinin önünde sıkıştı mı bizimki hemen eyleme geçiyor, ustalıkla yaklaşıyor, yapmacık bir uysallıkla aralarına sokuluyordu... O zamanlar yankesiciliğe, bu gerektiği gibi derinleştirilmemiş, gerektiği gibi anlatılamamış ince sanata ilişkin tüm bildiklerim, bir yankesicinin başarıya ulaşması için kalabalığın zorunlu olduğuydu. Bir adamın cüzdanının ya da saatinin çalındığını anlamasına ancak kalabalık, sıkışıklık engel olabilirdi.

Bundan başka, o sırada öğrendiğime göre, bir edimin başarısı bilincin uyanıklığını körleten bir oyalanmaya bağlıydı aynı zamanda, bu durumda, o üç kaba maymun insanı oyalamak için bire birdi. Bu nedenle bu asık suratlı küçük adamlar da, haberleri bile olmadan, yeni dostum yankesici efendinin suç ortağı oluyorlardı.

Kusurumu bağışlayın, yeni buluşum çok heyecanlandırmıştı beni. Çünkü o zamana kadar hiç yankesici görmemiştim. Doğrusunu söylemek gerekirse daha önce de bir tane görmüştüm ya... Londra'da öğrenciyken, İngilizcemi ilerletmek için mahkemeye giderdim. Bir gün iki polis arasında pembe yanaklı, sivilceli bir genç görmüştüm yargıcın önünde. Yankesicilikten sanıktı, suçunun kanıtı masanın üstünde duruyordu. Bir para cüzdanıydı bu. İki tanık yemin edip oturdu, yargıç bir şeyler mırıldandı ve yanılmıyorsam pembe yanaklı genç altı ay yedi. Gördüğüm ilk yankesici oydu. Ama arada fark vardı. Onun gerçekten hırsız olup olmadığını anlayamamıştım. İki tanık suçunu anlatmıştı, ama ben olayı gözlerimle görmemiştim. Ben bir suçlu, bir tutuklu görmüştüm yalnızca, bir hırsız değil! Çünkü bir hırsız tam hırsızlık yaptığı anda, bir şey çalarken hırsızdır, iki ay sonra yargıcın önünde suçlarını anlatırken hırsız sayılmaz artık!.. Bir ozanın mikrofonda şiirini okurken değil, ancak yaratırken, yarattığı anda ozan olabileceği gibi tıpkı... Sanatçı yalnızca yarattığı sırada sanatçıdır, hırsız yalnız suç

işlediği sırada hırsızdır. Belki ben bu eşsiz anı görecektim. Yaşamının en tehlikeli anı olan hırsızlık anında, en gerçek anında, doğuş zamanı, çoğalma zamanı gibi en anlaşılmaz saniyesinde bir yankesici görecektim. Böyle bir olasılığı düşünmek bile çıldırtıyordu beni.

Fırsattan yararlanmaya, en küçük ayrıntıyı bile kaçırmamaya karar vermiştim elbette. Hemen koltuğumdan kalktım, görüş alanım çok dardı. Bu yeni sanatçıyı daha rahat gözetleyebilecek bir yere gereksinimim vardı. Biraz araştırmadan sonra bir sütunun arkasını seçtim. Burada dikkatle bir afişe bakar görünüyor; ama en ince ayrıntısına varıncaya kadar tüm devinimlerini izliyordum. Kendini böylesine tehlikeli ve güç bir işe vermiş bu zavallı, aşağılık adamı izleyişimi inatçılıkla açıklamak oldukça güç bir şeydi. Bir filmin ya da tiyatro yapıtının ilk gününde bile böyle meraklandığımı, böyle sabırsızlandığımı hiç anımsamıyorum. Bu da gerçekten sanatı tüm şiddetiyle geride bıraktığını gösterir...

Açıkgöz dostumu izlerken, gözümü alan dikkatliliğe, alınması gereken bir sürü küçük kararlara, yürekleri hoplatan binlerce olaya karşın, daha doğrusu bu dikkatlilik, bu kararlar, bu olaylar yardımıyla bir saat çarçabuk geçiverdi. Saatler boyunca anlatabilirim ben bu saati! Sinirlendirici bir güçle yüklü olduğu kadar da çekiciydi bu saat! O güne kadar, öğrenilmesi neredeyse olanaksız olan bu mesleğin, akıllara şaşkınlık verecek kadar güç bir meslek

olduğunu düşünmemiştim. Böyle bir sokağın ortasında, böylesine apaydınlık bir günde, böylesine bir iş yapmak dikkat isterdi, kafa isterdi!.. O zamana kadar, yankesicilik büyük bir açıkgözlülükten, bir el çabukluğundan öte bir şey değildi benim için. Hokkabazlık mokkabazlık gibi bir parmak oyunu saymıştım ben bu mesleği, onunla bir tutmuştum... Dickens, *Oliver Twist*'te, çocuklara bir adamın ceketinin cebindeki bir mendili aşırmayı öğreten usta bir yankesiciden söz eder. Yakaya bir zil takılmıştır, çırak mendili cepten çekerken zil çalarsa çocuk başarıya ulaşamamıştır, beceriksiz davranmıştır... Ben artık bunun bayağı bir teknik, bir parmak hünerinden başka bir şey olmadığını biliyordum. Belki de Dickens, bana rastlantının sağladığı gibi, canlı bir örnek görmemişti. Bir yankesicinin yalnızca el çabukluğuna değil, çalışan bir kafaya gereksinimi olduğunu, ruhbilimsel bir anlayışla, kimi zaman hızlı, kimi zaman dingin bir biçimde kendine egemen olması ve her şeyden önce gözü pek olması gerektiğini anlayamamıştı. Kesinlikle anlayamamıştı! Yirmi dakikalık bir gözlemden sonra yankesicilerin, yürek üstünde bir yara diken cerrah kadar hünerli ve eli çabuk –bir saniyelik bir zaman yitimi her şeyi altüst edebilir– olması gerektiğini anladım. Ama hasta ameliyattan önce bayıltılmıştır, kımıldayamaz, kendini koruyamaz. Tersine, hırsızın o hafif ve çabuk eli, tüm duyguları uyanık bir bedene dokunacaktır. Üstelik tüm insanlar, cüzdan-

larının bulunduğu yere daha duyarlıdırlar, oraları daha çabuk gıdıklanır... Hırsızlığını yaparken, elini yıldırım gibi uzattığı sırada, tüm anların bu en korkuncunda, sinirlerini, kaslarını ve yüzünü hep denetim altında bulunduracaktır; ilgisiz görünecektir, hatta üzgün bir hava takınacaktır. Heyecana kapılmayacaktır. Bıçağını indirirken gözlerinden dehşet saçılan bir katile benzemez o! Yankesici elini uzatırken dinginlikle, tatlı tatlı bakacaktır kurbanına. Onu ittikten sonra en doğal sesiyle "Pardon, beyefendi", diyecektir. Ama işini yaparken, yalnızca dikkatli, uyanık, becerikli olması da yetmez; daha önce aklını, insanlar üzerindeki bilgisini gösterecektir: Bir tin bilimcidir o, kurbanlarını sağladıkları başarı şansına göre sınıflandıran bir tin bilimci! Gerçekten de sadece dalgın ve saf insanlar; bunların da ceketini düğmelemiş olanları, pek hızlı yürümeyenleri, yanlarına yaklaşana dikkat etmeyenleri hesaba gelir ancak. Yüz, beş yüz insandan ancak iki üç tanesi başarı umudu verir. Akıllı bir yankesicinin saldırdığı insanlar çok azdır. Sonra, çoğu zaman da, son dakikada ortaya çıkacak bir sürü rastlantı yüzünden emeklerinin boşa gidebileceğini de hesaba katmak gerekir. Elimi yüreğimin üstüne koyup da söylüyorum: Bir yığın tin bilimsel bilgi, olağanüstü bir açıkgözlülük, herkeste görülemeyen türden bir soğukkanlılık ister bu iş. Düşünün bir kez, durmadan kafa yoran bu hırsız hem kurbanlarını seçecek, hem onların arasına karışacak, hem de yaptıklarını

gözetleyen bir insan bulunup bulunmadığına dikkat edecektir! Acaba bir dedektif, bir polis memuru sokağın köşesinden onu gözetlemiyor mu? Bu meraklı insanlar kalabalığı içinde kendisini izleyen biri yok mudur?.. Tüm bunlara, örneğin bir vitrinin üstüne elinin gölgesi düşüp düşmediğine bakacaktır, hepsine karşı koruyacaktır kendini. Sonra bir dükkândan ya da bir pencereden edimlerini dikizleyen bir insan çıkamaz mı? Harcayacağı çaba atıldığı tehlike yanında bir hiçtir: Gereğinden fazla ivecen ve sinirli bir davranış özgürlüğüne mal olacaktır, hatalı bir davranış, küçük bir yanlışlık yüzünden birkaç yıl hapislerde çürüyecektir. Böylesine güneşli bir günde, bulvarın orta yerinde yankesicilik yapmak devce bir iştir, büyük bir gözü peklik sorunudur. Artık bunu biliyorum! Ben, o günden beri, gazetelerin bu türlü hırsızları önemsiz suçlulardan saymalarını ve bunlara küçük bir başlık altında yalnızca iki, üç satır ayırmalarını büyük bir haksızlık sayarım. Haksız yere, imgelemlerinin darlığı yüzünden böyle bir emeği küçültürler çünkü... Bulvarın ortasında bir saat ya da bir cüzdan aşırmak çaba ve dikkat ister, her babayiğidin yapacağı işlerden değildir bu! Askerlik ya da politikayla ilgili bir iş başarmak için de ancak bu kadar gözü peklik gerekir. Eğer insanlar edimleri amaçlarına ve sonuçlarına göre değil de harcanan güce göre ölçselerdi, bu sokak hırsızlarına karşı böyle davranmazlardı, önemsemezlik edemezlerdi onları. Toplumumuzdaki yasaya uygun ve

aykırı işler arasında, en güç ve en tehlikeli olanlardan biri de budur. Bu öyle bir iştir ki en kusursuz biçiminde neredeyse bir sanat sayılabilir. Ben böyle konuşabilirim, böyle konuşmakta haklıyım, çünkü bir nisan günü bir yankesicinin nasıl çalıştığını gördüm, onun suç ortağı oldum.

Suç ortağı oldum derken abartmıyorum: İlk dakikalarda soğuk bir biçimde izledim bu adamın çalışmasını. Ama çekici bir sahnenin izleyiciyi oyuncuyla bir etmesi, onu da oyuna katması gibi, yavaş yavaş, elimde olmadan, istemeden bu hırsızla bir olmaya, onun derisine girmeye ve neredeyse onun ellerini kullanmaya başladım; basit bir izleyiciyken suç ortağı olup çıktım. Değişikliğin ilk etkileri görünmeye başlamıştı, çeyrek saatlik bir gözlemden sonra, gelip geçenleri, soyulması kolay, soyulması güç diye sınıflandırmaya başladım. Buna kendim de şaşıyordum. Ceketlerinin önü düğmeli mi, yoksa açık mıydı? Dalgın mı, yoksa dikkatli miydiler? Cüzdanlarında çok para var mıydı, yok muydu? Kısacası, yeni dostumun işine yararlar mıydı, yaramazlar mıydı? Tüm bunlara dikkat ediyordum. Bu işte yansız olmadığımı hemen anladım. Onun başarmasını isteyen gizli dilekler vardı içimde; hatta ona yardım etmemek için kendimi zor tutuyordum. İskambil oyunu izleyen bir meraklının, oyuncuya oynaması gereken kâğıdı göstermeden yapamayışı gibi, ben de, dostum iyi bir fırsatı kaçırırken gözümle işaret etmek arzusuyla yanıp tutuşuyordum:

Şuna bak, şuna, hadi durma! Bak, şuradaki şişman adam, koltuğunun altında çiçek taşıyan herif!.. Hele bir kez az kaldı haber veriyordum. Dostum gene kalabalığa daldığı zaman sokağın köşesinde birden bir memur belirmişti, sanki beni yakalayacakmış gibi dizlerim titredi, o ağır polis elini şimdiden omzumda, omzumun tam üstünde duyuyordum. Ama ne sıyrılış! Zayıf dostum adamı görür görmez dünyanın en saf, en günahsız adamıymış gibi kalabalığın dışına çıktı. Çekici şeylerdi tüm bunlar, ama bana yetmiyorlardı artık. Adamla tek beden oldukça, yirmiye yaklaşan, yararsız sokulma girişimlerinden öteye geçmeyen denemelerini daha iyi anlıyordum. Çalacağı yerde yoklaması ya da denemesi sabrımı tüketiyordu. Beceriksizce duralaması, ikide bir vazgeçmesi sinirime dokunuyordu artık. Haydi, ödlek herif, ne duruyorsun, dobra dobra yürüsene! Biraz daha gözü pek ol! Şunu dene işte! Haydi, karar ver!

Bereket versin ki dostum, benden, kendisiyle iş birliği eden adamdan haberi bile olmayan dostum, benim gibi sabırsızlanıp da hataya düşmüyordu, işte gerçek sanatçıyla hevesli arasındaki sonsuz fark!.. Sanatçı, adına yaraşır bir başarıdan önce başarısızlığın zorunlu olduğunu bilir. Büyük ve kesin fırsatı sabırla beklemeye alışmıştır. Bir ozanın, çekici ve verimli görünen bir sürü düşünceye ilgisizce boş vermesi gibi –yalnız heveslilerin eli pervasızdır, onlar bilmez duralamayı– bu bücür adam da benim gibi bir heveslinin çok uygun gördüğü yüzlerce fırsatı

kaçırıyordu. Gelip geçenlere yaklaşıyor, dokunuyor, yokluyor, deniyordu durmadan. Yirmi kadar cebe daldırmıştı elini. Ama çalmıyordu. Yorulmuyordu, sabrı tükenmiyordu, o her zamanki doğallığı, o usta yapmacıklığıyla yan yan, çabuk çabuk önüne çıkan olanakları inceleyip başına gelecek tehlikeleri, benim gibi bir aceminin anlayamayacağı kötü olasılıkları düşünerek yüz adımlık bir alanda dolaşıp duruyordu. Bu sessiz, bu dingin dayanmada bir şeyler vardı, heyecanlandırıyordu beni. En sonunda başarıya ulaşacağını umuyordum; başarıya ulaşmadan bu inattan vazgeçeceğe benzemiyordu. Bu nedenle gece yarısına kadar beklemek de gerekse, utkusunu görmeden gitmemeye karar vermiştim. Ama işte öğle olmuştu, sayısız insanın, büyüklü küçüklü sokaklardan, avlulardan, merdivenlerden çıkıp büyük bulvarlara dolduğu saat gelmişti. Büyük büyük yapıların ikinci, üçüncü, dördüncü katlarındaki bir sürü atölyelerden, bürolardan çıkan işçiler, terzi kızlar, memurlar işlerini bırakıp sokaklara dökülürler. Tulumlu, beyaz gömlekli erkekler, göğüsleri menekşeli, çeneleri çifte motorlu hafifmeşrep kadınlar, koltuklarının altından ayırmadıkları deri çantalarıyla memurlar... Bu sayısız ve belirsiz insanların, bacaklarındaki uyuşukluğu gidermeye gereksinimleri vardır; koşarlar, çarpışırlar, homurdanırlar, sigara dumanlarıyla birlikte havayı iştahla ciğerlerine çekerler, girerler, çıkarlar, çıkarlar, girerler, tam bir saat çevreye neşe saçarlar. Ama yalnız bir saat! Son-

ra tüm insanlar kapalı pencereler ardına, kulelerine, dikiş makinelerine, yazı makinelerine, basımevlerine, hesaplarına, mağazalarına, tahtadan yapılmış küçük dükkânlarına dönerler. Kasları bunu bilir! Bunun için canla başla, güçle gerinirler; bunun için kafaları bu küçük, bu kısa özgürlük saatinin tadını çıkarır, doymak bilmez bir iştahla ışık ve neşe ararlar; bir anlık bir hazzı, küçücük bir sözcüğü öpüp başlarına koyarlar.

Maymunlu dükkânın, gereksinimlerini beş para vermeden karşılayacak ilk eğlence olacağı kesindi. Vitrin çok şeyler vadediyordu, önünde sımsıkı bir kalabalık toplandı. İlk sırada, kafesteki kuşlar gibi cıvıldaşan hafifmeşrep kadınlar vardı. Onların arkasında ağza alınmayacak sözlerle şakalaşan işçiler ve işsiz güçsüzler birbirine girmekteydi. Kalabalık arttıkça bizim sarı balık da daha bir ataklaşıyordu. Şuraya buraya dalıp duruyordu çabuk çabuk. Eski gözetleme yerimde kalmam olanaksızdı artık. Mesleğin inceliğini anlamak için parmaklarını daha yakından görmeliydim. Ama bu oldukça güç bir işti, ince yapılı adamın üstün bir yeteneği vardı, en küçük bir aralıktan kalabalığa karışabiliyordu. Bu yüzden ben onu daha yanı başımda sanırken birdenbire sırra kadem bastı. Hemen sonra gene gördüm, vitrinin önündeydi, bir hamlede birkaç sıra birden aşmıştı.

Onu izleyebilmek için elimden gelen çabayı harcadım elbette. Ben de vitrinin önüne varmadan

önce, o kendine özgü dalıcılığıyla kayboluvermesinden korkuyordum. Ama hayır, orada duruyordu, kımıltısız, şaşılacak ölçüde kımıltısızdı. "Dikkat!" dedim kendi kendime, bir nedeni olmalı bunun. Sonra çevresindekileri incelemeye başladım. Yanında her halinden yoksul olduğu anlaşılan, aşırı ölçüde iri bir kadın vardı. On iki yaşlarında, solgun yüzlü bir kız çocuğunun elinden tutmuştu. Sol kolundan ucuz bir deriden yapılmış, açık bir çanta sarkmaktaydı. Çantanın içinde iki ekmek vardı, uçları dışarı çıkmıştı. Bunlarla kocasına yemek hazırlayacaktı kuşkusuz! Boynunda kaba pamuktan, tiz renkli bir atkı bulunan bu başı açık, iyi yürekli kadıncağız, maymunlara baktıkça anlatılmaz bir haz duymaktaydı. O kocaman şişman bedeni gülmekten sarsıldıkça çantadaki ekmekler bir o yana, bir bu yana sallanıp duruyordu. Öyle keyifli çığlıklar koparıyor, öyle bağırıyordu ki maymunlar kadar gülünç bir eğlence olmakta gecikmedi. Bu ender rastlanır görüntüyü izledikçe, sürdürdükleri yaşamı zevklerine pek az uydurabilen insanların hoşnutluğuyla, ilkel bir yaratılışın arı ve taşkın sevincini çıkarıyordu. Ah! Yalnız yoksullar, en büyük sevinçleri para harcamadan alınan bir haz olan insanlar böylesine içten bir memnunluk duyabilir!.. Zaman zaman çocuğuna doğru eğiliyor, maymunun tüm hareketlerini görüp görmediğini soruyor, bu kadar yabancı önünde neşesini göstermekten utanan solgun yüzlü zavallı kızcağızı yüreklendirmek için koyu bir güneyli ağzıyla,

"Baksana, Marguerite, baksana!" deyip duruyordu. Bu iyi kadını, bu iyi anayı, Fransız halkının bu aziz ve özlü meyvesini izlemek gerçekten hoştu. O yakıcı ve kaygısız neşesinden dolayı bu kusursuz yaratığı kucaklayacağı geliyordu insanın. Ama birden büyük bir sıkıntı duydum içimde. Sarı pardösünün kolunun yavaş yavaş açık çantaya yaklaştığını ayrımsamıştım (Yalnızca yoksullar güvensizlik göstermez)!

Dur Tanrı aşkına! Bu iyi ev kadınının, bu şen, bu sevimli kadının çantasını mı aşıracaksın yoksa? İçimden bir başkaldırı yükseldi birden. Şimdiye kadar başka türlü incelemiştim yankesiciyi, onun bedeniyle devinmiş, onun kafasıyla düşünmüş, onun duygularını paylaşmıştım; atıldığı tehlikeler, harcadığı çabalar karşısında, başarılı olmasını istemiştim. Ama bu kez yalnız hırsızlık girişimini değil, parasını aşıracağı kişiyi, birkaç kuruş kazanabilmek için saatlerce bir sürü merdiven, döşeme temizlediği kesin olan bu insanı içlendirecek kadar arı kadını da görüyordum. Sinirlendim, kan beynime sıçradı. "Çek git buradan, aslanım, çek git", diye bağıracaktım neredeyse, "Bırak bu kadını da başka kurbanlar ara kendine!" Kadının yanına varıp tehlikede olan çantayı kurtarmak için var gücümle çabalıyordum, bir geçit arıyordum. Ama bizim açıkgöz dönüverdi hemen, bana tutunarak geçti, ince, yumuşak bir sesle: "Pardon, beyefendi", dedi. Küçük, sarı adam kalabalığın dışına çıkmıştı. Onu gözden kaçırmamam gerekiyordu! Ayağını ezdiğim bir adam arkamdan

"Çüş!" diye bağırdı. Güçlükle bir yol açtım, aceleyle geçtim, bulvarı dönen kanarya sarısı pardösünün ancak ucunu görebildim. İzleyelim, izleyelim şu herifi! Bir an bile bırakmayalım peşini! Adımlarımı sıklaştırmam gerekiyordu. Gözlerime inanamıyordum, bir saatten beri gözetlediğim adam birden değişivermişti. Biraz önce hafif hafif, sallana sallana ilerliyordu; oysa şimdi bir gelincik gibiydi, duvarlara sürtüne sürtüne akıp gidiyordu; saatinde işine yetişmek isteyen, otobüsünü kaçırmış bir memur gibiydi. Artık işin kuşku götürür yanı kalmamıştı, bu onun vurgundan sonraki durumuydu, dikkati çekmeden sıvışmak isteyen bir yankesicinin iki numaralı görünüşüydü. Öngörüm doğru çıkmıştı. Zavallı kadını çarpmıştı alçak herif!

Bu ilk kızgınlığımda neredeyse uyarı yapacak, "Hırsız var!" diye bağıracaktım. Ama göze alamadım. Çaldığını gözlerimle görmemiştim, böyle suçlayamazdım adamı. Sonra bir adamı durdurmak ve Tanrı yerine adaleti sağlama oyunu oynamak biraz yürek ister. Hiçbir zaman bir insanı ele verme, suçlama gözü pekliğini gösteremedim ben. Adaletin kaypaklığını ve bizim dünyamız gibi karışık bir dünyada bir hakkı yerine getirmek istemenin kendini beğenmişlikten başka bir şey olmadığını iyi bilirim.

Ne yapacağımı düşünerek yankesicinin arkasından giderken yeni bir şaşırtıyla karşılaştım: Tuhaf adam üçüncü bir biçime girmişti. Birdenbire ya-

vaşladı, kapıp koyuverdi kendini, başını kaldırdı, herhangi bir insan gibi rahat rahat, yavaş yavaş yürümeye başladı. Artık tehlikeli bölgeden çıktığını, izlenmediğini, yakalanmayacağını sanıyordu anlaşılan. Bu korkunç yorgunluktan sonra rahat bir soluk almak istediğini, dinleneceğini anladım. Bir bakıma dünyadan el çekmiş, işini bırakmış bir yankesiciydi şimdi, dudaklarının arasına bir sigara sıkıştırıp kaldırımları aşındıran milyonlarca Parisliden biri olmuştu. Şimdi bizim bücür, dingin ve beceriksiz adımlarla Chaussée d'Antin sokağını tırmanıyordu. Her yanından arılık, iyi yüreklilik akıyordu. Hatta gelip geçen kadınlara bakıyor, yavaş yavaş güzelliklerine, sevimliliklerine dikkat ediyor gibi geldi bana.

Bu kez nereye, garip adam? Bak hele!.. O canım fundalıklarla dolu halk bahçesine mi? Niçin? Ha, anladım, birkaç dakika oturup dinlenmek istiyorsun. Bundan doğal ne olabilir? O bitmez tükenmez dolaşmalar, gidip gelmeler canına okumuş olmalı. Yok, hayır, öyle olmadı, oturmak için bir banka doğru gitmedi, ama kâfi adımlarla -özür dilerim- tümüyle özel işlere yarayan bir kulübeye yöneldi, içeri girip kapıyı dikkatle kapattı.

Önce çılgınca bir gülmeye tutuldum: Bir sanatçı dehası böyle bir ayakyolunda mı biterdi? Yoksa korku bağırsaklarını mı sarsmıştı? Gerçeğin her zaman olmadık soytarılıklar yaptığını, en olmadık biçimlere girdiğini, en usta yazarlardan daha yü-

rekli görünmeyi bildiğini, bir kez daha anladım. En kabayla en inceyi ustalıkla birleştirir, insanı şakacı bir biçimde harikalarla bir yana getirir. Bir kanepeye oturdum, –Oturmaz da ne yaparsın?– beklerken gizlemi çözdüm: Bu büyük usta, bu erbap tümden profesyonel bir anlayışla götürüyordu işleri, kazancını saymak için girmişti bu dört duvarın arasına! Bir şey daha vardı sonra, bizim düşünemediğimiz, ama adını hak eden bir yankesicinin karşılaşmayı bilmesi gereken güç bir şey vardı: Hiçbir iz bırakmamalıydı, gözle görülür tüm kanıtları yok etmeliydi. Milyonlarca gözün sizi gözetlediği, uyumak bilmeyen bir kentte, arasında saklanacak dört duvar bulmaktan güç ne vardır? Yargıyla fazla ilgisi olmayan bir okur, kentte bir hırsızlık olayı duyulduğu zaman belleği çok güçlü bir sürü tanığın ifade vermeye koşmasına şaşabilir... Ama sokakta bir mektup yırtıp ırmağa attığınız zaman, siz ayrımında bile olmadan en az bir düzine insan bunu görmüştür. Belki de beş dakika sonra başıboş bir delikanlı parçalarını toplayarak oyalanacaktır. Varsayalım ki bir cüzdan çalındığına ilişkin bir haber yayıldığı bir günde, arabanın kapısı önünde paranızı saydınız; ertesi gün hiç tanımadığınız bir kadın komisere koşacak ve Balzac'ı bile hayran bırakacak bir biçimde inceden inceye sizi betimleyecektir. Bir otele inin, giysileriniz, ayakkabılarınız, şapkanız, tırnaklarınızın sivriliği ya da yuvarlaklığı, saçlarınızın rengi, zerre kadar dikkat etmediğiniz bir garsonun dik-

katini çekecektir. Her pencerenin, her vitrinin, her perdenin, her saksının ardında sizi gözetleyen bir çift göz vardır; gözaltında bulunduğunuz usunuza bile gelmez, kimsecikler bilmeden, ıssız sokaklarda dolaştığınızı sanırsınız, ama dört bir yanınız gönüllü hafiyelerle çevrilidir. Merak denen şey her zaman yenilenen, ince ilmekli bir ağ örmüştür varlığımızın çevresinde.

Benim sanatçım, birkaç dakika da olsa duvarların içli dışlılığına sığınmak güzel şey demek! Suçunun kanıtlarını ortadan kaldırırken hiçbir kimse gammazlayamaz seni, hatta ben bile... Ben seni burada bekleyen hem hoşnut, hem üzgün dostun, hırsızlığını kanıtlayamam artık!

Ben böyle düşünüyordum, iş başka türlü oldu. O zayıf parmaklarıyla kapıyı iter itmez, kendisiyle birlikte hesapladığım gibi, şansının kötü gittiğini anladım hemen. Zavallı bir çalıntı söz konusuydu! Ayaklarını sürüyüşü, yanlış bir yoldan dönmüş havası, son sınırına varan yorgunluğu, yumuşak ve ağır göz kapaklarının altından yorgun yorgun bakmaları, zavallı adamın bütün gün boşuna sürttüğünü söylüyordu. Çalınan cüzdanda öyle ahım şahım şeyler yoktu (ben daha önceden söyleyebilirdim bunu sana!): belki bir pudra kutusu, evin anahtarı, kırık bir ayna, bir mendil, bir kurşun kalem; uzak bir olasılıkla da paçavra gibi birkaç on franklık... Bu yapılanlar, bu korkunç tehlikeler yanında pek az şeydi bu. Ne yazık ki şimdi evine dönmüş olan,

gözlerinde boncuk boncuk yaşlarla, komşularına yedinci kez bu kötü serüveni anlatan, bu Tanrı'nın belası yankesicilere söylemediğini bırakmayan, umutsuzluk içinde, titrek ellerle, durmadan, boşalmış çantayı gösteren kadın için çok şeydi. İşte böyle, zavallı hırsızımın elleri boş kaldığını sanıyordum, biraz sonra yanılmadığımı anladım. Bu bahtsız düşkünlük külçesi –kafa ve beden bitkinliği onu bu duruma getirmişti!– küçük bir kunduracı dükkânının önünde durdu, vitrindeki en ucuz ayakkabıları bir süre seyretti. Yeni kunduralar!.. Ayaklarını çevreleyen deri parçalarını atabilmek için çok gereksinimi vardı bunlara, sağlam ve hoş kunduralarla caddeleri aşındıran yüz bin ayaktan önce muhtaçtı bunlara. Karışık işleri yapabilmesi için ayakkabı gerekti. Ama bu istekli, aynı zamanda umutsuz bakışlarında bir anlam gizliydi: Yaptığı vurgun elli dört franklık bir ayakkabı almaya el vermiyordu. Sırtını kamburlaştırdı, ışıklı vitrine sırtını döndü, yoluna gitti.

Nereye gidiyordu? Gene mi çıkacaktı o tehlikeli ava? Yetersiz, gülünç bir para için özgürlüğünü yeniden tehlikeye mi atacaktı? Sakın ha, zavallı adam, sakın ha! Yapma böyle bir şey, hiç değilse dinlen biraz. Mıknatıs gibi bir şey isteğimi ona ulaştırmış gibi, dar bir sokağa döndü. En sonunda ucuz bir lokantanın önünde durdu. Onu izlemeyi çok doğal buluyordum. İki saatten beri beni sıkıntılı bir sabırsızlık ve coşku içinde yaşatan bu adamın her şeyini öğrenmek istiyordum. Gerektiği zaman yüzümü

saklayabilmek için bir gazete aldım, sonra şapkamı gözlerimin üzerine indirip içeriye girdim, onunkine yakın bir masaya oturdum. Ama zavallı adamın çevresini merak edecek kadar bile gücü kalmamıştı... Bitmişti, boşalmıştı. Boş tabağa bakıyordu. Garson ekmek getirince zayıf ve kemikli elleri eyleme geçti, büyük bir iştahla sarılıverdiler ekmeğe... Ekmeği çabuk çabuk çiğnemeye başlaması tüm gerçeği gözlerimin önüne serdi; zavallıcık açtı, gerçek ve içten bir açlıktı bu; sabahtan beri açtı, belki de dünden beri açtı. Garson ısmarladığı içeceği, bir şişe sütü getirince yoksulluğunun derecesini daha iyi anladım. Süt içen bir hırsız, tinin derinliklerini aydınlatan, böyle kibrit alevi gibi küçük ayrıntılar vardır her zaman; bu ak ve yumuşak sütü, içkilerin en günahsızını, en çocukçasını gördüğüm andan sonra, yankesici benim için bir hırsız olmaktan çıktı. Toplumumuzda karınca gibi kaynaşan, itilen, kakılan şu hasta, yürekler acısı insanlardan biriydi artık. Ona meraktan daha güçlü bağlarla bağlandığımı duydum. Hayvan yanımızın her türlü belirtisi önünde, açlık, yorgunluk, çıplaklık karşısında, acı çeken tenin gereksinimi karşısında insanlar doğru ve eğri, namuslu ve katil diye sınıflara ayrılmaz olur artık; yalnız o ölümsüz hayvan, sizin gibi, benim gibi, herkes gibi, yemesi, içmesi ve uyuması gereken zavallı yaratık kalır. Obur ve ölçülü yudumlarla süt içişini, ekmek kırıntılarını toplayışını izlerken kendi kendimden utandım; durdurmayı, yardım et-

meyi usumdan bile geçirmeden, bu zavallı yaratığı –tıpkı bir yarış atını izler gibi– yalnızca merakımı gidermek için izlemiştim, karanlık yolunda yalnız bırakmıştım onu... Bu kez de çılgınca bir isteğe kapıldım, ona yaklaşmak, onunla konuşmak, ona bir şeyler vermek istiyordum. Ama nasıl çözmeliydim bu işi? Ona nasıl yaklaşmalıydım? Bir şeyler aradım, bir bahane, bir neden bulabilmek için kendi kendimi yedim, ama bir şeycikler bulamadım. Böyledir bizim yapımız: Hemen bir karara varmamız gereken bir zamanda cesaretimiz kırılır; tasarılarımızda gözü pekizdir, ama yardıma muhtaç olduğunu bilsek bile, bizi benzerimizden ayıran o ufacık arayı geçmek gerektiği zaman gülünç ölçüde utangaç oluruz. Ama yardım istemeyen bir insana yardım etmek kadar güç bir şey olmadığını herkes bilir. Hiçbir şey istememekte dayatır, gururuna yediremez. Gururunu kırmak, kişiliğine dokunmak da bizim hakkımız değildir. Yalnız dilenciler kolaylaştırır işimizi, yardımlarına koşmamıza engel olmadıkları için onlara teşekkür etmeliyiz... Benim dostum, el açıp dilenmektense yaşamını, özgürlüğünü tehlikeye atmayı yeğleyen o gururlu insanlardandı. Herhangi bir bahaneyle ona beceriksizce yaklaşırsam korkmaz mıydı? Sonra iskemlesine öyle yorgun bir durumda çökmüştü ki rahatını kaçırmak acımasızlık olurdu. İskemlesini duvara doğru çekmişti, böylece başını duvara dayayabiliyordu, ağır göz kapakları kapanıvermişti. Anlıyordum, beş dakika olsun

uyumak istediğini seziyordum. Yorgunluğu benim kendi bedenimi kaplamaya başlıyordu. Yüzünün o mosmor rengi kireçle sıvanmış bir hücrenin yansıması değil miydi? Sonra kolundaki bu yara izi, devinimleri, yaşamında sevgi yokluğunu, her türlü kadın sevgisinden yoksun olduğunu göstermiyor muydu? Sürdürdüğü yaşamı kafamda canlandırmaya çalıştım. Yedinci katta bir tavan arası, soğuk bir odada kirli bir yatak, çentik çentik bir tuvalet küveti, mal olarak bir küçücük valiz, arkadaş olarak da korku, merdivenleri ağır adımlarla çıkan bir polisin ayak seslerini işitmek korkusu... Bedenini ve başını, bitkin bir biçimde duvara dayadığı zaman iki üç dakika sürdü bu düşlem. Ama durumdan hoşnut görünmeyen garson önündekileri toplamaya başlamıştı bile, fazla oturan müşterilerden hoşlanmıyordu anlaşılan. Hesabımı ondan önce ödedim, kendisine görünmemek için çabucak çıktım; birkaç dakika sonra sokağa çıktığı zaman gene ardına düştüm. Bu zavallı adamı kendi haline bırakmak istemiyordum.

Artık beni ona bağlayan bir şeyler bulgulamak, bir mesleğin çıraklığını yaparak zaman geçirmek de değildi; şimdi anlatılmaz bir korku gırtlağımı sıkıyordu, korkunç bir baskı duyuyordum üzerimde, gene bulvarların yolunu tuttuğu zaman bu baskı daha ağır, daha korkunç oldu. "Gene maymunlu dükkânın önüne mi gideceksin Tanrı aşkına? Saçmalama, düşün biraz, kafanı işlet! Bu kadın çoktan

haber vermiştir seni polise, orada bekliyorlar seni, o incecik paltonun yakasına yapışıverecekler. Sonra bana bak, gel bu günlük bırak şu işi! Yeni bir şey deneme, formunda değilsin. Gücün de, hızın da kalmadı artık, yorgunsun ve yorgun bir sanatçı ne yapsa kötü olur... Dinlen be zavallı adam, dinlen biraz, en iyisi git yat! Bu kadarla kalıver bugünlük. İlk girişiminde yakayı ele vereceğini nasıl sezinlediğimi açıklamam olanaksız. Bulvara yaklaştıkça kaygım arttı. Bulvarın o bitmez tükenmez uğultusu şimdiden işitilmeye başlamıştı. Hayır, ne pahasına olursa olsun dönme o dükkânın önüne, buna izin vermeyeceğim, seni bırakmayacağım, aptal herif!"

Arkasındaydım, daha öteye gitmesini önlemek için kolundan yakalamaya hazırlanıyordum. Ama sessiz emrimi bir kez daha anlamış gibi dönüverdi. Drouot Sokağı'ndaydık, karşı kaldırımdaki büyük yapılardan birine doğru yürüdü, sanki o binada oturuyormuş gibi bir güven vardı devinimlerinde. Gittiği binayı hemen tanıdım: Hotel des Ventes!

Bu garip adam beni şaşırtmayı sürdürüyordu; ben onun yaşamındaki gizemi anlamaya çalışırken, anlatılmaz bir şeyler benim en gizli isteklerimi ona duyurmaktaydı. En aşağısından yüz bin ev vardır Paris'te, ama sabahtan beri gitmek istediğim tek ev bu evdi, çünkü onu görmeye gitmek hem bilgilendirici, hem çekici, hem de çok eğlenceli olurdu. Otel görünüşte fazla bir bir önem taşımaz, ama Paris'in en merak çekici yerlerinden biridir.

Çoğu zaman bir müzeden daha zengin, daha canlıdır; her zaman değişir, her zaman bir başka türlü, her zaman aynıdır, maddesel yaşamın şaşırtıcı bir özetini verir. Bir evin dört duvarı arasında bedensel bir bütün oluşturan şey, kocaman bir hayvanın bir kasap dükkânında parça parça edilmiş bedeni gibidir burada. En görkemli eşyalarla en uygunsuzları, en kutsallarıyla en bayağıları burada tam bir yakınlıkla birleşirler, buraya konan her şey para olacaktır: yataklar ve haçlar, şapkalar ve halılar, saatler ve küvetler, acem minyatürleri ve gümüş kaplamalı sigara tabakaları, Paul Valery'den ilk baskılar, eski bisikletler, gotik Meryem tabloları yanında gramofonlar, Van Dyck'in tablolarıyla kucak kucağa kötü, kirli tablolar, kırık mutfak fırınları, en gerekli ve en değersiz eşyalar, en kaba ve en ince şeyler, büyük küçük, sahte gerçek, eski yeni hepsi para getirecektir. İnsanoğlunun elinden ve kafasından çıkan en soylu ve en bayağı yapıtlar da kentin zenginliklerini yabanıl bir umursamazlıkla sömürüp gene dışarıya atan bu imbiğin içine yığılır. Değeri olan her şey bu depoda, maddesel dünyamızın karmakarışık değişikliği her yerden daha çok duyulan, insanların gereksinim ve boşboğazlıklarını karşılayan bu büyük fuarda sayılır, insafsız bir fiyatla değerlendirilir. Yoksul orada her şeyini satabilir, zengin her şeyi alabilir; sanat tarihi, kazıbilim, kitapçılık, pulculuk, para koleksiyonculuğu ve özellikle ruhbilim öğrenmek, bu alanlarda

ilerlemek isteyenler için biçilmiş kaftandır burası, buradaki eşyaları görmek, söylenenleri dinlemek yeter. Uzun yorgunluklardan, tutsaklıklardan sonra kısa bir süre dinlenip gene yabancı ellere düşerek uzaklara götürülen eşyalar gibi değişik olan, gözlerinde iç hırsı ya da o gizleme benzeyen koleksiyon hastalığı parlayan, her ırktan, her sınıftan insanlar, büyük bir iştah ve merakla açık arttırma masasının çevresinde itişir dururlar. Kürklü, pırıl pırıl melon şapkalı şişman tüccarlar, dükkânlarını masrafsızca donatmak isteğiyle, ufak antikacıların, kirli, kelepir eşya satıcılarının yanına oturur; dalavereciler, komisyoncular şurada burada gevezelik eder, fısıldaşır, alıcı devşirirler, arttırmayı desteklemekle görevli insanlar, bu garip savaş alanının kaçınılmaz sırtlanları, zaman geçirmeden avlarının üzerine atılır, bir nesneye ciddi bir biçimde takılıp kalmış bir koleksiyoncu gördükleri zaman, yardım etmek ister görünen işaretlerle fiyatı arttırırlar. Burundan tutturma gözlüklü, kâğıt benizli kitap hastaları, uykulu yaban domuzları gibi dolaşıp dururlar. Sonra cıvıl cıvıl, renk renk peygamber tavukları, ilk sırada bir yer ayırtmak için uşaklarını önceden yollamış hanımlar gelirler. İşin erbapları bir köşeye çekilir, dikkatli bakışlarla çevreyi gözden geçirir, kımıldamadan dururlar. Çıkar duygusuyla toplanmış tüm bu insanların arkasında da meraklılar, sanat tutkunları, burasını bir sığınak bilen yoksullar, arttırmanın çekimine kapılarak eğlenen alıklar

vardır. Bu yerlerde görmediğim, varlıklarını usuma bile getirmediğim yalnız yankesicilerdi. Ama şimdi dostumun yanılmaz bir içgüdüyle oraya daldığını görünce burasının bulunmaz bir yer, yeteneğini göstermek için Paris'te en elverişli yer olduğunu hemen anladım. Gerekli öğeler burada tam anlamıyla bir araya gelmiş gibi görünüyordu. Korkunç ve çekilmez bir kalabalık, görünümün çekiciliği, arttırmaların, ihalelerin kalabalığı oyalaması... Buna bir de arttırma odasının koşu alanlarından başka, bedeli peşin parayla ödenen tek yer olduğunu ekleyin... Her ceketin cebinde dolu cüzdanlar bulunduğunu düşünün!.. İşinin ustası olan bir el, en iyi fırsatları burada bulur. Sabahki denemenin dostum için küçük bir alıştırmadan başka bir şey olmadığını anlıyordum artık; şimdi gerçek bir usta atılımı yapmaya hazırlanıyordu.

Adımlarımı sürükleyerek birinci katın merdivenlerini çıkarken, paltosunun kolundan tutup çevirmek istedim her şeye karşın. Ah, Tanrım! Baksana! Şu üç dilde yazılmış tabelayı görmüyor musun: "*Beware of pickpockets*" – "*Attention aux picpockets*" – "*Achtung vor Taschendieb.*"* Görmüyor musun, gözü kapalı sığırcık yavrusu, görmüyor musun? Senin gibilerden sakınıyorlar burada! Kalabalığın içinde bir sürü polis vardır kuşkusuz, sonra bak, inan bana: Bugün formunda değilsin. Ama durumu bilen bir kişi gibi, eskiden bildiği anlaşılan yazıya

* Yankesicilere dikkat (İngilizce, Fransızca, Almanca).

şöyle ilgisizce bakarak, dinginlikle çıkıyordu merdiveni. Birinci kata çıkmak isteyişi ustaca bir edimdi, bunu kabul etmek gerekir. Alt kattaki odalarda kaba eşyalar, mobilyalar, sandıklar, dolaplar satılır, çevrelerinde paralarını eski modaya göre kuşaklarının altında saklayan madrabazlar vardır; yanlarına sokulmak önlemsiz bir davranış olur, üstelik bir yarar da sağlamaz. Oysa değerli eşyalar, bilezikler, tablolar, kitaplar, el yazması kitaplar, mücevherler birinci kattaki odalarda satılır; en dolu cepler burada bulunur; en oturaklı ganimetler de burada ele geçirilir elbette...

Dostumu güçlükle izliyordum, bir oraya gidiyordu, bir buraya, sunabilecekleri şansı ölçmek için her odaya girip çıkıyordu. Seçkin bir yemek listesi önünde boğazına düşkün bir insan gibi sabırla, inatla afişleri okuyordu zaman zaman. En sonunda "Kontes Yves de G...'nin Çin ve Japon işi ünlü porselen koleksiyonu"nun satıldığı 7 numaralı odada karar kıldı. Değerli eşyalar olmalıydı orada, fazlasıyla kalabalık ve sıkışıktı içerisi. Yirmi otuz sıralık bir insan duvarıyla maskelenmiş arttırma masasını kapıdan görmek olanaksızdı. Bizim bulunduğumuz yerden, kerevetin üstünde, elinde beyaz çekici, bir orkestra şefi gibi, üzgün pozlarla kesilen düzenli bir prestissimo uyumuyla arttırma senfonisini yöneten adamın gülünç devinimleri görülebiliyordu ancak. Bir akrobat inceliğiyle tüm önerileri rengârenk bir top gibi yakalayıveriyordu: "Altı yüz, altı yüz beş,

altı yüz on!" Sonra rakamları sesli harflerin üstüne basıp sessizleri ayırarak, gür bir sesle yineliyordu. Zaman zaman bir canlandırma rolü oynuyordu. Arttırma olduğu yerde kalıp rakamların valsi durduğu zaman çekici bir gülümsemeyle kalabalığı özendirmeye çalışıyordu: "Sağda kimse yok mu? Solda kimse yok mu?" Kimi zaman alnında sert çizgiler beliriyor, fildişinden yapılmış çekicini kararını vermiş bir insan havasıyla kaldırarak, "Veriyorum!" diye halkı korkutuyor, kimi zaman da gülümseyerek: "Haydi bakalım beyler, fiyatı bu değil bu malın!" diyordu. Arada sırada, tanıdığı birini selamlıyor, şeytanca bakışlarıyla kimi meraklıları yüreklendiriyordu. Yeni bir eşyayı satışa çıkarmadan önce, alışılmış açıklamaya alçak sesle başlıyor, ama fiyat yükseldikçe, en büyük etkiyi yapabilmek için sesi de yükseliyordu. Bu iki üç yüz insanın, saatlerce dudaklarına bakıp soluklarını kesmelerinden, beyaz çekiciyle büyülenmelerinden büyük bir haz duyuyordu. Bir aracıdan başka bir şey olmamasına karşın, arttırmaları yönetmek düşüncesiyle kendinden geçiyordu. Sesi tavus kuşlarının seslerini anımsatıyordu bana. Bununla birlikte, yaptığı devinimlerin, sabahki üç maymunun şaklabanlıkları gibi dostuma hizmet ettiğini görmüyor değildim. Ama benim açıkgöz arkadaşım bu kargaşadan hâlâ bir şeyler koparamıyordu: Hep arka sıradaydık, bu devingen ve inatçı kalabalığı yarmaya kalkmak bana yararsız bir iş gibi geliyordu. Fakat bu garip işte ne kadar acemi

olduğumu bir kez daha gördüm. Arkadaş, bu usta, bu deneyimli teknisyen, bir arttırmayı bitirmek için çekicin her inişinde –Şen bir tenor sesi "7280 frank!" diyordu bu sırada– ortalığı kısa bir sessizlik kapladığını, bu arada duvarın azıcık genişlediğini ne zamandan beri biliyordu. Dikilmiş başlar eğilir bu arada, satıcılar fiyatı not eder, şurada burada bir meraklı çekip gider, kalabalığın arasına biraz hava girer. Dostum böyle bir andan yararlanarak dâhilere yaraşır bir çabuklukla başını önüne eğip, torpil gibi kalabalığa daldı. Bir çırpıda dört beş sıra geçmişti. Ve ben, önlemsiz dostumu tek başına bırakmamaya yemin etmiş olan ben, birden yapayalnız kalmıştım, ondan uzakta kalmıştım. Ben de şöyle bir girişmek istedim ya satış gene başlıyor, duvar kapanıyordu. Kalabalığın en sıkı yerinde çamura batmış bir araba gibi kalakaldım. Çaresizdim. Kalabalık korkunçtu, boğucuydu, yapışkandı; önde, arkada, sağda, solda giysiler ve bedenler öylesine sıkışıktı ki yakınımda bulunanlardan birinin öksürüğü benim göğsümde titriyordu. Hava solunacak gibi değildi, toz kokuyordu, küf kokuyordu, ekşi ekşi bir şeyler kokuyordu ve her yerde, para işi olan her yerde olduğu gibi her şeyin üstünde ter vardı. Sıcaktan boğuluyordum, mendilimi çıkarmak için ceketimin önünü açtım. Boşunaydı, kuşatılmıştım; gene de kalabalığı yarmaya çalışmaktan geri durmadım. Kanarya sarısı küçük pardösü kaybolmuştu. Kalabalığın içinde, tehlikeli varlığından kimsenin kuşkulanmadığı

bir yerde gizlenmişti. Onun ne olduğunu yalnız ben biliyordum, anlaşılmaz bir tehlike korkusuyla titriyordum. Bir kavga, bir vuruşma bekliyordum her an, birden birinin "Hırsız var!" diye bağıracağını, paltosunun kollarından tutulup dışarıya çıkarılacağını umuyordum. Nedenini, nasılını anlatamayacağım bir önsezi vardı içimde, o gün hamlesinin boşa gideceğini biliyordum. Ama bir şeycikler olmuyordu; ne bir haykırma, ne bir söz... Aksi gibi ayak sesleri, konuşmalar, mırıldanmalar birdenbire kesiliverdi, ortalık derin bir sessizliğe gömüldü, iki üç yüz insan sanki sözleşmiş gibi soluğunu tutuyor, eskisinin iki katı bir dikkatle, lambanın altında bir adım gerileyen açık arttırma tellalına bakıyorlardı. Tellalın alnı görkemli bir biçimde aydınlanmıştı. En önemli eşyanın, kocaman bir Çin vazosunun, üç yüz yıl önce Çin fağfurunun Fransa kralına yolladığı, devrim sırasında başka birçok eşyalar gibi anlaşılmaz bir biçimde kaybolan armağanın satışına gelmişti sıra. Özel giysiler giymiş dört adam bu değerli eşyayı, bu mavi damarlı, süt beyaz küreyi dikkatle masanın üstüne koydular. Arttırma tellalı vakarla ve açık bir sesle ilk fiyatı bildirdi: Yüz otuz bin frank! Yüz otuz bin! Saygılı bir sessizlik dört sıfırla kutsanan bu rakamı selamladı. Hiçbir kimse hemen fiyat arttırmayı, konuşmayı, kımıldamayı göze alamıyordu; saygı, bu birbirlerine çok yakın duran yüzlerce bedeni kımıltısız ve değişmez bir kitleye dönüştürdü. Bununla birlikte masanın sol

ucunda duran ak saçlı, küçük bir adam en sonunda başını kaldırdı, çabucak, alçak sesle, duralaya duralaya bir rakam attı ortaya: "Yüz otuz beş bin." Arttırma tellalı hemen arkasından "Yüz kırk beş bin!" diye bağırdı. Heyecanlı bir evre başladı. Amerika'da bulunan büyük bir antika evinin temsilcisi olan adam parmağını kaldırıyor ve bir elektrik rakkası biçiminde arttırma bir çırpıda beş bin frank daha yükseliyordu; masanın öbür ucunda büyük bir koleksiyoncunun (adını fısıldayıp duruyorlardı) özel yazmanı, fiyatı habire iki kat daha artırıyordu, bizim arttırma yavaş yavaş, karşı karşıya olmalarına karşın birbirinin yüzüne bakmaktan çekinen iki meraklı arasında bir söyleşim durumuna geliyordu; ikisi de fiyatları arttırma tellalına bildiriyorlardı. Tellal gözle görülür bir memnunlukla karşılıyordu bunları. "İki yüz altmış bin"de Amerikalı parmak kaldırmayı bıraktı; bildirilen rakam askıda kaldı. Heyecan büyüdükçe büyüdü. Arttırma tellalı, av üstüne atmaca atar gibi üç kez: "İki yüz altmış bin... İki yüz altmış bin... İki yüz altmış bin..." diye bağırdı. Sonra bekledi, düş kırıklığına uğramış bakışlarla dikkatli dikkatli sağa sola baktı (Yazıklar olsun! Bu oyunu çok daha ilerilere götürmeyi çok isterdi!).

"Meraklısı kalmadı mı?" Sesinde bir umutsuzluk vardı. Sessizlik, gerilmiş bir tel gibi titremeye başlıyordu. Çekiç yavaş yavaş kalktı. Üç yüz yürek çarpmaz oldu birden... "İki yüz altmış bin frank, bir... iki... üç..."

Sessizlik tek bir kitle gibi çökmüştü çevreye, herkes soluğunu tutuyordu. Neredeyse kutsal bir tantanayla, kutsal bir biçimde, tellal çekicini halkın üstünde tutuyordu. Bir "Veriyorum!"la bir kez daha korkuttu bizi. Hiçbir şey. Yanıt yok. "Üç kez!" Çekiç kuru ve kızgın bir vuruşla iniverdi. Bitti! İki yüz altmış bin frank! Bu küçük ve sert vuruşla duvar sallandı ve yıkıldı, sayısız insan yüzleri oluverdi, canlılık yeniden başladı, kımıldanıldı, iç çekildi, bağırıldı, soluk alındı, öksürüldü. Bir tür dalga, uzun bir basınç, bu tek bedenmiş gibi kımıldayan, gevşeyen kalabalığı yerinden oynattı.

Basınç göğsüme yediğim bir dirsek vuruşuyla bana kadar ulaştı. Tam o sırada bir adam mırıldanır gibi özür diliyordu: "Pardon, beyefendi!" Titredim. Bu ses! Hey gözünü sevdiğimin mucizesi! Bu oydu, nicedir aradığım, aradıkça kaçırdığım adamdı. Ne güzel rastlantı! Çatlayan dalga onu bana kadar getirmişti. Tanrı'ya bin şükür, yanımdaydı. Onu dikkatle gözetleyip koruyabilirdim artık. Elbette yüzüne bakmaktan çekindim. Yüzüne değil, ellerine, iş araçlarına diktim gözlerimi; sinirlenmiş gibi kaybolmuşlardı. Hemen sonra, bedenine bastırarak pardösüsünün kollarının uçlarını sıktığını, parmaklarını saklamak için, üşüyormuş gibi bunların arasına çektiğini ayrımsadım. Eğer şimdi bir avını yoklamak isterse, zavallıcık yumuşak ve amaçsız bir kumaşın sürtünmesinden başka bir şey duymayacaktı; ama hırsızın eli, sessizce ilerleyen bir kedinin

pençeleri gibi hazır duruyordu. "İşte güzel düşünülmüş bir şey", dedim içimden. Ama kime saldırmaya hazırlanıyordu? Sağ yanındaki adama şöyle bir baktım, ceketini güzelce düğmelemiş, zayıf bir beydi; dostumun önünde ikinci bir kişinin, alınmaz bir kale gibi, kocaman sırtı yükseliyordu; bu iki kişiden iş çıkarabileceğini ummuyordum. Ama dizlerime bir şey sürtündüğü zaman tüm bedenimi titreten bir düşünce geçti aklımdan: Tüm bu hazırlıklar benim için miydi? Budala! Bu odada seni tanıyan tek adama mı saldıracaksın? Bu sonuncu ve şaşırtıcı derste senin deney tahtan mı olmalıyım yani şimdi? Gerçekten de beni gözüne kestirmişe benziyordu. Tamam! Beni seçmişti, beni, değişmez mutsuzu, kendisini meslek gizlerine varıncaya kadar tanıyan adamı!.. Kuşku yoktu artık, benim hesabımı görmek istiyordu, uzun süre aldanmamalıydım! Dirseğinin böğürlerime sürtündüğünü şimdiden duyuyordum. Elini, kalabalığı harekete geçirecek ilk kargaşada birdenbire ceketimle yeleğimin arasına dalacak elini örten pardösü kolu yavaş yavaş ilerliyordu. Bu sırada kendimi koruyabilirdim. Basit bir korunma devinimi, arkaya dönmem ya da ceketimin önünü iliklemem yeterdi, ama işin tuhaf yanı, kaygı ve heyecan tüm bedenimi donduruyordu. Kaslarım ve sinirlerim zorlu bir soğuk varmış gibi büzülüyordu beklerken, korkunç bir kaygıyla, ılık ve güven verici varlığını, göğsümün üstünde duyduğum cüzdanımın içindekilerin (cüzdanımız dü-

şüncelerimizin konusu olduğu zaman bedenimizin her yanı, sinirlerimiz, dişlerimiz, ayak parmaklarımız hemen duyarlı oluverir) değerini kestirmeye çalıştım. Şimdilik yerindeydi daha, saldırıyı güvenle, korkmadan bekleyebilirdim. Ama işin tuhaf yanı, bu saldırıyı istiyor muydum, yoksa bundan korkuyor muydum, bunu bilmek benim için olanaksızdı. Duygularım karmakarışıktı, deyim yerindeyse, bölük pörçüktü bu konuda. Bir yandan, kendi çıkarı için bu aptal herifin benden uzaklaşmasını diliyor, bir yandan da, dişçi kerpeteninin dişine yaklaştığını gören bir hastanın büzülmesiyle, başyapıtını, son atılımını bekliyordum. Ama merakımı cezalandırmak istermiş gibi, hiç acele etmiyordu. Eli ikide bir duruyordu, bununla birlikte çok yakında olduğunu duyuyordum. Önlemle, santim santim ilerliyordu. Kafam bu bitmek tükenmek bilmez dokunuşa dalmıştı, ama düşüncelerim ikiye bölünmüş gibi bir yandan da açık arttırmanın yükselişini izliyordum. Bir yandan "Üç bin yedi yüz elli... Yok mu başka istekli?... Üç bin yedi yüz altmış... Üç bin yedi yüz yetmiş... Üç bin yedi yüz seksen... Yok mu başka istekli? Yok mu?" Çekiç iniverdi. Arttırma bitince, genel dağılmanın neden olduğu hafif bir dalgalanma bir kez daha bana kadar geldi... Bir elin dokunuşu denilemezdi buna, bir yılanın bir an kayışı gibi, bir iç çekiş gibi bir şey, öylesine hafif, öylesine çabuk bir şey... Tüm dikkatim bu noktada, bu tehdit altında bulunan yerde toplanmamış olsaydı, hiç mi hiç du-

yamayacağım bir şeydi... Paltom hafiften kıvrıldı. Hafif bir yel de böyle kırıştırırdı ancak... Sonra yumuşacık bir kuş kanadının okşamasını andıran bir şey duydum ve...

Ve birden hiç ummadığım bir şey oldu... Elim birdenbire kalkmış ve paltonun altında hırsızın elini kavrayıvermişti. Bu bir anlık savunma kararı aklımın ucundan bile geçmemişti. Umulmadık bir içgüdüydü bu, elim yalnız koruma içgüdüsüyle kendiliğinden kalkıvermişti. İşte şimdi kendim de şaşarak, kendim de korkarak, yabancı, soğuk ve titrek bir elin bileğini sıkıyordum. Çirkin bir şeydi bu! Hayır, bunu ben de istememiştim!..

Bu anı anlatamam size, başka bir insanın etinden bir parça tutmak düşüncesiyle tüm bedenim korkudan donuyordu. Bu korku, bu büyük korku benim gibi onu da felce uğratıyordu. Benim istemsizliğim, soğukkanlı olamayışım onu bırakmama nasıl engel oluyorsa, onun da aynı biçimde aklı başında değildi, cesareti kırılmıştı, kurtulmak için hiçbir şey yapmıyordu. Ben hırsızın elini tutarken "Dört yüz elli... Dört yüz altmış... Dört yüz yetmiş..." diye bağırıp duruyordu tellal. "Dört yüz seksen... Dört yüz doksan..." Hiç kimse aramızda geçenleri ayrımsamamıştı; oracıkta, iki insan arasında oynanan korkunç dramı kimsecikler görmüyordu. Bu adsız savaş yalnız ikimizi, yalnız son derece gerilmiş sinirlerimizi karşı karşıya getiriyordu. "Beş yüz otuz... Beş yüz kırk... Beş yüz elli..." En sonunda –tüm bunlar an-

cak on saniye sürmüştü– yeniden soluk aldım. Eli bıraktım. El çekildi ve sarı paltonun cebine girdi. "Beş yüz altmış... Beş yüz yetmiş... Beş yüz seksen... Altı yüz... Altı yüz on..." Yukarıda rakamlar durmadan aynı biçimde birbirini izliyordu ve biz, aynı gizle bağlanmış, aynı serüvenle donup kalmış iki insan, hep yan yanaydık... Bedeni bedenime yaslanmıştı, sıcaklığını hep duyuyordum. Ağırlığıyla katılaşmış dizlerim, bu ağırlıktan kurtulunca titremeye başladı. Bu titremeler onunkilere de geçiyormuş gibi geldi bana: "Altı yüz yirmi... Altı yüz otuz... kırk... elli... altmış... yetmiş..." Rakamlar gittikçe daha çabuk yükseliyor ve korkudan donan halka, bizi birbirimize daha bağlı tutuyordu. En sonunda başımı ondan yana çevirmek cesaretini bulabildim. Aynı anda o da bana baktı. Göz göze geldik. Nemli gözleri "Acı! Acı! Ele verme beni!" diye yalvarıyordu. İki küçük ve yuvarlak göz bebeğinden büyük bir korku fışkırıyordu, bıyığının titremesi bundandı. Yalnız fal taşı gibi açılmış gözlerini görebiliyordum doğru dürüst; yüzü ne o zamandan önce, ne de ondan sonra hiç görmediğim bir korku anlatımı ardında silinmişti. Bir insanın tutsaklar gibi, köpekler gibi yalvarması beni utandırdı. Bu korku beni alçaltıyordu, başımı çevirdim. Anladı. Artık kendisini ele vermeyeceğimi biliyordu. Bu güven, gücünü yerine getirdi. Beni bir daha dönmemesiye bırakmak istediğini anladım. Dizini hafifçe çekti, kolunun verdiği ılıklığın yavaş yavaş azaldığını duydum. Mesle-

ğinin ustası olmuştu yeniden, hafif bir itişle benden uzaklaştı, yanda başka bir devinime karıştı. Bir itiş daha... Artık kalabalığın dışındaydı...

Fakat bedeninin sıcaklığı bedenimi bırakır bırakmaz bu pişmanlık yüreğimi sızlattı. Onu böyle bırakmaya hakkım yoktu. Bu yabancıya verdiğim korkuyu ödemek boynumun borcuydu. Haberi bile olmadan, bana bilmediğim bir mesleği öğrettiği için ona bir gündelik borçluydum. Hemen kalabalığı yarıp çıkış kapısına koştum. Ama zavallı yoksul beni görmüştü. Amacım konusunda aldandı. Kendisini ele vereceğimi sandı zavallı adam. Koridorun karanlığına daldı. Çağıracaktım, ama geç kaldım, yetişemedim. Yalnız merdivenin dibinde, küçük sarı bir leke gibi paltosunu gördüm. Dersimiz de tıpkı başladığı gibi beklenmedik bir biçimde bitmiş oldu böylece...

Görünmez Koleksiyon

Dresden'den sonra ikinci istasyonda kompartımanıma oldukça yaşlı bir adam girdi. Kibarca selamladı beni. Sonra oturdu, gözlerini yüzüme dikti, eskiden beri tanışıyormuşuz gibi bir işaret yaptı başıyla. Keyifli keyifli güldü, adını anımsattı. Berlin'in en tanınmış antikacılarından biri olduğunu anımsayıverdim hemen. Barış döneminde ondan kitaplar ve "elyazma"ları satın almıştım. Önce havadan sudan konuştuk biraz. Sonra birden:

"Size nereden geldiğimi anlatayım", dedi. "Anlatacağım olay, otuz yedi yılı aşan yaşamımda karşılaştığım olayların en tuhafıdır.

"Para tüm değerini yitirdikten sonra, bugün sanat yapıtlarının nasıl satıldığını siz de biliyorsunuzdur kuşkusuz. Yeni zenginler küçük Meryem heykellerine, basımevlerinin ilk dönemlerinde basılan kitaplara, eski basma resimlere karşı büyük bir ilgi duymaya başladılar. Sağlayabileceklerimizden daha fazlasını istiyorlar. Dükkânımızı boşaltmalarına engel olabilmek için tetikte bulunmamız gerekiyor neredeyse. Bıraksaydık, giysilerimizin düğmesini, masamızın üstündeki lambayı bile alıp götürebilirlerdi. Sonra onlara yeni yeni mallar vermek gerçek bir sefalet değil midir? Saydığımız, başımızın üstünde tuttuğumuz eşyalar için 'mal' sözcüğünü kullanmamı bağışlayın. Ama bu adamlar, olağanüstü bir 'ilk baskı'yı bilmem ne kadar dolarla, Guercino'nun bir desenini birkaç bank-

notla bir tutmaya alıştırdılar bizi. Bu azgın alıcıların can sıkıcılığına karşı koymaya çalışmak da boşuna.

"Bu adamlar her yanı boşaltınca, vitrinimin perdesini indirmekten başka yol kalmadı. Ünü taa dedemin zamanında her yana yayılmış olan dükkânlarımızın içinde, hiçbir seyyar satıcının arabasının üstüne koyup da göstermeyi göze alamayacağı birkaç bülbülden başka bir şey kalmadığı için utanıyordum.

"Bu karışık durumda eski müşterilerimizin listesini gözden geçirmeyi düşündüm. Belki kimilerinden bir şeyler satın alabilirdim. Zaman geçtikçe bir tür mezarlık olur bu listeler. Gerçekten de fazla bir şey bulamadım. Eski müşterilerimizden çoğu ölmüş, ya da koleksiyonlarını çoktan satmışlardı. Yaşayanları enderdi, bir şey veremezlerdi bana kuşkusuz. Ama birden, en eski müşterimizden gelen mektuplar geçti elime. Savaşın başlangıcından, 1914'ten beri hiçbir şey sipariş etmemişti. İlişkimiz –en ufak abartı yok sözümde– altmış yılı buluyordu. Babamla, büyük babamla da alışveriş ederdi. Ama işleri elime aldığım günden beri, mağazalarımıza girdiğini hiç anımsamam. Eski geleneklere bağlı, tuhaf, biraz da gülünç bir adam olduğu anlaşılıyordu. Menzel'in, Spitzweg'in betimlediği küçük taşra kentlerinde bugün bile karşılaşabileceğimiz tuhaf bir adam olmalıydı. Mektupları ter-

temizdi, hesapların altı cetvelle, kırmızı kalemle çizilmişti. Her türlü yanlışlığı önleyebilmek için kimi rakamları iki kez yazmış, tutumlu olduğu için aldığı mektupların beyaz kalan kâğıtlarını kullanmış, zarflarını kendisi yapmıştı. Bu garip belgelerde imzasından başka bir sürü de unvan vardı: Eski orman işleri danışmanı, birinci sınıf haçlı madalyası kazanmış savaşçı, yedek üsteğmen...

"1870 savaşının eski askerlerinden olduğuna göre, yaşıyorsa seksenini bulmuş olmalıydı. Ama gülünç derecede tutumlu olan bu küçük burjuvanın her koleksiyoncuda bulunmayan nitelikleri vardı. Basma resimlerden çok iyi anlıyordu, ince zevkliydi. Siparişlerini inceledim. Bizim taşralının, en güzel gravürlerin bir 'taler'e satın alınabildiği günlerde, yavaş yavaş, kimsecikler ayrımında bile olmadan, yeni zenginlerin en şatafatlı koleksiyonlarıyla boy ölçüşebilecek bir resim dizisi oluşturduğunu gördüm. Bizden ucuz ucuz aldığı parçalar bugün dağlar kadar para tutardı. Sonra, öbür satıcılarla da aynı biçimde alışveriş etmeyi başardığı, açık arttırma satışlarından da yararlandığı anlaşılıyordu. 1914'ten beri ondan haber alamıyorduk doğrusu. Ama piyasayı çok iyi izliyordum, böylesine zengin bir koleksiyon satılsaydı kesinlikle haberim olurdu. Öyleyse bu garip koleksiyoncu hâlâ yaşıyordu, yaşamıyorsa koleksiyonu mirasçılarının elindeydi.

"Ertesi gün, yani dün akşam hemen yola çıktım. Sakson eyaletinin en kapalı kentlerinden birinde

oturuyordu. Küçük istasyondan ayrılıp eski kentin ana caddesinde ilerlemeye başladım. Bu harabelerden birinde, Rembrandt'ın en güzel resimlerine, Dürer'in, Mantegna'nın gravürlerine sahip bir adam oturabileceği olanaksızmış gibi geliyordu bana... Postaneden orman işleri danışmanının yaşamakta olduğunu öğrenince şaşırdım. Büyük bir heyecan içindeydim, yemekten önce evine gitmeye karar verdim. Hiç zorluk çekmeden buldum evini. 1860 sularında, çabucak yapılmış bir taşra evinin ikinci katında oturmaktaydı. Birinci katta bir terzi vardı. İkinci katta, sol kapının üstünde bir posta memurunun adı yazılıydı; sonunda, sağ yanda, orman işleri danışmanı adına porselen bir plaka gördüm.

"Yavaşça zile bastım. Ak saçları temiz bir başlıkla örtülü bir yaşlı kadın açtı kapıyı. Kartvizitimi verdim. Danışman Bey'i görüp göremeyeceğimi sordum, şaşkın ve kuşkulu gözlerle yüzüme baktı. Bu küçük kentte ve bu alçak gönüllü evde bir konuk olağanüstü bir şey olmalıydı. Yaşlı kadın azıcık beklememi rica etti. Kartımı aldı ve yandaki odada kayboldu. Bir şeyler fısıldadığını işittim. Birden bir erkek sesi yükseldi:

'Ha! Bay R... Berlin'den, ünlü antikacı... gelsin. Memnun olurum!'

"Kadıncağız geri döndü, salona gelmemi rica etti. Şapkamı ve bastonumu bırakıp arkasından yürüdüm. Odanın ortasında, güçlü kuvvetli, burma bıyıklı bir adam ayakta duruyordu. Ev giysisinin

içinde, üniformalı bir asker gibi dimdikti. Dostça elini uzatıyordu. Elini böyle dostça uzatması, sertliğine ve dimdik duruşuna hiç uymuyordu. Şaşırdım biraz, elini sıkmak için yaklaştım. Tutmak istediğim zaman, bu elin benimkini aramadığını, ama beklediğini ayrımsadım. Birden anlayıverdim her şeyi: Bu adam kördü...

"Çocukluğumdan beri, körlerle karşı karşıya gelmek hep keyfimi kaçırmıştır. Canlı bir insanın beni, benim kendisini gördüğüm gibi göremediğini düşünerek utanmaktan kendimi alamamışımdır. Ak ve gür kaşlar altında boşluğa dikilen bu sönmüş gözler karşısında güçlükle tuttum kendimi.

"Ama kör hemen kurtardı beni bu sıkıntıdan, dostça elimi sıktı, 'Hoş geldiniz,' dedi.

'Ne beklenmedik bir konuk', dedi gülerek. 'Berlinli beylerden birinin taşradaki küçük kulübemize gelmek gibi bir serüvene atılmasına inanmak biraz güç. İlgi çekici bir şey bu, burası kesin!.. Önemli olmalı... Bizde bir söz vardır: "Çingeneler gelince kapılarınızı kapatın, ceplerinize dikkat edin..." Evet böyle!.. Niçin beni görmeye geldiğinizi anlıyorum... Almanya'cığınızda işler kötü gidiyor. Alıcı kalmadı artık! O zaman bizim satıcı efendiler eski müşterilerini hatırlıyor ve kaybolmuş keçiler gibi arıyorlar onları... Ama bizim evde başarılı olacağınızı hiç ummuyorum. Bizler, köşelerine çekilmiş zavallılar, bir parça ekmek bulduk mu yaşamı-

mızdan hoşnut oluruz. O korkunç fiyatlarınızla, hiçbir şey satın alamayız artık... Bize boş vermekten başka çare kalmıyor...'

"Gelişimden yanlış bir anlam çıkardığını söyledim. Bir şey satmak için gelmemiştim buraya. Buralardan geçerken, en eski müşterimize, Almanya'nın en büyük koleksiyoncusuna saygımı bildirmek fırsatını kaçırmak istememiştim...

"Bu sözleri işitince yaşlı adamın yüzü değişti, büyük bir sevincin, bir gururun izleri belirdi yüzünde. 'İşitiyor musun!' demek istercesine, karısının bulunduğunu sandığı yana döndü. O kaba, sert havasını bırakarak, ince ve sevinç dolu bir sesle:

'Çok naziksiniz doğrusu,' dedi... 'Hiç rahatsız da olmayacaksınız. O zengin Berlin'inizde bile her zaman görülmeyen şeyler görecek, hayran kalacaksınız... Viyana'nın ya da Paris'in kral sarayındaki özel basma resim odalarında bile daha güzel bir kopyası bulunmayan resimler göstereceğim size. Tam altmış yıl koleksiyon yapınca, sokak köşelerinde rastlanmayan şeyler toplar adam. Louise, dolabın anahtarını ver bana!'

"Beklenmedik bir şey oldu o zaman. Arkasında ayakta duran, ilgisiz bir gülümsemeyle konuşmamızı dinleyen yaşlı kadın yalvarırcasına ellerini kaldırdı bana doğru. Aynı zamanda şiddetle başını salladı. Bu dilsiz dilden hiçbir şey anlamadım ilk önce. Kocasına yaklaştı, ellerini omzuna koydu:

'Ama Herwarth, beyefendiye koleksiyonunu görecek zamanı olup olmadığını sormuyorsun hiç,' dedi. 'Öğle olacak neredeyse. Yemekten sonra bir saat dinlenmen gerek, doktorun emri. Yemekten sonra göstermen daha iyi olmaz mı? Bir kahve içeriz. Anne-Marie de burada olacak o zaman. O benden daha iyi bilir bunu. Sana yardım eder.'

"Bunları söyler söylemez, kocasının omuzları ardından ellerini kaldırdı gene, yalvarıyordu sanki. İsteğini o zaman anladım. Koleksiyonu hemen görmeyi kabul etmememi istiyordu.

"Bir yalan kıvırdım, yemekte birine randevum olduğunu söyledim. Kalmak benim için bir zevk ve onur olacaktı, ama üçe kadar boş değildim. O zaman seve seve gelirdim.

"Yaşlı adam oyuncağı elinden alınmış bir çocuk gibi üzgün göründü.

'Elbette', diye homurdandı, 'bu Berlinli beylerin işleri başlarından aşkındır hep... Ama bu kez zaman bulmanız gerekecek. Üç dört basma resim değil, her biri ayrı bir sanatçı elinden çıkmış ve hepsi de eksiksiz olan yirmi yedi resim dosyası göreceksiniz... Eh, saat üçte gelirsiniz. Ama tam üçte gelin, yoksa bitiremeyiz.'

"Yeniden elini uzattı:

'Çok hoş bir zaman geçireceksiniz, ya da kıskanacaksınız beni! Siz ne kadar kıskanırsanız, ben de o kadar sevineceğim. Biz koleksiyoncular hep

birbirimize benzeriz: Her şey bizim olsun, başkasına bir şey kalmasın isteriz.'

"Dostça elimi sıktı... Yaşlı kadın kapıya kadar götürdü beni. Benden saklamakta güçlük çektiği bir rahatsızlık, bir şaşkınlık, bir sıkıntı vardı üzerinde. Ayrılacağım sırada, boğuk bir sesle kekelemeye başladı.

'Acaba kızım Anne-Marie, gelip sizi otelden alabilir mi?.. Böylesi daha iyi olurdu... Birtakım nedenlerle...'

'Elbette', diye yanıtladım, 'seve seve...'

"Bir saat sonra –Pazar Alanı'ndaki küçük otelde yemeğimi yeni bitirmiştim– çok sade giyinmiş, yaşlıca bir bayan yemek odasına girdi, gözleriyle beni aradı. Yanına yaklaştım, koleksiyonu görmek için kendisiyle birlikte gelmeye hazır olduğumu bildirdim. Kızardı ve annesinde gördüğüm şaşkınlık içinde, daha önce biraz konuşmak istediğini söyledi. Canını sıkan şeyi bana söylemekte güçlük çektiğini anladım. Ne zaman konuşmaya yeltense kıpkırmızı kesiliyor, elleri giysisinin kıvrımları üzerinde büzülüveriyordu. En sonunda başladı. Duralıyordu, heyecanı gittikçe artıyordu:

'Annem gönderdi beni size... Bir ricamız var da... Babamın yanına gelmenizden önce bir şey bildirecektik de size... Elbette size koleksiyonunu göster-

mek isteyecek... Bu koleksiyon... Bu koleksiyon tam değil artık... Birkaç parça eksik... Epeyce eksik...'

"Derin derin soluk aldı. Sonra yüzüme baktı:

'Sizinle açık konuşmalıyım', dedi kesik kesik... 'Dönemin çetinliğini biliyorsunuz; her şeyi anlayacaksınız... Savaşın başında babam gözlerini yitirdi... Daha önce de gözlerinden rahatsızdı. Yetmiş altı yaşında olmasına karşın savaşa katılmak istiyordu. Ordu 1870'teki gibi çabuk ilerlemediği için büyük bir üzüntüye kapıldı, bu da az zamanda gözlerini kaybetmesine neden oldu. Bu hastalığa karşın sağlığı yerindeydi. Son zamanlarda bile uzun yürüyüşlere çıkabiliyordu. Ama şimdi dolaşma faslı bitti artık. Bir tek keyfi kaldı kala kala, o da koleksiyonu. Her gün bakar buna... Daha doğrusu görmeden bakar... Her gün öğleden sonra, dolaptan dosyalarını çıkarır, birbiri arkasından basma resimlerini yoklar... Eliyle yaptığı ve yıllardan beri ezbere bildiği sıraya göre... Başka hiçbir şeyle ilgilenmiyor artık. Gazetelerden açık arttırma satışlarına ilişkin haberler okurum ona. Fiyatlar ne kadar artarsa o kadar mutludur. Çünkü –işin korkunç yanı da bu ya– babam ne bugünkü fiyatları anlıyor, ne de yaşadığımız dönemi... Her şeyi yitirdiğimizi, aldığı emekli aylığıyla iki günden fazla yaşayamayacağımızı bilmiyor... Yazık ki iş bu kadarla da kalmıyor! Kız kardeşimin kocası savaşta öldü, bir dul ve dört küçük yetim bıraktı geride... Karşılaştığımız sıkıntılardan babamın haberi bile yok. Önceleri masraflarımızı eski-

sinden daha fazla kıstık. Çabamız boşa gitti. Sonra, sakladığımız birkaç bileziği sattık. Bu da fazla bir şey tutmadı. Babam biriktirdiklerimizi son kuruşuna kadar harcamış, basma resimler almıştı. Gün geldi, hiçbir şey kalmadı elimizde. Ne yapacağımızı bilemiyorduk. O zaman... Annem ve ben, koleksiyonun ilk parçasını sattık. Babam buna izin vermezdi kesinlikle. Zamanın çetinliğini, en ufak gereksinimleri karşılayabilmek için nelere katlanmak gerektiğini bilmiyor. Savaşı kaybettiğimizden haberi yok. Canını sıkmamak için haberleri okumuyoruz ona. Sattığımız yapıt çok değerliydi, Rembrandt'ındı. Satıcı binlerce mark verdi buna karşılık. Bununla birkaç yıl rahat edebileceğimizi umuyorduk. Ama bugünkü para değerini biliyorsunuz. Bankaya yatırmıştık bu parayı, iki ay sonra bitiverdi. Sonra ikinci bir basma resim daha satmak zorunda kaldık. Sonra bir daha... Parayı geç alıyorduk, değeri biraz daha düşmüş oluyordu. Sonra açık arttırma satışlarına katıldık. Ama orada da, verdikleri büyük paralara karşın aldattılar bizi. Milyonlar geliyordu, ama birer kâğıt parçasından başka bir şey değildi bunlar. Böylece, bir iki tanesi dışında, tüm resimler gitti. En zorunlu gereksinimlerimizi sağladılar yalnızca. Ve zavallı babam tüm bunlardan habersiz. Geldiğiniz zaman annem bu nedenle korktu... Koleksiyonunu gösterince çözeceksiniz işin gizini... Eski çerçeveler içinde yalnızca reprodüksiyonlar ya da beyaz kâğıtlar göreceksiniz. Yoklayınca fark

etmesin, hiçbir şeyden kuşkulanmasın diye koyduk bunları... Yerleştirdiği sırayı bilir. Dokunduktan ve saydıktan sonra, eskiden onlara bakarken duyduğu hazzı duyar. Sonra babam, kasabamızda hiçbir kimsenin hazinesinin değerini bilecek durumda olmadığını söyler durur... Gravürlerini büyük bir tutkuyla sever. Öyle ki hepsinin de yok olduğunu öğrenirse kederinden ölüverir hemen. Dresden'deki eski basma resim müzesi müdürü öleli beri, koleksiyonunun değerini bilen tek insanın siz olduğunuzu söylüyor. Bu nedenle sizden ricam...'

"Zavallı kadın bunları söyledikten sonra kollarını bana doğru kaldırdı ve yüzüme baktı. Gözleri ıslak ıslaktı...

Size yalvarıyoruz... Mutluluğunu elinden almayın onun, bizim mutluluğumuzu elimizden almayın... Bu son düşü yıkmayın. Bize yardım edin, size betimleyeceği tüm basma resimlerin hâlâ gerçekten durduğunu sansın.... Gerçekten kuşku duyarsa, kederinden ölüverecektir, bundan kuşkum yok. Ona karşı yanlış davranmış olabiliriz, ama başka türlü yapamazdık: Her şeyden önce yaşamak gerekiyordu... Yaşam, dört yetimin, kız kardeşimin çocuklarının yaşamı, kararmış kâğıt parçalarından daha önemliydi... Bu saate kadar hiçbir zevkinden yoksun bırakmadık onu; her gün öğleden sonra tam üç saat kartonlarını karıştırır, her basma resmiyle bir dostla konuşur gibi söyleşir. Ve bugün... Yıllardan beri, koleksiyonunu bir erbabına gösterme fır-

satını beklediğine göre, yaşamının en mutlu anlarını yaşayacak belki. Bu nedenle yalvarıyorum size, önünüzde diz çöküyorum, onun son mutluluğunu yıkmayın!..'

"Tüm bunları öyle heyecanlı bir dille söyledi ki olduğu gibi anlatamam size. Alçakça soyulan, enflasyonla aldatılan zavallı insanlara çok rastladım. Bir lokma ekmek için en değerli malları, ata yadigârları ellerinden alınan insanları çok gördüm. Ama bu kez yazgı beni görülmedik bir şeyle karşılaştırmıştı. Çok üzgündüm. Bu zavallı kadınlara elimden geldiğince yardım edeceğim, gizlerini saklayacağım konusunda söz verdim elbette.

"Evine kadar birlikte gittik. Yolda, yapıtları ellerinden gülünç bir fiyatla aldıklarını, bilgisizliklerinden nasıl yararlandıklarını öğrendim, şaşırdım. Bu konu onlara yardım etme kararımı daha da sağlamlaştırdı. Merdiveni çıktık. Kapının eşiğinde, yaşlı adamın şen ve coşkulu sesini işittik: 'Girin! Girin!' diye bağırıyordu bize. Körlüğün daha duyarlı kıldığı kulakları merdivende ayak seslerimizi işitmiş olmalıydı.

"Yaşlı kadın gülümseyerek:

'Herwarth bugün uyuyamadı,' dedi. 'Size hazinelerini göstermek için sabırsızlandı durdu...'

"Bir göz işaretiyle kızı her şeyi kabul ettiğimi anlatmıştı. Masanın üstü bir yığın dosyayla kaplıydı. Elimi sıkar sıkmaz, oturmamı söyledi:

'Tamam! Başlayalım! O kadar çok ki... Bu Berlinli beylerin de hiç zamanı yoktur. Bu birinci dosya Dürer ustanınki, göreceğiniz gibi neredeyse tamamdır. Birbirinden güzel yapıtlar hepsi de... Düşünün, siz de göreceksiniz...'

"Birinci parçayı bulunca:

'İşte büyük at,' dedi.

"Büyük bir özenle, kırılacak bir eşya tutuyormuş gibi, dosyadan içinde boş, sararmış bir kâğıt bulunan bir çerçeve çıkardı, parmaklarının ucuyla, dikkatle tuttu, sönmüş gözlerinin önüne getirdi, görmeden, coşkuyla inceledi. Sihirli bir coşkunluk, bir hayranlık anlatımı vardı yüzünde. Birden, kâğıdın yansımasından mı, yoksa bir iç ışıkla mı, bilmem, donmuş ve ölü göz bebekleri tanrısal bir ışıkla aydınlandı.

'Söyleyin bakalım', dedi, 'bundan daha güzel bir kopya gördünüz mü hiç? Ne kadar açık! En küçük ayrıntılar bile belli. Bu parçayı Dresden'deki baskıyla karşılaştırdım. Gölgeli ve donuktu o! Sonra aslı... Görüyorsunuz ya...'

"Kâğıdı çevirdi, parmağıyla arkasında bir yer gösterdi. Gerçekten bir işaret var mı diye bakmak zorunda kaldım.

'Burada Nadler koleksiyonunun, Rémy ve Esdaile'in damgaları var. Bu ünlü koleksiyoncular, resimlerinin bir gün benim küçük odama geleceğini düşünmemiş olacaklar...'

"Zavallı ihtiyarın boş bir kâğıdı övdüğünü görünce bedenimi bir titreme kapladı. Parmağının ucuyla koleksiyoncuların damgalarını, görünmeyen damgalarını gösterirken sihir yapılıyormuş gibi geldi bana. Soluğum tıkanmıştı, ne diyeceğimi bilemiyordum. Gözlerimi kadınlara çevirdim. Yalvarır gibi hareketler yaptıklarını gördüm. O zaman kendimi topladım, istedikleri rolü oynamaya giriştim.

'Ah, ne güzel!.' dedim.

"Yüzü aydınlanıverdi hemen:

'Daha bu bir şey değil,' dedi gururla, 'size Melankoli'yi ve Tutku'yu göstermeliyim. Bir eşi daha yoktur onların. Şu tazeliğe bakın, şu sıcaklığa bakın bir kez...'

"Parmaklarıyla düşsel resimleri göstermeyi sürdürdü...

'Berlin'in tüm resim satıcılarını, tüm müze müdürlerini çıldırtacak şeyler bunlar!'

"Tam iki saat sürdürdü söylevlerini...

"Hayır, zavallının imgeleminde gerçekliğini koruyan, en küçük ayrıntılarına kadar hiç duralamadan betimlenen bu kâğıt parçalarını göstermesinin o korkunç, o akla hayale sığmayan etkisini anlatmama olanak yok. Bu zavallı kör, sevecenlikle aldatılmış bu adam için, dünyanın dört bir köşesine yayılmış görünmez koleksiyon hâlâ duruyordu, olduğu gibiydi. Öylesine coşmuştu ki ben bile inanmaya başlıyordum buna... Yalnız bir kez güveni sarsılır gibi oldu: Rembrandt'ın paha biçilmez ya-

pıtı Antiope'u övüyordu. Duyarlı parmakları resmin çizgilerini aşkla izlemişti. İnce, duyarlı sinirleri kâğıttaki izleri duyuyor olmalıydı. Birden suratı asıldı, kararsız bir sesle:

'Gerçekten Antiope mu bu?' diye mırıldandı.

"Hemen görevimi anımsadım, çerçeveli kâğıdı elime aldım, kendim de çok iyi anımsadığım resmi en küçük ayrıntılarına kadar, coşkuyla betimledim. O zaman yaşlı adamın yüzünde bir hoşnutluk belirdi. Ben başyapıtını övdükçe yüzündeki sert ve solgun çizgiler üzerine bir dostluk, derin bir sevinç duygusu yayılıyordu. Kadınlara döndü:

'İşte en sonunda resimden anlayan bir adam,' dedi, 'işte en sonunda resimlerimin paha biçilmez değerini bilen bir uzman. Tüm paramı bu koleksiyona yatırdığım için homurdanıp durdunuz hep. Kolay değildi, biliyorum. Tam altmış yıl ne bira, ne şarap, ne tütün, ne yolculuk etmek, ne de tiyatroya gitmek... Yalnız koleksiyon için para biriktirdim... Ama göreceksiniz: Ben öldükten sonra zengin olacaksınız, kentimizin en zengini olacaksınız, Dresden'in en zengin insanlarından daha zengin olacaksınız. O zaman deliliğime şükredeceksiniz, kutsayacaksınız deliliğimi. Ama ben yaşadıkça bir tek parça bu kapıdan dışarıya çıkmayacak. Önce beni götürecekler, sonra koleksiyonumu...'

"Bunları söylerken, boş dosyaları bir sevgili gibi okşamaktaydı. Korkunç ve dokunaklı bir sahneydi

bu! Tüm o acı savaş yılları boyunca böylesine saf, böylesine kusursuz bir mutlulukla aydınlanan bir insan yüzü görmemiştim. Kadınlar yanında duruyorlardı, resimlerdeki ermiş kadınlar gibi kendilerinden geçmişlerdi. Yaşlı adamın mutluluğu buruşuk yüzlerine bir aydınlık veriyordu, gülümseyen gözleri dolu doluydu. Yaşlı adam övgülerime doyamıyordu. Her sözümü içer gibiydi, çevirip duruyordu sayfaları... Kahve içmek için, yalancı, aldatıcı dosyaları kaldırdıkları zaman rahat bir soluk aldım... Ona gelince, duyduğu o taşkın heyecanla otuz yaş gençleşmiş gibiydi. Resimleri alışına, yararlandığı fırsatlara ilişkin bir sürü öykü anlattı, mutluluktan sarhoş olmuştu. İkide bir ayağa kalkıyor, el yordamıyla bir basma resim almak istiyordu. En sonunda iznini istedim, şaşırdı, küstü, çocuklar gibi ayağını yere vurdu.

'Olamaz,' dedi, 'ancak yarısını gördünüz.'

"İki kadın da inadını yenmeye çalıştı. Kalırsam treni kaçıracağımı anlattılar.

"Umutsuz bir direnmenin ardından, en sonunda boyun eğdi gitmeme, tatlı bir sesle konuştu. Ellerimi avuçlarına aldı, bir körün tüm duyarlılığıyla okşadı. Beni daha iyi tanımak, sevgisini daha fazla göstermek istiyordu sanki... Unutamayacağım bir coşkuyla:

'Konukluğunuz sonsuz bir sevinç verdi bana,' dedi. 'Sevgili resimlerimi sizin gibi bir uzmanla

gözden geçirmek büyük bir avuntu oldu benim için. Ama bu zavallı körü görmeye gelmenizin karşılığını göreceksiniz. Söz veriyorum size. Karım tanığım olsun işte, vasiyetnameme yazdıracağım, koleksiyonum sizde satılacak açık arttırmayla. Dört bir yana dağılmadan önce bu bilinmez gömüleri yönetme onuru sizin olacak. Yalnız güzel bir katalog hazırlayacağınıza söz verin bana. Mezar taşım olacak bu benim, başka şey istemem.'

"Karısıyla kızına baktım. Birbirlerine dayanıyorlardı. Kimi zaman tek bir beden gibi titriyordu ikisi de. Bana gelince, hiçbir şeyden kuşkulanmayan zavallı ihtiyar, çoktan elden gitmiş olan koleksiyonun satışını bana bıraktığı zaman, anlaşılmaz, anlatılmaz bir heyecana kapılmıştım. Çok üzgündüm. Hiçbir zaman yapamayacağım şeyi yapma sözü verdim. Sönmüş gözleri yeniden ışıklandı. Parmaklarının okşayıcı baskısından bana tüm ruhunu emanet ettiğini seziyordum.

"Kadınlar evin kapısına kadar uğurladılar beni. Konuşmayı göze alamıyorlardı. Duyarlı kulakları en küçük fısıltıyı bile işitebilirdi. Ama yaşlı gözleri şükranlarını fazlasıyla göstermekteydi.

"Düşte yürür gibi, sendeleyerek indim merdiveni. Bir utanç vardı içimde. Bu zavallı insanların evine, peri masallarındaki melekler gibi gelmiştim. Tam iki saat, bile bile yalan söyleyerek bir köre, gözlerinin ışığını geri vermiştim. Ama kurnazlıkla, birkaç ender bulunur, değerli parça koparmak için

gelmiştim gerçekte. Götürdüğüm, paha biçilmez bir şeydi: Canlı ve arı bir heyecanın, insanların uzun zamandan beri unutmuş göründükleri bir coşkunluğun, sanat coşkusunun, sanat heyecanının anısı... Yüreğim derin bir saygıyla doluydu. Ama her şeye karşın alçalmış buluyordum kendimi, neden olduğunu bilmiyordum...

"Sokağa çıkınca, bir pencerenin sertçe açıldığını ve bir sesin beni adımla çağırdığını işittim. Zavallı yaşlı adam sönmüş gözleriyle izlemişti beni. Dışarıya öyle sarkıyordu ki kadınlar tutmak zorunda kaldılar. Mendilini sallıyordu. Duru ve sevinçli bir çocuk sesiyle 'İyi yolculuklar!' diye bağırdı.

"Bu adamın sevincini yaşadığım sürece unutmayacağım. Pencerede, hepsi bir şeylere dalmış, hepsi kederli insanlar üzerinde kanat çırpıyordu. Yüklü bir bulutu andıran, hoş ve iyi bir düş gerçek dünyayı, dünyanın kötülüklerini, kepazeliklerini, ondan gizlemekteydi. Şu çok doğru sözü –Goethe'nindi sanırım– anımsadım o zaman: "Koleksiyoncular mutlu kişilerdir."

Kendi halinde yaşayan bir köy doktorunun hayatı, yüzünü tülle gizleyen esrarengiz bir kadının yasadışı kürtaj için kapısını çalmasıyla çığırından çıkar. Kadın evine girdikten bir saat sonra, doktor geçmişini bir kenara fırlatarak boşluğa atılmış; sonunda her şeyini yitireceği o çılgın koşuya başlamıştır, tıpkı bir amok gibi...

Amok, Malezya yerlilerinde görülen bir delilik hali.. Buna yakalananlar, ileriye atılır ve nereye gittiğini bilmeden durmadan koşar, önüne çıkanı öldürür. Geldiğini görenler, tehlikeyi çevreye duyurmaya çalışarak bağırırlar: 'Amok! Amok!' Herkes kaçar... Ama bir amok'un delice koşusu sonsuza dek, cezasız süremez.

Yordam Kitap, Avrupa'nın 20. yüzyılda yetiştirdiği en büyük yazarlardan Stefan Zweig'ın en önemli yapıtlarından oluşan seçkiyi okurlarına kıvançla sunuyor. Behçet Necatigil, Tahsin Yücel, Salâh Birsel, Hamdi Varoğlu, Ali Avni Öneş, Deniz Banoğlu gibi usta edebiyatçı çevirmenlerimizin yarattığı dil lezzetiyle...

Yordam Kitap
ISBN: 978-605-5541-84-2
9 786055 541842
12 TL. KDV DAHİL